

БРОЈ

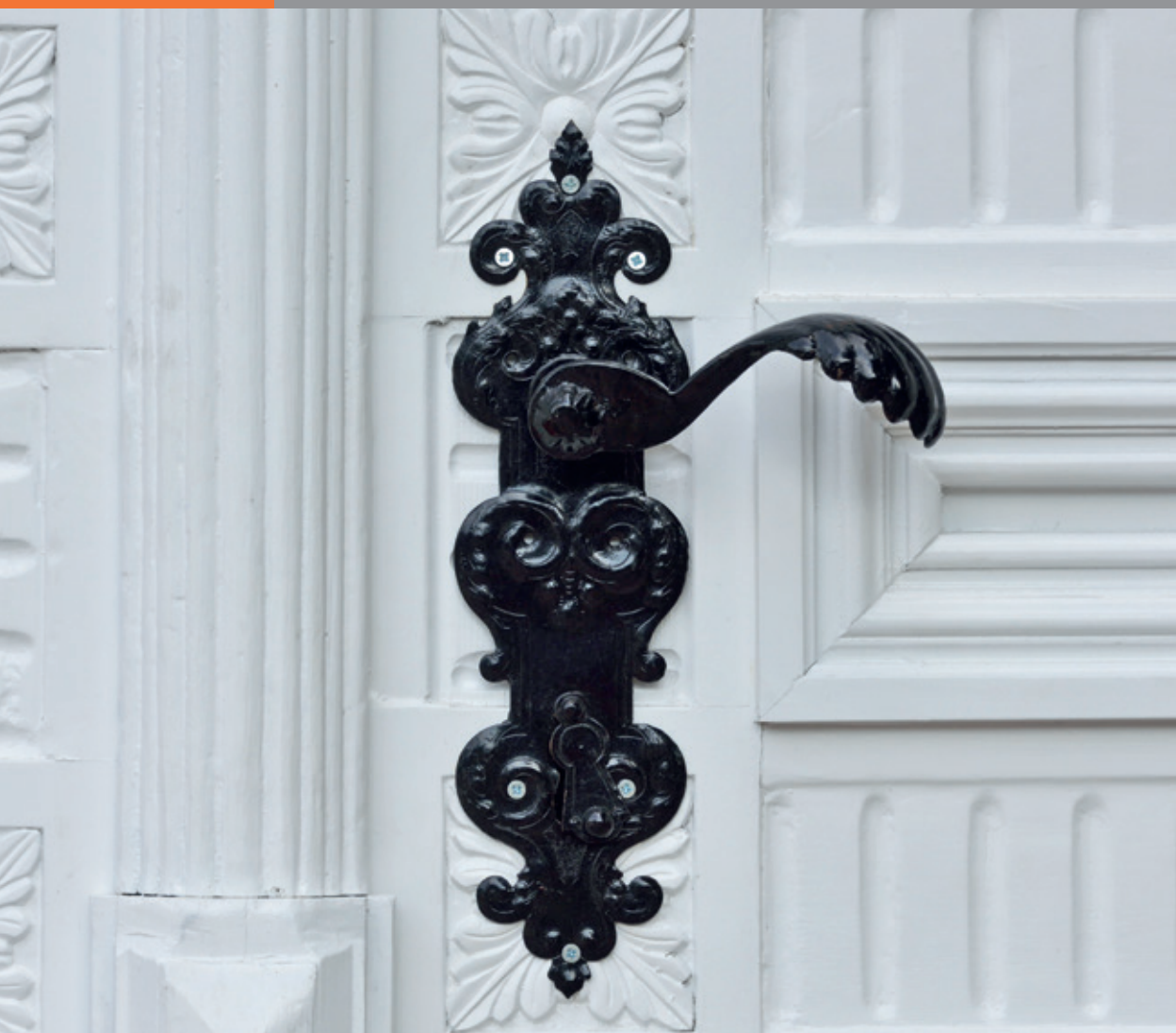

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

1

ЗБОРНИК

В Ш С С О В

2020

**Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди**

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XV број 1.

Кикинда, 2020.

САДРЖАЈ

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

<i>Маринко Стојаковић</i> ДИГИТАЛНИ СВЕТ – ДЕЦА И ВАСПИТАЧИ	9
<i>Немања Савић</i> ДЕЧИЈИ ЛИКОВНИ ИЗРАЗ И СТВАРАЛАШТВО	23
<i>Др Нађа Милошевић Агамовић, Слађана Мајсторовић</i> СТИЦАЊЕ ПОЧЕТНИХ ГЕОГРАФСКИХ ПОЈМОВА КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА – ПЛАНЕТЕ, ПЛАНЕТА ЗЕМЉА.....	43

ИСТРАЖИВАЊА

<i>Др Љиљана Крнеић, др Роса Шайић, Кристијина Дрљић, Јелица Месарош, масџер</i> УТИЦАЈ ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА НА ФИЗИЧКИ РАЗВОЈ ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА – ПРИКАЗ ИСТРАЖИВАЊА.....	53
<i>Др Аниела Месарош-Живков, Габријела Појов Тайавички, масџер</i> СТАВОВИ ВАСПИТАЧА О ПРИМЕНИ МЕТОДА СТАНИЦА У ПРЕДШКОЛСКОМ ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ	71
<i>Ивана Осјојић</i> ПРИРОДНИ ОБЛИЦИ КРЕТАЊА КАО ОСНОВА ЗА ПСИХОФИЗИЧКИ РАЗВОЈ.....	91

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

<i>Немања Савић</i> ЧИТАЈ И ГЛЕДАЈ „ФАЗОНЕ И ФОРЕ“	117
<i>Ујујисиво за сараднике.....</i>	125

CONTENTS

ARTICLES AND STUDIES

<i>Marinko Stojaković</i> DIGITAL WORLD – CHILDREN AND PRESCHOOL TEACHERS.....	9
<i>Nemanja Savić</i> CHILDREN’S ARTISTIC EXPRESSION AND CREATION	23
<i>Nataša Milošević Adamović, Ph.D., Slađana Majstorović</i> GEOGRAPHIC KNOWLEDGE IN PRESCHOOL EDUCATION – PLANETS, PLANET EARTH.....	43

RESEARCH

<i>Ljiljana Krneta, Ph.D., Rosa Šapić, Ph.D., Kristina Drljić, Jelica Mesaroš, M.A.</i> THE INFLUENCE OF DIGITAL MEDIA ON THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL-AGED CHILD – RESEARCH OVERVIEW	53
<i>Angela Mesaroš-Živkov, Ph.D., Gabrijela Popov Tapavički, M.A.</i> PRESCHOOL TEACHERS’ ATTITUDES TOWARDS STATION ACTIVITIES IN EARLY PHYSICAL EDUCATION	71
<i>Ivana Ostojić</i> NATURAL MOVEMENTS AS THE BASIS FOR PSYCHO-PHYSICAL DEVELOPMENT	91

REVIEWS AND ANALYSES

<i>Nemanja Savić</i> READ AND WATCH CHILDREN’S TELEVISION SERIES “FAZONI I FORE”	117
<i>Instructions for submitting a journal</i>	125

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

ДИГИТАЛНИ СВЕТ – ДЕЦА И ВАСПИТАЧИ

САЖЕТАК: Дигитални свет је присутан свуда око нас. Новим генерацијама данас је постало незамисливо и помислити како живети без дигиталних технологија и медија. Већина светске популације и скоро две трећине европске популације има приступ интернету, а трећина од укупног броја корисника интернета су деца. Деца радо прихватају дигиталне технологије и медије, па се поред користи које оне нуде, могу због своје незрелости и неискуства, суочити и са негативним последицама нових технологија. Родитељи углавном немају оптимална знања о дигиталним вештинама које треба да пренесу деци да би она на правилан начин имала што више користи, а што мање негативних утицаја од дигиталних технологија и медија.

Едукација у савременом свету мора почети у што ранијем узрасту деце да би је деца касније надоградила кроз даље образовање. Дигиталне технологије и медији морају се тако интегрисати у свакодневне методичке активности да испоштују све педагошке принципе правила и метода рада, а да при том уважавају и развојне карактеристике и потребе деце. Из тог разлога, васпитачи морају пратити савремене токове у васпитању и образовању и бити медијски компетентни да би припремили децу за живот у дигиталном свету. Исто тако и родитељи су под утицајем технолошког напретка добили нови задатак у брзи за добробит своје деце, јер су технологије и дигитални медији све приступачнији и доступнији њиховој деци. Деца од васпитача и родитеља треба да добију знања о свим користима које пружају дигиталне технологије и медији, па да на правилан и сврсисходан начин најбоље искористе предности дигиталног доба. Од васпитача се очекује да има довољно вештина да омогуће деци да безбедно користе дигиталне уређаје и интернет, као и да у свом раду са децом користи све предности које му пружају дигиталне технологије, а које ће служити да деца што лакше и на што бољи начин усвоје знања из свих области.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: деца, васпитачи, дигитални медији, родитељи

1. Увод

Увођењем нових образовних технологија отварају се нове могућности у васпитано-образовном раду са децом. Коришћење нових технологија иде у корак са новим генерацијама деце којим су најновија

* marinko100jakovic@gmail.com

технолошка средства надокнаде руке од првих месеци живота. Дигитална технологија и савремени медији пружају велике могућности, али и одређене ризике, а исто тако утичу на обликовање живота деце како у садашњости тако и у будућности. Данас су медији веома значајни у нашем животу, јер утичу на формирање ставова, мишљења, утичу на наше понашање, културу коју примамо посредством нових масовних медија. Како показују одређена испитивања, васпитачи недовољно користе савремена техничка средства у раду, а разлози се крећу од неупућености до недостатка средстава. Овакви ставови се мењају и најновије технологије су све више у употреби у васпитно-образовном раду васпитача. Нове дигиталне технологије пружају разне могућности јер књиге и установе нису више једини извори знања, и све више се показује да деца, поред самог стицања знања, могу имати и многе друге бенефите од нових васпитно-образовних технологија. Према неким истраживањима, показало се да коришћење рачунара пре и током предшколског периода утиче на когнитивни развој предшколске деце. Данашње васпитно образовање нема методiku која директно припрема децу за свет медија, па се предности које пружају нове технологије и медији могу употребити у раду са децом у свим осталим методикама. На овај начин васпитачи могу уводити дете у дигитални свет, а уједно учинити занимљивијим и привлачнијим остале садржаје при спровођењу васпитно-образовног рада и методика. Улога васпитача заједно са родитељима јесте да деци омогуће што више предности које им могу пружити дигиталне технологије и медији, а исто тако да у што већој мери смање њихове негативне утицаје.

Из напред наведених разлога, при избору васпитно-образовних садржаја потребно је пратити опште смернице развоја друштва и ускладити их са општим потребама деце и њиховим интересовањима. На пољу образовања, писменост данас не подразумева само знање читања и писања већ је неопходна и медијска писменост, а образовни систем мора учинити помак да се и васпитачи и деца едукују на овом пољу. Савремени приступ едукацији мора почети од предшколског васпитања и образовања да би се касније лакше и брже усавршавао кроз даље образовање. У том смислу и васпитачи морају да прате савремене токове у васпитању и образовању и постану медијски компетентни да би могли да припреме децу за живот у дигиталном свету.

2. Предности и мане дигиталних медија

Дигитална технологија присутна је у свим аспектима данашњег савременог живота, а број корисника интернета је све већи. У 2018. години, приступ интернету имало је 55% светске популације и

85% становника Европе, док Србија има 72% оних који имају приступ интернету. Један од најпознатијих веб-сајтова Facebook има 2,5 милијарди активних корисника, а примећено је да су многи од њих деца иако постоје ограничења у приступу. Може се рећи да већина данашње деце прихвата дигиталну технологију и медије са великим интересовањем, па су на глобалном нивоу чак трећина корисника интернета деца (Кузмановић, Златаровић, Анђелковић, и Жунич-Џицварић, 2019).

Скоро сваког дана појављују се нови дигитални уређаји, а многи од њих су све приступачнији деци. Дигитална технологија има све значајнију улогу у животу деце, и све више утиче на њихове свакодневне активности кроз начин на који проводе своје време. Дигитални медији утичу на начин комуникације између вршњака, на стицање нових сазнања и искустава, на њихово учење, и др. Коришћење интернета и дигиталних технологија, поред бројних предности, са собом носи и одређене ризике јер деца улазе у дигитални свет без одговарајућих дигиталних вештина, па су деца изложена и потенцијалним ризицима.

2.1. Истраживања – дијигитални медији и деца

Према истраживањима, деца данас почињу да користе дигиталне уређаје и интернет у све млађем узрасту. Истраживања у Америци утврдила су да су 2011. године деца млађа од 8 година поседовала свој таблет, док је у 2017. години проценат деце до 8 година која поседују таблет, износио 42%. На глобалном нивоу, таблет представља најчешће коришћен дигитални уређај међу децом предшколског узраста. Такође је утврђено да деца до 2 године у Америци проводе дневно око 40 минута испред разних екрана, а деца између 2 и 4 године два сата и четрдесет минута дневно, док деца између 5 и 8 година и по три сата дневно. Истраживања у Енглеској показала су да половина деце од 6 до 36 месеци поседује уређаје осетљиве на додир, а да деца од 3–7 година недељно проводе на интернету и до 8 сати, а 86% деце узраста од 3–4 године има приступ таблету. Истраживања у Србији показала су да су просечна десетогодишња деца почела да користе интернет са 6 година. Истраживање које је спроведено међу родитељима у Србији показало је да више од 90% деце између 4 и 8 година користи дигиталне уређаје. Утврђено је и да су деца узраста од 7 и 8 година почела да користе интернет са 5 година, док су деца од 5 година почела са коришћењем интернета већ од 3 године. Може се закључити, како у свету тако и код нас, да деца на све млађем узрасту почињу да користе дигиталне технологије и медије, а да се узрастом повећава и време проведено испред екрана. Родитељи иако су забринути за штетне последице које дигиталне технологије и медији могу да оставе на њихову децу, у великом

броју не воде довољно рачуна о томе како и на који начин њихова деца користе дигиталне технологије и интернет (Кузмановић и сар., 2019).

У истраживању Муса, Ереш и Приморац (2015) утврдили су да 55% испитаних ученика нема никакве забране за приступ интернету и његовим садржајима, 14% гледа све што жели без икаквог ограничења, док 31% гледа одређене медијске садржаје уз надзор родитеља. У овом истраживању закључено је да већина родитеља није довољно медијски писмена, па тако да не могу да утичу на избор медијских садржаја за децу. Родитељи све мање времена проводе са својом породицом и децом, а исто тако деца све више времена проводе на друштвеним мрежама и интернету, па због недовољне контроле може доћи до негативног утицаја на децу.

2.2. Дигиталне технологије, интернет-деца и родитељи

Због своје незрелости деца не могу да реагују на медије и да схвате шта се дешава у медијској поруци, па се сматрају посебном врстом корисника медија (Бракус, 2015). Имајући у виду да деца чине чак трећину корисника на интернету, она су у неповољнијем положају јер поседују мање искуства и нису довољно зрела, па се сматрају најризичнијом групом од утицаја медија. Из тог разлога и родитељи и васпитачи у раду са децом треба да смање негативне утицаје медија на дете. И васпитачи и родитељи треба да указују на све користи које имају од медија, али и на негативне аспекте, па је потребно деца да науче на који начин правилно да користе медије да би се повећао позитиван, а умањио негативан утицај дигиталних медија на дете.

2.2.1. Предности

Овде се мора нагласити да дигитална технологија пружа деци бројне могућности које могу да користе само уколико поседују одговарајуће дигиталне вештине (Кузмановић и сар., 2019). Деца коришћењем дигиталних технологија могу да уче и стичу различите вештине које су неопходне за успешно функционисање у дигиталном добу. Могу успешно да стичу математичке, језичке, научне компетенције и друге вештине решавања проблема. Уз помоћ интернета деца могу да имају бесплатан приступ и коришћење образовних ресурса, програма, платформи, апликација итд. Уз помоћ виртуелног света могу да посете музеје, библиотеке, чак и оне из далеких крајева света, па на тај начин могу доћи до корисних информација и знања. У могућности су да креирају сопствене садржаје у дигиталном формату и да их размене са другим или објаве у дигиталним медијима. У могућности су да развијају своје таленте и уметничко изражавање, а исто тако и

да се забаве и играју. Имају могућност да комуницирају и сарађују са другом децом и особама које су физички далеко од њих.

Родитељи су са наглим технолошким напретком дигиталних технологија и медија, као и све већој доступности свих иновација и интернета њиховој деци, добили нови задатак у васпитању и бризи за добробит своје деце. Дигитални уређаји су садашњост и будућност деце, а родитељи треба да науче како својим присуством да помогну детету у коришћењу дигиталних технологија. Родитељи треба да су упознати са тим шта се све убраја у дигиталне технологије, па можемо рећи да ту спадају: таблет, рачунар, лаптоп, нетбук, паметни телефон, паметни телевизор, паметни сат, интернет играчке, уређаји за виртуелну и проширену реалност, конзоле за играње игара.

Основно питање које родитељи постављају и себи и васпитачима је колико времена деца одређеног узраста треба да проведу испред различитих екрана. На ово питање је веома тешко одговорити због недостака ваљаних налаза истраживања. Одговор на ово питање умногоме зависи од дечјих интересовања, индивидуалних карактеристика узраста детета, начина коришћења, квалитета времена које проводе испред екрана, итд. На ову тему вршена су одређена истраживања, па можемо изложити одређене смернице које би могле помоћи родитељима у одговору на ово питање. Према смерницама Америчке академије педијатара из 2016. године, деца узраста до 2 године не би требало да проводе време испред екрана, а деца од 2 до 5 година не би смела да буду испред екрана било којих дигиталних уређаја више од сат времена у току дана. Било би пожељно да родитељи за децу преко 6 година направе индивидуални план коришћења дигиталних уређаја, али који не би смео да замени социјалне, когнитивне, физичке активности, игру, спортске активности, хобије, физичко дружење са вршњацима, сан, провођење времена са породицом, и све друге активности које су важне за дечји развој.

Родитељи не би требало деци у потпуности да забрањују коришћење дигиталних технологија и медија, јер и то може да има лоше стране. Деца већ живе у дигиталном свету и имају право да стекну одређене вештине коришћења интернета и дигиталних технологија, јер су оне несумњиво део њихове будућности. Веома је важно да деца на прави начин стекну правилне вештине коришћења дигиталне технологије и интернета, јер су неизоставне у њиховом будућем животу. Родитељи би требало да усвоје знања, колико, на који начин и које садржаје треба учинити деци доступним сходно њиховом узрасту, навикама и могућностима (Кузмановић и сар., 2019).

2.2.2. Заштитиша

Да би заштитили своју децу родитељи могу да предузму и одређене техничке мере (постављање шифре за коришћење), које онемогућују деци коришћење дигиталних технологија и медија без присуства одраслих, или блокаду одређених интернет сајтова и садржаја који нису погодни за децу. Поред ових техничких мера, важно је да родитељи разговарају са дететом и да га упуте шта и како треба да уради у могућим ситуацијама које се могу десити при коришћењу дигиталних медија и интернета. Исто тако, потребно је децу да науче да се одговорно понашају током коришћења интернета и времена које проводе, као и када проводе време на интернету, при коришћењу дигиталних технологија и игрању игрица.

Играње неких игрица може да остави негативне последице на децу, јер игрице могу садржати непримерене садржаје за њихов узраст. Из тог разлога потребно је да родитељи разговарају са децом које игрице могу да играју а зашто неке не могу, да прочитају садржаје игрица, коментаре и оцене експерата, да заједно са дететом испробају и одиграју игрицу и у разговору утврде шта се деци свиђа, а шта не свиђа у игрици.

Деци која користе друштвене мреже родитељи би требало да објасне какве све опасности могу проистећи из коришћења друштвених мрежа. Родитељи треба првенствено да охрабре децу да им се деца обрате уколико се на друштвеним мрежама дешава нешто због чега су уплашена или узнемирена. Исто тако, родитељи би требало да објасне деци да не одговарају на ружне поруке нити да такве поруке узвраћају и упућују неке преко интернета, да не бришу поруке које их узнемире, уплаше или им створе нелагодност, већ да се обрате родитељима или некој другој одраслој особи од поверења, васпитачима, психолозима, педагозима, и др. Такође, деци је потребно објаснити да непознатим особама не дају податке о себи, својој породици, месту становања, да ли родитељи раде или су код куће, у који вртић или школу иду, шта воле да раде, шта воле да једу, са чим воле да се играју, итд. Потребно је да деца знају да не треба да шаљу нити примају фотографије и видео снимке од непознатих особа као ни поклоне које им оне нуде, нити да договарају виђање са особом коју су упознали преко интернета, без присуства родитеља (Кузмановић и сар., 2019).

Уколико су родитељи сазнали да је њихово дете евентуална жртва других особа на интернету, потребно је обавестити полицију или тужилаштво.

3. Дигитална писменост васпитача

Дигитална писменост представља једну од компоненти компетенција васпитача и његове професионалне праксе. У предшколском васпитно-образовном раду од васпитача се очекује да поседује знања о употреби дигиталне технологије, као и да примењује и интегрише технологију у васпитно-образовном раду. Такође, васпитачи треба да користе предности дигиталних технологија, а код деце и родитеља развијају свест и навике за њихову адекватну употребу. Исто тако, треба да контролишу потенцијалне опасности дигиталних технологија. Васпитачи би требало да користе дигиталне технологије у планирању активности, конципирању потребних материјала, посматрању, вредновању и документовању. Васпитачи треба да раде у различитим базама података везаним за евиденцију о деци, родитељима, евалуацији, итд. Исто тако, васпитачи треба да користе дигиталне технологије за размену информација са колегама, сарадницима, породицом, локалном заједницом и другим институцијама.

Од васпитача се очекује да користе дигиталне технологије за стручно усавршавање, да негују културу употребе дигиталних технологија (Кузмановић и сар., 2019). Кузмановић и сар. према Вуорекариет ал, (2016) дефинишу дигиталну писменост у пет домена:

1. Информације и подаци које подразумевају знање о прегледању, претраживању и селекцији информација у дигиталном формату, процењивању информација, организовање и чување као и поновно коришћење информација.

2. Комуникација, колаборација подразумева интеракцију путем дигиталне технологије, дељењем података информација, друштвени ангажман путем дигиталне технологије, колаборација, односно сарадња у дигиталном окружењу, правила понашања на интернету, управљање дигиталним идентитетом.

3. Креирање дигиталних садржаја подразумева развој дигиталних садржаја, њихово интегрисање, програмирање и ауторска права и лиценце.

4. Безбедност садржаја, заштиту дигиталних уређаја, личних података и приватности, заштиту здравља, животне средине и благаостања.

5. Решавање пробелма односи се на решавање техничких проблема, препознавање потреба сопствених одговора, креативно коришћење дигиталне технологије, препознавање властитих ограничења.

Дигиталне вештине одраслих нису на оптималном нивоу, па да би адекватно помогли детету у коришћењу дигиталних технологија

очекује се да имају одговарајуће вештине дигиталне писмености, па се и од васпитача очекује да поседују довољно дигиталне компетенције да би били у стању да омогуће деци безбедно и конструктивно коришћење дигиталних уређаја и интернета.

3.1. Педагошке основе интеграције медија у васпитно-образовни рад

Приликом интеграције медија у васпитно-образовни рад, у свакодневне методичке активности, морамо поштовати педагошке принципе правила и методе рада уз уважавање развојних карактеристика деце. Принципи које морамо поштовати приликом интеграције медија у васпитно-образовни рад су: принцип поступности, принцип етике и васпитне усмерености, принцип савремености, принцип флексибилности, принцип игре и креативности, принцип очигледности и принцип интеграције.

3.1.1. Педагошке методе

Поред општих педагошких метода показивања, приказивања, причања, разговора, дискусије, посматрања, описивања, морамо користити и посебне методе при интеграцији дигиталних технологија и медија: проблемске, хеуристичке (путем откривања), методе анализе и синтезе, комплексне и комбиноване методе. При раду на интернету и друштвеним мрежама, потребно је користити метод кооперативности и интерактивности. Васпитач у васпитно-образовном раду може бирати и комбиновати више метода у зависности од садржаја који жели да обради.

3.1.2. Правила

У раду са децом приликом примене васпитно-образовних средстава да би обезбедили педагошку вредност нових медија, васпитачи морају следити дидактичка правила, као што су: одмерено коришћење медија, право време коришћења нових медија, потпуно коришћење нових медија, економично коришћење нових медија, спретно коришћење нових медија и комбиновано коришћење нових медија.

3.2. Деца са сметњама у развоју и дигиталне технологије и медији

Деца са сметњама у развоју могу да се успешно социјално интегришу уз примену адекватних технологија. Технолошка решења су за неке особе са сметњама у развоју једини начин који им омогућава да изразе своје потребе, ставове и мишљења. Деца са сметњама у развоју потребне су помоћне технологије да би успешно савладали градиво.

С обзиром да су рачунари постали свакодневни део живота деце, јавља се потреба да и деца са сметњама у развоју приступе овим технологијама. На том пољу постоје асистивне технологије које се односе на средство, системе или сервисе који омогућавају особама са сметњама и посебним потребама да надоместе ограничења која имају и укључе се у свакодневни живот. Под асистивним технологијама подразумевају се производи, опрема и системи који служе да би се повећале, побољшале функционалне могућности особе са инвалидитетом (Крнета, 2019).

4. Интеграција дигиталне технологије и медија у васпитно-образовном раду у вртићима

Дигиталне технологије, као што је већ наведено, могу се користити приликом занимања у раду са децом у свим методичким активностима, па тако интеграцију нових дигиталних медија можемо употребити и за развијање почетних математичких појмова у свим областима које можемо представити путем нових медија апликација, рачунара, интернета и едукативних софтвера. Тако се могу обрадити теме односа–релација, скупови и бројеви, геометријски облици, класификација и серизација предмета, величине, мерење и мере, итд. У току рада васпитач може да користи разне програме као и интернет да би на занимљив начин обрадио различите теме.

У методичке активности из музичког васпитања разне теме могу се обрадити путем дигиталних медија, па тако деци можемо пустити музику преко интернета, можемо им објаснити процес тражења и пуштања преко рачунара, преузимање музике са интернета. Деци се могу објаснити начини рада микрофона, звучника, такође можемо објаснити разне програме за компоновање музике, као и програме за караоке, разне програме за пуштање музике, као и снимање, а можемо снимити децу уз коришћење камере и касније, прегледати на рачунару.

Интеграција дигиталних медија у методичке активности развоја говора је разноврсна, па са децом можемо организовати активности гледања ТВ програма за децу, можемо учити слова на тастатури, прегледати па препричавати кратке филмове, видео игрице. Можемо користити и гледати електронски буквар, слушати бајку која деца могу илустровати уз помоћу одређених програма, исто тако, скоро сви књижевни изрази могу бити презентовани путем дигиталних технологија, можемо учити страни језик, направити виртуелну посету библиотеци. Уз помоћ програма, можемо цртати кућице из бајки и прича, креирати сцене, ликове, костиме у разним рачунарским програмима.

Нове дигиталне медије можемо искористити за мотивацију деце да се баве спортом путем играња видео-игрица, такође, учење

спортских правила приказивањем разних филмова о познатим и успешним спортистима, приказивањем реквизита из разних спортова, приказивањем утакмица, такмичења, гледањем спортских манифестација.

Интеграцију нових медија у методичке активности из ликовног васпитања можемо остварити користећи програмске садржаје васпитно-образовног рада. Многе теме за интеграцију нових медија и дигиталних технологија кроз методичке активности можемо искористити да деци прикажемо њихов значај кроз цртање линија и облика у разним програмима, као и њихово бојење, можемо исто тако цртати разне 3Д објекте, обликовати уметничке сцене, посећивати виртуелне галерије и музеје, могу се користити програми за попуњавање виртуелне бојанке. Деци можемо да објаснимо на који начин можемо одштампати цтеж који смо нацртали у неком од програма. Можемо такође објаснити пренос фотографија са апарата на рачунар и њихово чување, начин на који можемо да меморишемо и сортирамо цртеже у рачунару, као и многе друге теме.

Методика упознавања околине има широк распон тема за интеграцију дигиталних медија. Уз употребу рачунара, интернета и других дигиталних медија, децу можемо упознати са животињским и биљним светом. Деца такође могу да користе разне програме за цртање и бојење животиња. У оквиру ове области могу се обрадити теме: хардвера, софтвера, интернета као и света холограма, дигиталних фотоапарата, камера и мобилних телефона, можемо посетити виртуелну продавницу рачунара и друге опреме. Можемо обрадити тему ИТ професије, такође, тема за активности могу бити роботи, вештачка интелигенција, дронови итд. Могу се обрадити теме екологије и заштите животне средине, енергетике, електронске рециклаже, поступања са ИТ отпадом, батеријама, могу се обрадити теме из саобраћаја, на интернет сајтовима пронаћи слике, садржаје, презентације за теме које обрађујемо у активностима (Крнета, 2019).

4.1. Виртуелни дидактички материјали

У предшколском васпитању и образовању, при припреми деце за полазак у школу, можемо користити и дигиталне дидактичке материјале, који су доступни на интернету. Виртуелни дидактички материјали могу се користити и за рад са децом са сметњама у развоју, као и за рад са талентованом децом, у кутку библиотеке и медијатеке у информатичном центру. У васпитно-образовном раду, васпитачице с децом могу да користе и дигиталне игре, иако постоје мишљења да

оне не смеју заменити дидактичка средства, већ треба да служе као допуна већ постојећим средствима.

Деца најбоље уче уз игру, а уколико им је игра уз то занимљива и забавна, ефекат учења се повећава, а поред знања стичу се и одређене вештине и искуства. Уочено је да деца играњем дигиталних игара, поред забаве, могу имати користи у образовне сврхе, а исто тако, може се увидети да помажу у развијању функција људског мозга. Дигиталне дидактичке игре имају сличне карактеристике са осталим дигиталним играма, али је њихов основни садржај усмерен на учење. Дигиталне дидактичке игре за децу треба да су осмишљене тако да је едукативни садржај користан за децу, да продубљује и подстиче њихова знања и умећа. Врло је важно да се правилно одаберу игре како би учење било успешно и водило ка забавном и занимљивом образовању деце. Показало се да деца најефектније уче када је учење атрактивно, искуствено, засновано на проблемима и даје повратну информацију. Може се рећи да дигиталне дидактичке игре поседују садржаје и активности које испуњавају услове за ефективно учење (Connolly i saradnici, 2012). Без обзира на одређене недостатке које имају, дигиталне дидактичке игре омогућују креативно размишљање, а кроз виртуални свет деца проширују и проналазе логику и нове начине размишљања (Squire, 2008).

Постоје више врста игара, као што су игре симулације и акционе игре. Акционе игре су једне од најпопуларнијих, јер су праћене сталним психомоторним реакцијама, аутоматизацијом моторике покрета, напетости, сталном концентрацијом у проценама ситуација у игри. Акционе игре укључују координацију руку, очију, рефлексне реакције као и способност брзе реакције. Због својих садржаја тешко их је искористити у васпитно-образовном раду, јер у њима има много насиља и агресивног понашања. Игре симулације, авантуре и интелектуалне игре за размишљање, као и разне друштвене игре, мање су популарне од акционих игара. Да би дигиталне игре едукативног карактера биле добре оне морају да имају јасне циљеве и задатке, могућност примене наученог, напредак кроз игру. Исто тако, оне морају да омогуће детету стицање искуства, а знање да се стиче напретком кроз игру. У току целе игре морају да постоје тренутне повратне информације које потпомажу стицање и учвршћивање знања. Овакве игре морају да садрже неки облик сарадње с децом, а изазови који су постављени пред децу треба да их воде до граница њихових способности. Исто тако, добра едукативна дигитална игра мора да буде визуелно и звучно привлачна како би одржала дететову пажњу (Крнета, 2019).

Коришћење дигиталних дидактичких игара у васпитно-образовном раду са децом има велики број предности. Поред тога што деца развијају и побољшавају информацио-технолошке вештине, дигиталне игрице позитивно могу да делују на развој просторних, моторичких и когнитивних функција. Такође, у виртуелном свету деца могу да уче на својим грешкама које не би могла да направе у стварном, изазовном или опасном окружењу. Дигиталне игрице можемо користити за учење одређених чињеница, начела, решавање проблема, повећање креативности, итд. Деца кроз дигиталне дидактичке игре уче, памте, подстичу се да истрају да би постигла напредак приликом играња. Дигиталне игрице имају велики садржај визуелних ефеката који уводе децу у маштовити виртуелни свет, па су више заинтересована за играње оваквих игара (Rapeepisarn et al., 2008). Уколико се добро одаберу дигиталне игре, оне у васпитно-образовном раду подстичу децу на учествовање и потпуно заокупе пажњу деце, те их мотивишу да истажују и напредују у освајању циљева кроз нивое. У васпитано-образовном раду игре могу да се користе за увежбавање или понављање наученог или као мотивација за истраживање. Добро одабране дигиталне игре морају да буду подстицајне и мотивишуће, исто тако оне морају да развијају креативност код деце.

Дигиталне игре лако допиру до нових генерација деце и на савремен начин помажу деци да се лакше уклапају у дигитално доба у ком живе, а уједно на забаван начин усвајају потребна знања.

5. Закључак

Процесом глобализације, уз подршку савремених медија, највише интернета, дошло се до снажне повезаности данашњих генерација. Телевизија, медији, интернет и мобилни телефони, таблети и др. постали су најважнији чиниоци у социјализацији који снажно утичу на деčја понашања, формирају и преносе вредности и стварају визије живота, света и обликовање животног стила. Деца и млади одрастају у дигиталној култури у којој медији играју све важнију улогу у обликовању идентитета. Утицаји који медији имају на децу и младе нису увек јасно видљиви, већ могу да имају и одложено дејство. Правилан однос према медијима мора се вежбати, а децу је потребно информисати о позитивним и негативним аспектима медија. Васпитачи кроз васпитно-образовни рад са децом, треба својим утицајем и у сарадњи са родитељима да припреме децу за коришћење дигиталних технологија и интернета, као и да их оспособе да на правилан начин користе доступне технологије и осамостале се за коришћење предности које им се нуде у дигиталном свету.

ЛИТЕРАТУРА

- Brakus, A. (2015). Medijska pismenost i obrazovanje. *Medijski dijalozi*, 8(22), 85–93.
- Connolly, T. M., Boyle, E. A., MacArthur, E., Hainey, T., Boyle, J. M. (2012). A systematic literature review of empirical evidence on computer games and serious games. *Computers & Education*, 59(2), 661–686.
- DiCerbo, K. E. (2014). Game-Based Assessment of Persistence. *Educational Technology & Society*, 17(1), 17–28.
- Крнета, Љ. (2019). *Дејте и медији*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.
- Кузмановић, Д., Златаровић, В., Анђелковић, Н., Жунич-Цицварић, Ј. (2019). *Деца у дигиталном добу*. Ужице: Ужички центар за права детета.
- Rapeepisarn, K., Wong, K. W., Fung, C. C., Khine, M. S. (2008). The Relationship between Game Genres, Learning Techniques and Learning Styles in Educational Computer Games. In: Pan, Z., Zhang, X., El Rhalibi, A., Woo, W., Li, Y. (eds). *Technologies for E-Learning and Digital Entertainment. Edutainment 2008. Lecture Notes in Computer Science* (497–508). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Squire, K. (2008). Video games and education: designing learning systems for an interactive age. *Educational technology*, 48, 17–26.

Marinko Stojaković

DIGITAL WORLD – CHILDREN AND PRESCHOOL TEACHERS

Summary

Digital world is all around us. The modern generations cannot even imagine life without digital technologies and media. Most of the world population and almost two thirds of the European population has internet access, and one third of the total number of internet users are children. Children readily accept digital technologies and media but even though there are advantages they can, due to their immaturity and inexperience, sometimes be affected by the negative aspects of the new technologies. In most cases, parents do not have the optimal knowledge of the digital skills they need to develop in their children so they could use the new technologies appropriately, maximizing the positive and minimizing the negative effects of the digital technologies and media.

In the modern world, education needs to begin as early as possible so the children could later upgrade their knowledge through further education. Digital technologies and media need to be integrated in the everyday kindergarten activities, with respect for all the pedagogical principles and methods, as well as children's developmental characteristics. This is why preschool teachers need to keep up with the modern developments in education and possess media competence so they could prepare children for the life in the digital world. On the other hand, parents are also under the influence of technological advancements and have recently been given the new task in caring for their children, since the

technologies and digital media are becoming more and more available to their children. Children need to be given knowledge from their teachers and parents on all the benefits that digital media and technologies have to offer, so they can use the advantages of the digital era in an appropriate and purposeful way. The preschool teacher is expected to be skilled enough to enable children to safely use digital devices and the internet, and to enrich their everyday practice with all the advantages offered by digital technologies, which will in return serve the children in an easier and better acquisition of knowledge.

Key words: children, preschool teachers, digital media, parents

ДЕЧИЈИ ЛИКОВНИ ИЗРАЗ И СТВАРАЛАШТВО

САЖЕТАК: Рад се бави ликовним изражавањем, као и ликовним језиком предшколског детета, који је инициран сарадњом месне библиотеке и предшколске установе, с посебним акцентом на прављењу фото-стрипа по кратком драмском тексту, скечу за децу. Иницијација је књижевни текст, а исходиште је дечија ликовност, уз помоћ средстава као што су фотоапарат и компјутерски програми за цртање и анимацију.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: дечија креативност, стрип, фотоапарат, кадар, компјутерски софтвери, оригиналност

1. Увод

У време масовних медија и комуникације, визуелни медији су доминантни. Њихов утицај се не шири само на неку циљну групу, него је често доступан и најмлађима. Свакодневна изложеност деце медијској сфери живота постала је такорећи правило.

Међутим, деца предшколског узраста као конзументи медија и ликовности коју медији нуде, имају пасивну улогу и ту индивидуална креативност нема толико доминацију. Значајнији фактори су окружење, васпитање, традиција, афинитети и друго.

Супротно томе, код ликовног израза, односно медија који тражи активност од најмлађих – ту се деца одлучују за садржаје који имају, пре свега, садржајно-визуелно, потом оно што им је лакше схватљиво, доступно и остварљиво, односно познато, па тек онда, евентуално, нешто што би од њих захтевало велики психофизички ангажман. Зато је иницијација васпитача у том смеру веома битна. Визуелни медији, комуникологија од већине ствара пуке посматраче. Кад би се евентуално тражило да неки од тих посматрача буде и активан стваралац, тај би вероватно најпре посегнуо за пуком имитацијом, па тек онда за оригиналним делом.

Појам визуелног медија требало би схватити врло флексибилно, а Кристијан Мез је сматрао да је њена главна предност у утиску „животности“ (Metz, 1973).

* nemanjasavic75@yahoo.com

Супротно томе, Нада Кораћ сматра да, примерице, филм и телевизија, за разлику од фотографије, укључују и фактор време, што им даје предност у односу на фотографију (Кораћ, 1992).

Зато се дечији ликовни изрази могу исказати на мноштво начина, јер су и савремени медији као преносиоци тих израза доступни.

То нас наводи на почетну премису да се елементи ликовности код деце развијају поступно. И моторички и когнитивни развој теку паралелно, па самим тим и опажајна средства се код деце постепено повећавају.

Тако је и са креативношћу. Да би се ликовни израз код деце испољио, он пролази кроз различите фазе. Руди Супек (1987) сматра да ако је креативност опште својство живота, онда она подједнако зависи од масе порива које човек добија рођењем и од спољашњих утицаја под којима се развија.

Дечији ликовни израз је комплексан појам и има мноштво начина испољавања. Овај рад ће покушати да осветли само неке од делова кроз практичан пример ликовног изражавања деце фотографијом и компјутерском анимацијом, стварајући стрип, уз асистенцију васпитача, библиотекара и професионалног стрип цртача.

2. Дечији ликовни израз и фактори који на њега утичу

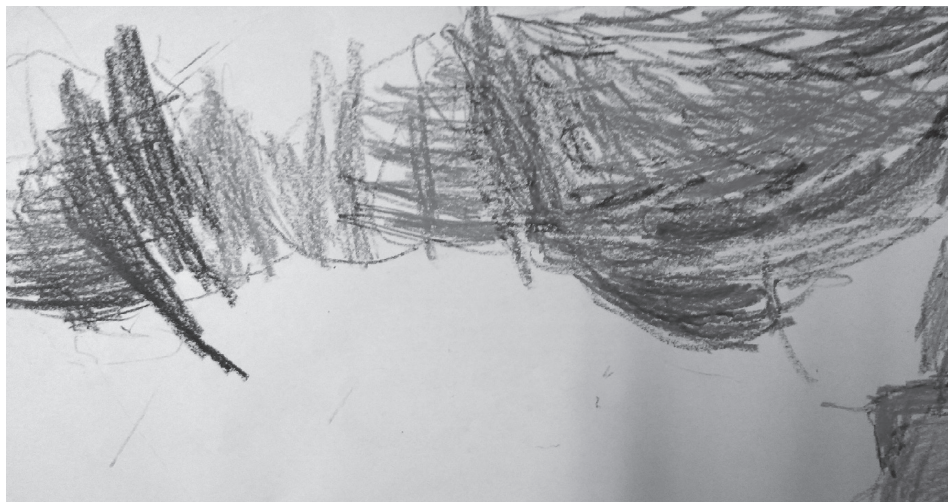
Креативност, која је један од битних предуслова за квалитативно дечије испољавање ликовности, јесте процес који је трајан, односно захтева непрестано усавршавање како не би дошло до стагнације. То важи и за све аспекте дететовог сазнајног развоја, па самим тим и за поменути ликовност.

Елементе ликовног израза налазимо већ у првој години живота детета када је у стању да изведе једноставну моторичку радњу руком, а у случају да му дамо у руку неки ликовни прибор, оно ће повући једноставну линију на папиру, чија је главна особина спонтаност.

Савладавање ликовних елемената (боје, линије, облика, текстуре, светла) иде поступно и разликује се код сваког детета понаособ.

Добрила Беламерић унеколико изједначава појам креативности и спонтаности (Беламерић, 1987: 114). Дечији свет и предикције које имају о њему битно се разликују од представа одраслих.

Битна ознака стваралаштва најмлађе деце је кондензованост и једноставност (Слика 1). Као што је у природи све што је сложено и величанствено саткано од врло једноставног и прапочетног, тако и дете својим бићем, још врло блиско природи, поступа у складу с том законитошћу (Беламерић, 1987).

Слика 1 – Спонтаност и једноставност код трогодишњег детета у ликовном изразу

Међу набројане ендogene и екзогене факторе који утичу на децији ликовни израз, у најважније спадају интелектуални развој самог детета, потом опажајни процеси, емоционални и социјални развој, естетски и телесни и наравно као круна свега – искуство.

Када говоримо о феномену посматрања, то јест учења по моделу, ту би требало нагласити да посебан значај има говор (Каменов, 2008). Већ сам чин именовања одређених особина предмета захтева њихово разликовање и уопштавање. То учење по моделу примењено је и у активности коју описује овај рад.

Размишљањем, закључивањем и уочавањем односа међу предметима, дете је постепено у стању да уопштава и открива узрочно-последичне везе. На тај начин се искуства до којих оно долази спонтано, у свакодневном животу, преплићу, допуњују, осмишљавају и оплемењују новим сазнањима.

У прерађивању опаженог детету могу помоћи и сви облици уметничког виђења стварности, пружајући им одговарајућа сазнања и стварајући доживљај за шта, свака на свој начин, служе књижевна дела, дела ликовне уметности, драмске уметности, музичка дела и друго (Беламарић, 1987: 99).

С тим у вези је и овај рад, односно опис активности коју су реализовали Немања Савић, као библиотекар, и васпитачица Татјана Миленковић са својом васпитно-образовном групом, вртића у Равном Тополовцу.

У питању је покушај обједињавања драмског, књижевног и ликовног стваралаштва, где је драмско-књижевни аспект, чији је аутор

Немања Савић, послужио само као полазишна тачка деци, која су ликовно изразила своје виђење кратког драмског текста у виду модификованог фото-стрипа (Слика 2), са акцентом на што већој слободи у дечијем ликовном изразу. Деца се раније нису сусретала с овим видовима ликовности, па се у неку руку ова активност може посматрати и као експеримент.

Слика 2 – Васпитачица објашњава деци ликовне технике и основне појмове у вези са стрипом

Имплицира да уколико је настава уметности демократска, онда је то зато што почива на експериментисању. Обележје сваког експериментисања јесте да се оно заснива на резултатима претходне замисли (Хаџи-Јованчић, 2012).

3. Стрип, почеци и његова популарност код данашње деце

Стрип као медиј потиче с краја XIX века. Претеча му је свакако илустровање писаних докумената, а уобличавање везаних кадрова неке приче у логичку целину потиче с почетка XIX века. По узору на француске листове, у Немачкој се такође покрећу сликовнице пропраћене

текстом у стиху и богато илустроване. Процват хумористичких и забавних листова и у Енглеској и Сједињеним Америчким Државама, а нарочито у Немачкој, подстакао је и овдашње ствараоце да се подробније посвете илустровању текстова за децу. У томе је нарочито предњачио Јован Јовановић Змај, који је свој лист „Невен“, обogaћивао властитим илустрацијама.

Како наводи Тамара Грујић (2014), током континуираног једанаестогодишњег излагања у Новом Саду, „Невен“ је представио читаоцима обиље илустрација и више десетина прича у сликама, од којих су многе биле на изузетно високом цртачком нивоу. Илустрација је привлачила пажњу читалаца и нарочито допринела великој популарности овог листа за децу. „Графичка димензија *Невена* битан је естетски и смисаони елемент у листу, који недвосмислено надограђује текст и уводи дете у свет илустрације и сценског догађаја. Квалитетне илустрације-силуете и 'приче у сликама', допринеле су бољем читању, сагледавању и вредновању Змајевог стваралаштва за децу, а Змаја учиниле зачетником српског стрипа за децу.“ (Грујић, 2014: 104).

Код нас се у кратком року појављује мноштво илустрованих листова – „Месечар“, „Комарац“, „Змај“ итд. У књизи *Историја југословенској стрипа*, аутори сматрају да, мада се у поменутих листовима сусрећемо са обиљем карикатура и илустрација, на појаву „стрип-гега“, наилазимо тек 1872. године у хумористичком листу „Јазавац“ Јована Јовановића Змаја. (Драгинчић и Зупан, 1986).

Након „Невена“, с краја XIX века, већ у првим деценијама XX века, ничу многи листови који следе проверени рецепт богато илустрованих гег-табли. Појављује се велики број часописа, међу којима су, између осталих, „Коприве“, „Веселе новине“, „Бургија“, „Чичак“ и други, све до најчувенијег „Веселог четвртка“ и „Политикиног забавника“ (Слика 3).

Ови листови базирају скоро целокупан свој садржај на стрипу. Поред домаћих аутора и тема из овдашње историје, у чему значајну улогу имају руски емигранти Навојев, Лобачев и Кузњецов, значајан је и Андрија Мауровић као водећи српски међуратни стрип цртач.

„Политикин забавник“ објављује и лицендне стрипове о Флешу Гордону, Тарзану, Мандраку, Попају, Микију Маусу (тада знаном као Мика Миш) и многим другим јунацима. Све то доприноси популаризацији стрипа код омладине, али ће тај замах зауставити Други светски рат.

Након рата нова власт с одређеним зазором гледа на стрип, који је због популарности у свету већ тада популарно називан

„деветом уметношћу“. Међутим, власт је на стрип гледала као на палп, то јест нижеразредну литературу, чак и на лаку забаву. Тако је стрип бивао опорезиван као такозвани шунд, а то је значило и вишу цену у малопродаји.

Слика 3 – Појашњење појма стрипа данашњој деци

Упркос томе, домаћи издавачи уводе стрип у свој издавачки програм и то најпре „Дечије новине“ из Горњег Милановца. Едиција „Никад робом“, која је пратила подвиге из народноослободилачког рата, служила је и да власт има мало благонаклонији став према стрипу. Потом, шездесетих година XX века, новосадски *Дневник* покреће „Златну серију“ и „Лунов магнус стрип“, а убрзо загребачки *Вјесник* објављује Алана Форда. Следе *Форумова* „Стрипотeka“, сарајевски „Стрип-арт“, горњомилановачки „Гигант“ и многи други.

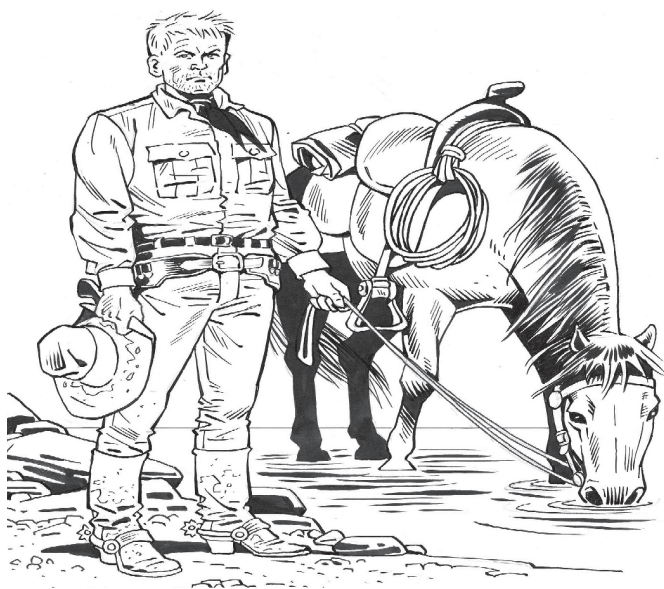
Популарност стрипа енормно расте. Југословенски киосци били су преплављени овим издањима, а притисак власти полако пушта и стрип се више не третира као безвредно штиво. Седамдесетих година бива ослобођен пореза на промет, а с обзиром да се штампа на јефтином рото-папиру, имао је и углавном популарну цену, самим тим и доступност, тако да су осамдесетих година прошлог века тиражи појединих издања износили и преко 50.000 примерака.

Најпопуларнији јунаци тога доба били су Загор, Алан Форд и Велики Блек. Сва три јунака су штампана према италијанској лиценци. Иначе, италијански стрип, за разлику од француског или белгијског, није се толико високо ценио у уметничким круговима, међутим, деца из Југославије су напосто обожавала тај једоставан линеарни наратив који су нудили Италијани.

Сукоби деведесетих, али и глобализација, нови медији и технологија, отуђују стрип од данашње деце. Уз то, стрип је дводимензионалан и као медиј је доста статичан, и с обзиром да не могу сами да буду актери догађаја о којима је реч, већ само пасивни посматрачи, тим пре је данашњој деци мање занимљив.

Укратко, појам стрипа савременој младој генерацији је углавном недовољно инспиративан. Поменути јунаци (Загор, Алан Форд и Велики Блек) донекле су им познати, ако им је неко од укућана пренео предзнање о њима. Зато је тај колико-толико једноставан и препознатљив наратив искоришћен у текстуалном и ликовном делу кроз типичне стриповске узвике, као и кроз кадрирање.

За сврху појашњења стрипа деци из вртића употребљена је и ексклузивна илустрација прослављеног домаћег стрип аутора Сибина Славковића, који је специјално за ову прилику нацртао оригиналан, типичан вестерн кадар у реалистичном стилу. Та графика је стајала током читавог процеса израде фото-стрипа, односно радионице (Слика 4).

Слика 4 – Оригинални стрип кадар Сибина Славковића

Дечији коментари о графици били су веома позитивни. Преовладавао је осећај одушевљења, јер у њиховом радном окружењу стоји стрип илустрација која не само да им је служила као узор, него им је и додатно приближила стрип и уопште поступак израде ове врсте уметности.

То, наравно није било све. Васпитачица Татјана Миленковић и библиотекар одлучили су се за још један начин анимације са школцима.

С обзиром да је библиотекар Немања Савић професионално близак са такозваном „новосадском стрип сценом“, чије језгро су, поред поменутог Славковића, чинили и сада покојни Светозар Обрадовић и Бранко Плавшић, као и Миодраг Ивановић и Бранислав Керац (Слика 5), који је ексклузивни цртач италијанске компаније Бонели, у једној од стрип радионица организован је долазак Миодрага Микице Ивановића, који је такође био део тима када је осамдесетих година новосадски *Дневник* лиценцно објављивао „Великог Блека“.

Слика 5 – Бранислав Керац и Немања Савић са „Загором“ у рукама

Дечија реакција на стрип цртача који је у стању да ту пред њима верно дочара неког јунака, користећи класична средства – туш, рапидограф и фломастере различите дебљине, кретала се од почетне снисходљивости, преко радозналости, потом фасцинације, до слободних питања како се постаје сликар или колико треба времена за

један стрип итд. Ивановић им је непосредно у разговору стрпљиво објашњавао како изгледа процес настанка стрипа, и деца су путем очигледне наставе у извођењу живог уметника, који је цртајући ту пред њима, врло брзо заволела стрип као медиј.

Разговор између Ивановића и деце текао је спонтано, и врло брзо су се и деца сама одважила да покажу уметнику властите цртеже. Ивановић им је на свако питање стрпљиво давао одговоре. Уз све то је, непосредно, ту пред децом, све време уживо цртао стрип јунаке и објашњавао појам стрипа.

Претпоставка васпитачице и библиотекара била је да ће деца свакако позитивно реаговати на уметника који уживо, попут њима блиског мађионичара, изводи бравуре, демонстрира им како од ничега настаје нешто. Међутим, и васпитачица је била изненађена с коликим жаром су и девојчице пратиле активност, с обзиром да им вестерн поетика није тако блиска. Утисак је да је децу највише фасцинирала сама појава уметника у њиховом окружењу и његова цртачка способност.

Тако је, између осталог, у завршном делу активности, Ивановић, након што је подробно објаснио деци процес цртања и технике којима се служи да би „оживео“ неког јунака, заједно у једној секвенци спајао цртежом и актере стрипа и децу из вртића, па су тако топовачки предшколци овековечени у надреалној ситуацији, односно у друштву стрип јунака Загора и Чика (Слика 6).

Слика 6 – Дете из вртића у друштву Загора и Чика

Због веома позитивне реакције деце, гостовање Миодрага Микице Ивановића трајало је много дуже од уобичајене активности у вртићу. Заинтересованост деце је превазилазила временске оквири предвиђене дневним распоредом, односно временом за оброке и одлазак кући, тако да је стрип радионица рађена у више наврата, наравно, у даљем раду без Ивановића због физичке удаљености Српског Милетића у ком Ивановић станује и Равног Тополовца.

Деца су након овог искуства имала веома изражену жељу, такође једва су чекала да и сама крену у израду стрипа.

4. Пример ликовне активности – израда фото-стрипа

Фото-стрип је техника логички повезаних фотографија испод или унутар којих је уписан текст и која је у неку руку визуелно слична филму. Ова техника је нарочито била популарна шездесетих и седамдесетих година минулог века. Активност којој су приступили Немања Савић као библиотекар и књижевник за децу, и васпитно-образовна група вртића у Равном Тополовцу са васпитачицом Татјаном Миленковић, састојала се у низу корака којима је покушано стварање кратког стрипа, који би уједно овај медиј приближио данашњој деци.

Првобитни задатак васпитачице био је упознавање данашње деце са појмом стрипа. Потом је уследио синопсис, односно сценарио од стране библиотекара и, гостовање стрип цртача.

Деци су дати у руке фотоапарат и мобилни телефон као изражајно средство. Већина малишана, иако узрасно хетерогена, јер се ради о сеоском вртићу, знала је да рукује поменутиим апаратима. Изабрани су актери који ће глумити у скечу, што је као резултат имало корелацију драмске и писане уметности. Васпитачица је глумила маму, библиотекар тату, јер се ради о одраслим ликовима, а деца из вртића главног јунака Гила и његову сестру. Помоћни ликови (бака и дека) такође су изабрани међу децом. Сама идеја им се необично допала, с обзиром да су сами непосредни ствараоци, а не само пуки конзументи и посматрачи.

Приликом израде фото-стрипа увидело се да су фотографије биле одвећ једнозначне и превише верно би приказивале узраст, а жеља аутора била је да се мало карикира и дозволи деци креативни израз кроз доцртавање.

Пре свега тога требало је наћи одговарајуће костиме за баку и деку, као и потенцијални амбијент, односно декор и реквизиту (компјутер, шпил карата, библиотека итд.). Неки кадрови су снимани у екстеријеру, а већина на виšekратним радионицама и посетама деце библиотеци.

Тако се, после одређивања кадра од стране васпитачице и библиотекара и низа фотографија које су деца направила, приступило одабиру фотографија које ће бити употребљене за стрип (Слика 7).

Слика 7 – Прегледање насталог радног материјала библиотекара и деце

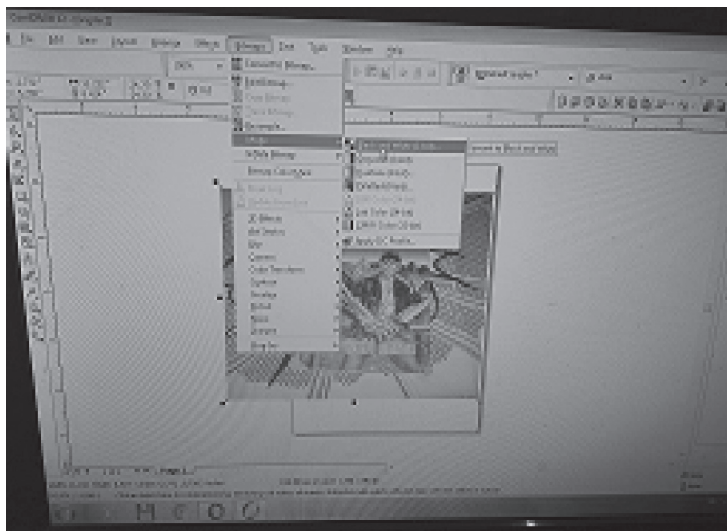
Водило се рачуна не само о квалитету фотографија, него и о такозваном „кључу“, односно да сва децу буду заступљена. Тако да је уметнички резултат био у другом плану, а примарно је било стваралачко задовољство код саме деце.

Техника рада састојала се у следећем: најпре су фотографије, које су деца направила, све пребачене у рачунар и заједно с малишанима извршен је одабир. Ишло се редом, секвенца по секвенца, тачније сцена по сцена, како не би дошло до забуне у редоследу. Након што су фотографије поређане у логичку целину и утврђено шта ће да илуструје коју сцену, приступило се даљим корацима.

С обзиром на то да су предшколцима из Равног Тополовца до некле била позната само поменута три стрип јунака, и реализација је текла у том смеру. Наиме, типичне стрип узречице нпр. „карамба“, одлика су Загора, односно његовог верног пратиоца Чика. Ономатопеје (сбам, бех...) такође су део уобичајеног стрип фолклора. Кад је о кадрирању реч, ту је употребљен клише из „Великог Блека“, где никада не иду више од три секвенце по такозваној стрип-табли, односно једној страници. Од „Алана Форда“ „позајмљен“ је стереотип да једна

сличица иде у једном „каишу“, односно реду који чини стрип, као и то да два „каиша“ чине таблу. Све то допринело је једноставности и прегледности.

Када је фотографисање, кадрирање, одабирање и постављање табли окончано, присупило се графичком дотеривању. Васпитачица и библиотечар упутили су децу у основе програма за анимацију, пре свега Corel draw-а и Painta, који су им омогућили доцртавање и додатно осликавање фотографија (Слика 8).

Слика 8 – Дорада фотографија у Corel draw-у

Техника се састојала у следећем: изабрана слика се најпре увезе, односно импортује у Corel, да би се затим кроз команде *bitamps*, *mode*, *black and white* i *line art* од фотографија добијао цртеж врло сличан стрип илустрацији, јер софтвер извлачи контуре и линије као да су руком цртане.

Предшколци су лако савладали ове четири команде и онда су експериментисали са опцијом *line art*, у којој може да се регулише однос светлости и сенке. Покушали су и са опцијом *grayscale*, међутим, ефекат је био близак сепији, што је деци деловало непривлачно и хладно.

Задржавајући се на *black and white* „менију“, код предшколаца, учесника стварања стрипа, јавиле су се сталне потребе за новим истраживањем, за сенчењем или осветљавањем. То се постиже такозваним „клизачем“, који превлачењем, већ према потреби, појачава или смањује сенку.

Међу понуђеним решењима програм Corel draw нуди и поентилистички стил са већом или мањом гранулацијом, али се та опција деци, након подробног слободног испитивања, није много свидела, јер не даје јасне и прецизне контуре, што донекле нарушава њихову представу стрипа као линеарно јасног и недвосмисленог медија.

Уз све наведено позитивно, ако изузмемо техничке потешкоће да библиотека располаже само с једним рачунаром, у поступку прављења стрипа отежавајућа околност су били и нередовни доласци поједине деце, због епидемиолошке ситуације.

Иначе, оно што није могао програм Corel draw да понуди, тачније оно што је деци из тог програма било претешко да ураде, коришћен је једноставни програм за цртање Paint. Уз помоћ виртуелних алатки, као што су оловка, спреј, креда и друге, деца су слободно доцртавала оне елементе који су по њима недостајали у поједином кадру. Негде је то било „избељивање“ због замрљаности или због прикривања неке грешке при фотографисању, а негде због спонтаности и креативне изражајности, односно потребе детета да се искаже.

Целокупна радионица израде фото-стрипа коју су заједно спровела деца из вртића у Равном Тополовцу, која иначе припадају трима годиншћима, месни библиотекар Немања Савић и васпитачица Татјана Миленковић, трајала је десетак дана (Слика 9). У питању су биле три посете библиотеци, уз додатни дводневни рад на терену, односно екстеријеру.

Слика 9 – Једна од радионица у библиотеци

Поједини детаљи су, неминовно, морали да буду ретуширани од стране васпитача или библиотекара, али је, где год је то било могуће, сачувана аутентичност дечијег ликовног израза.

5. Закључак

Визуелни моменти у свакодневном животу којим су деца непрестано окружена, намећу потребу да се поједини садржаји каналишу и да деца не буду само неселективни и пуки конзументи свих могућих садржаја. Пожељно је радити на развоју њихове критичке свести, имајући у виду да се дечије опажање често испољава кроз брзе и помичне слике. Зато су код њих много популарнији кинетички садржаји попут видео-игара од статичких, каква је рецимо фотографија.

Након добијеног резултата, то јест завршеног стрипа, деца су испољавала понос и задовољство постигнутим. Продубила се њихова жеља за даљим ликовним истраживањима, али не треба пренебрегнути чињеницу да су и сами васпитачи били веома задовољни исходима.

С обзиром да се ради о релативно малој средини, ова радионица имала је одјек не само код родитеља предшколаца, него и међу мештанима. Иначе, сам стрип је фотокопиран и подељен деци као материјални документ. На другој страни штампане верзије пишу имена свих учесника у изради овог стрипа, што је на децу деловало подстицајно. Уз васпитачицу, библиотекара и Миодрага Ивановића, наведена су имена све деце која похађају тополовачки вртић, и која су учествовала у изради ове активности кроз ликовни или драмски део.

Укратко, ова радионица је покушала да подстакне дечију креативност и то начином који је близак њиховом, савременом поимању стварности. Довођењем еминентног и компетентног госта, на примеру очигледне наставе, и након тога израдом фото-стрипа, не само да су васпитачица и библиотекар покушали најмлађима да приближе стрип као помало скрајнут медиј, него су успели и да направе корелацију ликовног, говорног и сценског израза са децом. Све то, уз помоћ њима блиске савремене технологије, властитог радног искуства, избором адекватног госта, који је помогао у очигледној настави и уз помоћ дечије радозналости, добијен је уметнички резултат којим су, пре свега, деца као непосредни ствараоци, била веома задовољна.

ЛИТЕРАТУРА

- Беламарић, Д. (1987). *Дијете и облик – ликовни језик њедшколске дјеце – књижа за одјајаћење, њедајоје, њсихолоје, њсихијајше*. Загреб: Школска књижа.
- Грујић, Т. (2014). *Змајев Невен и зачетак српског стрипа за децу. Дејињство – часојис о књижевностии за децу*, год. XL, др. 2, стр. 99–105.

- Draginčić, S, Zupan, Z. (1986). *Istorija jugoslovenskog stripa*. Novi Sad: Forum Marketprint.
- Dijete i kreativnost* (1987). Zagreb: Globus.
- Kamenov, E. (2008). *Vaspitanje predškolske dece*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Maksić, S. (2015). *Darovitost, talenti i kreativnost*. Niš: Filozofski fakultet.
- Maksić, S. (2006). *Podsticanje kreativnosti u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Mez, K. (1973). *Ogledi o značenju filma*. Beograd: Institut za film.
- Potencijalna darovitost i kreativnost dece predškolskog uzrasta* (2020). Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- Ristić, I. (2010). *Početak i kraj kreativnog procesa*. Beograd: Hop.La!.
- Filipović, B., Đokić, T. (2019). Uticaj porodice i škole na razvoj kreativnosti kod dece. *Pedagoška stvarnost*, god. LXV, br. 2, str. 155–167.
- Hadži-Jovančić, N. (2012). *Umetnost u opštem obrazovanju*. Beograd: Učiteljski fakultet, Klet.

Nemanja Savić

CHILDREN'S ARTISTIC EXPRESSION AND CREATION

Summary

The paper deals with artistic expression, as well the artistic language of a preschool-aged child, which is initiated by the cooperation of the town library and preschool institution with a special emphasis on making a photo comic based on a short play, a skit for children. The initiation is the literary text, and the outcome is the children's artistic expression, assisted by tools such as camera and computer programs for drawing and animation.

Key words: children's creativity, comic book, camera, frame, computer software, originality

ПРИЛОГ 1: Скеч који је послужио као предложак за израду фото-стрипа

Немања Савић

ГИЛ ХОЋЕ У ПЕНЗИЈУ

ЛИЦА: ГИЛ, НАРАТОР, МАМА, ТАТА, БАБА, СЕСТРА, ДЕДА

Дешава се у кући.

НАРАТОР: Ово је прича о дечаку Гилу који је желео да сазна шта је пензија.
(После краће паузе)

Гил је већ био будан кад је отац полазио на посао. Отац је спремајући се мрзовољно процедио:

ТАТА: Боже, кад ли ћу у пензију?

МАМА: Далеко је пензија, драги.

ГИЛ (Публици): Ја сам још мали, па се питам где ли је та пензија, кад тата жели да иде тамо? Мама каже да је далеко! Сећам се да су свугде где ме је тата водио... морале да се купе карте: и у аутобусу, и на утакмици, и у циркусу. Сигурно је тако и за пензију.

ГИЛ (Тати): Тата, купи ми карте...

ТАТА (Израђујући): Важи сине, журим, здраво. (Израђује)

НАРАТОР: Гил је био нестрпљив да сазна шта је пензија и пре него што отац донесе карте. Међутим, мами није хтео да призна шта га копка, зато јој је рекао:

ГИЛ: Мама, додај ми ону дебелу књигу!

МАМА: Енциклопедију?

ГИЛ: Да, ту!

(Мама му додаје и Гил листа)

ГИЛ: Да видимо: Пен... пен... пенал, пенкало, Пенцаб... ништа од пензије.
(Улази сестра)

СЕСТРА: Шта радиш, Гиле?

ГИЛ (Шапато): Секо, шапнућу ти да не чује мама. Тражим нешто о пензији!

СЕСТРА: А, то, па пробај на интернету, тамо има свега. Пробај под www, тачка, пензија! (Сестра одлази).

ГИЛ (Укуцава по тастатури и након кратког времена): Нема овде ништа о пензији.

ГИЛ (Публици): Хеј, сетио сам се. Питаћу деду, он сигурно зна.

ГИЛ (Деди): Деда, како изгледају карте за пензију?

ДЕДА (Показујући му шпил карата): Ово су карте за пензију!

(Гил се чуди)

(Улази тата)

ТАТА: Ево ме раније с посла. Гиле, донео сам ти карте. Вероватно хоћеш да путујеш?

ГИЛ: Хоћу, тата!

ТАТА: Ево ти карте помоћу којих се и то може. (Пружа му географске карте)

ГИЛ (Разгледа): Нису то те карте. Овде нема пензије!

ГИЛ (Публици): Хеј, сетио сам се! Баба увек чита новине. Она вероватно све зна!

ГИЛ (Баби): Бако, прочитај ми нешто о пензији!

БАБА (Читајући новине): Сигурно хоћеш нешто да се играш, па у реду. Да видимо наслове... аха, ево га: Пензионери!

ГИЛ (Публици): Аха, коначно, то је тај народ. (Баби) Читај, читај!

БАБА: Пензионерима не цветају руже!

ГИЛ (Публици): Пих, немају ни цвеће!

БАБА: Пензија је мања у односу на прошли месец.

ГИЛ (Показујући прстима): Хеј, каква је то земља која се стално смањује. Читај даље!

БАБА: Већ у четвртак пензија ће моћи да се подигне!

(Гил замишља неки неодређен предмет који држи високо подигнут)

ГИЛ (Мислећи): Аха, значи биће толицка! (Показује)

БАБА (Важно): А, сад о здрављу! Пензионери имају велику стопу кардиоваскуларних обољења.

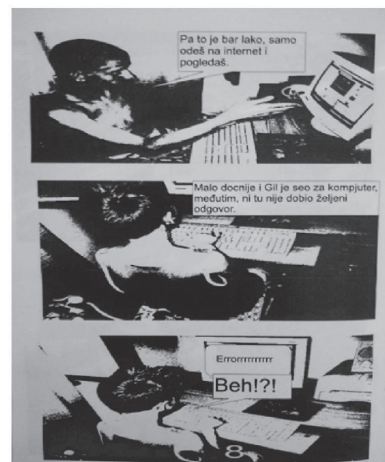
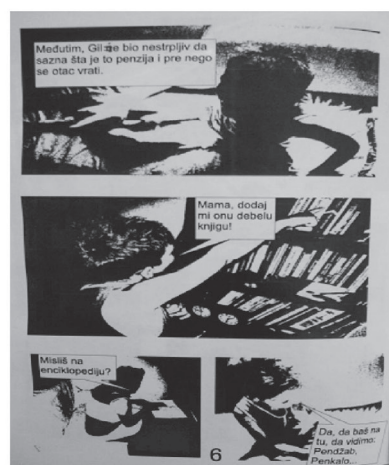
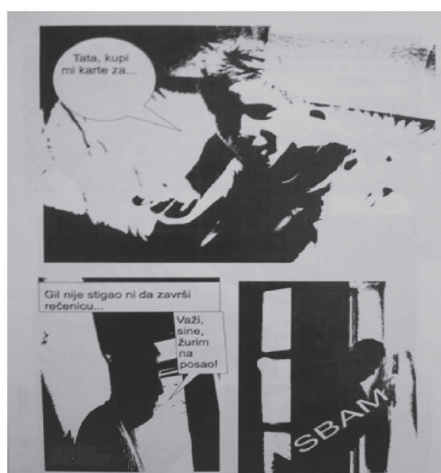
НАРАТОР: Први део, који је Гил разумео, није му се свидео.

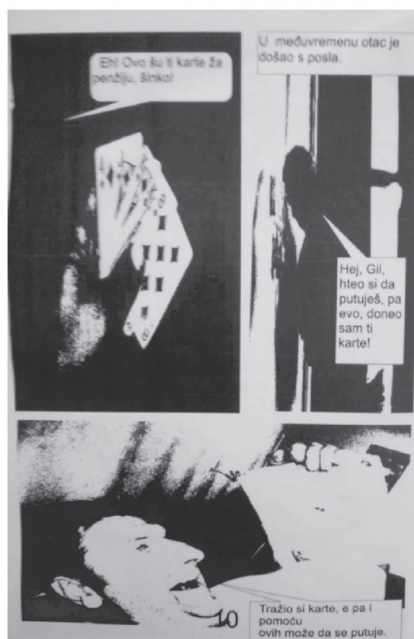
(Гил замишља како изгледа са великом стопом и показује на својој нози)

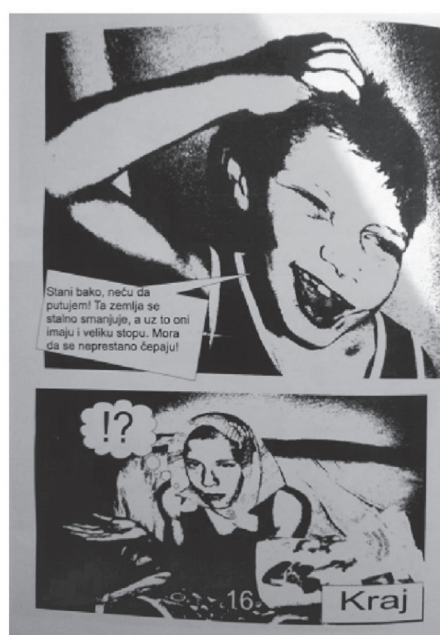
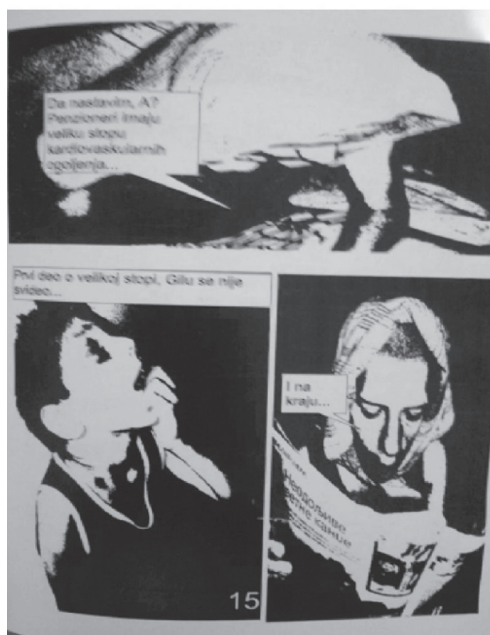
ГИЛ (Замишљено): Велику стопу, велику стопу... (Баби) Стани, бако, нећу да путујем! Та земља је јако мала и стално се смањује. Зато је тамо увек гужва. Уз то, они имају и велике стопе – мора да се стално чепају!

(Сви се смеју)

ПРИЛОГ 2: Фото-стрип у извођењу деце из вртића у Равном Тополовцу уз помоћ васпитачице Татјане Миленковић и библиотекара Немање Савића

СТИЦАЊЕ ПОЧЕТНИХ ГЕОГРАФСКИХ ПОЈМОВА КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА – ПЛАНЕТЕ, ПЛАНЕТА ЗЕМЉА

САЖЕТАК: Рад је посвећен начину стицања почетних географских појмова предшколске деце у области методике упознавања околине. Као једна од најстаријих наука, географија представља одличан начин за упознавање околине и природних појава. Својим карактеристичним особинама, географске, као и остале природне појаве, изазивају интересовање предшколске деце. Многе географске појаве и географски објекти видљиви су деци, што у знатној мери може олакшати њихово представљање, али и усвајање од стране деце. У раду са децом предшколског узраста, потребно је повезати знања различитих наука, а пре свих методике упознавања околине и географије.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: методика упознавања околине, предшколска деца, географски појмови

1. Увод

Упознавање околине је саставни део свих области дечјег развоја и учења. Упознавање деце са природом, природним појавама и процесима, представља важан задатак предшколских установа. Тај задатак може да се оствари на различите начине, кроз разноврсне садржаје и у различитим контекстима. Због тога је веома важно да се део васпитних садржаја предшколског програма реализује у природним амбијентима, што истовремено чини добру основу за развој правилног односа деце према свом природном окружењу.

Географија је једна од најстаријих наука која представља најбољи начин да се упозна околина и открију узрочно-последичне везе које владају у природи. Географске појаве и географски објекти својим

* milosevicnat@gmail.com

карактеристичним особинама привлаче пажњу и интересовање деце предшколског узраста. У оквиру упознавања деце са почетним географским појмовима, децу треба упознати са видљивим објектима, као што су Сунце, Месец, небо, небеска тела, али и са васионом и другим планетама. Веома је важно децу упознати са Земљом као планетом, а нарочито са њеним кретањима и последицама тих кретања, које су од изузетног значаја за биљни и животињски свет, као и за човека.

2. Природне појаве и предшколско дете

Приликом упознавања деце предшколског узраста са природним појавама, потребно је да она схвате да је Сунце извор живота на Земљи, зато што даје светлост и топлоту свим живим бићима. Месец, природног пратиоца Земље, деца сваке ноћи могу да виде, због чега постоји њихово интересовање о Месечевом кретању и његовом облику. Значај ваздуха за живот на Земљи, његов састав и особине, појаве ветра и падавина, промене температуре, загађеност ваздуха и друго, свакако треба да буду садржаји у активностима на упознавању предшколске деце са околином. Дечје интересовање привлачи и васиона. То је бескрајни, безваздушни простор у коме се налазе огромне скупине васионских тела (Грујичић, 2011).

Земља се обрће око своје осе и обилази око Сунца. Директне последице Земљине ротације, која траје 24 сата, јесу смене дана и ноћи. Дању се Земљина површина осветљава и загрева Сунчевим зрацима, па су животни процеси бурнији. Ноћу се Земљина површина хлади и код многих биљака и животиња мирују животни процеси. Човек већину својих животних процеса обавља дању, а ноћу се одмара. Последице Земљине револуције и нагиба њене осе према путањи око Сунца су неједнако трајање дужине обданице и ноћи, смена годишњих доба и различито загревање Земље.

Приликом упознавања деце са географским појмовима и природним појавама, васпитачи треба да се најпре задрже на ономе што је њима блиско, познато и лако схватљиво, као што су основна спољна обележја, промене и везе које постоје у области биљног и животињског света, живота и рада људи. Потреба детета за откривањем и упознавањем света који га окружује веома је значајна (Станић Бојковић, 1990).

3. Упознавање предшколске деце са почетним географским појмовима

Географија је наука која проучава природне карактеристике Земље, становништво, насеља и привреду. Назив потиче од грчких речи

gea – Земља и *graphein* – описивати. Овај назив први је употребио старогрчки географ и астроном Ератостен у 3. веку пре нове ере. Највећи српски и балкански географ и један од најистакнутијих европских и светских научника на пољу географије је Јован Цвијић (Луковић, 2018).

Васиона, свемир или космос је бесконачно велики простор у којем се налази безброј васионских тела. С обзиром да их видимо на небу, називају се и небеским телима. Видљиви део васионе је небо које је дању плаво због расипања сунчевих зрака у атмосфери. Ноћу је тамне боје и на њему се виде бројне звезде, Месец и понека планета.

На небу се види безброј звезда, а како би се људи лакше сналазили ноћу и могли према њима да се оријентишу, астрономи су звезде груписали у 88 сазвежђа. Сазвежђа су имена добила по облику који подсећа на неку животињу (лав, бик), или по ликовима из грчке митологије (Касиопеја, Лира, Орфеј).

Звезде представљају небеска тела која се састоје од усијаних гасова. Деле се на беле патуљке и црвене џинове. Бели патуљци су звезде мањих димензија и њима припада Сунце. Црвени џинови су звезде огромних димензија, и оне су хиљаду пута веће од Сунца.

Васиона се састоји од милијарди галаксија или галактика. Галаксија представља огроман скуп звезда, а наша галаксија назива се Млечни пут или Кумова слама.

Централна звезда Сунчевог система је Сунце, око којег круже планете, њихови сателити, мала небеска тела и честице космичке прашине. Сунце се састоји од усијаних гасова и има површинску температуру од 6000 °C. Спада у беле патуљке, иако је огромно тело у односу на друге елементе Сунчевог система. Људи су некада мислили да је Земља центар васионе и да се сва небеска тела крећу око ње. Такво схватање названо је геоцентрични систем. Међутим, бројна научна истраживања показала су да је Сунце центар нашег система и да Земља, са осталим планетама обилази око њега. Такво схватање назива се хелиоцентрични систем (Луковић, 2018).

Лоптаста и хладна небеска тела која се крећу око звезда називају се планете. Светлост и топлоту планете добијају од звезда. Око Сунца се креће осам планета, које се међусобно знатно разликују. Четири су ближе Сунцу – Меркур, Венера, Земља и Марс и оне чине унутрашњу групу планета. Јупитер, Сатурн, Уран и Нептун су удаљенији од Сунца и чине спољашњу групу планета. Земља припада унутрашњој групацији, па се ова група зато назива терестричком или стеновитом. Планете у спољашњој групацији су велике и гасовите (Главатовић, 2005).

Планете имају своје пратиоце који круже око њих. Та мања небеска тела називају се месеци или природни сателити. У Сунчевом

систему постоји 327 природних сателита, а највише их имају Јупитер и Сатурн. Меркур и Венера немају природне сателите, док је Земљин природни сателит Месец.

Месец је најближе небеско тело Земљи и удаљен је око 384. 000 km. То је мало и чврсто небеско тело, чији састав одговара Земљином. Током обилажења око Земље, Месец се једанпут окрене око своје осе, па се због тога са Земље може видети само једна његова страна. Месец нема атмосферу тако да на њему нема облака, кише и ветрова. Месечева површина се у току дана угреје и до 120 °С, а у току ноћи температура његове површине падне и до -150 °С. Површину Месеца покривају громаде стена и прашине, а рељеф чине планински венци и пространа удубљења. На дну ових удубљења налазе се бројни кратери настали од метеорита. Један од кратера носи име по нашем познатом научнику Милутину Миланковићу.

Месец стално мења положај према Сунцу и Земљи због чега је различито осветљен. Са Земље се види у различитим облицима, а то су месечеве мене или фазе. Најкарактеристичније месечеве мене су млад Месец, прва четврт, пун Месец и последња четврт. Кроз све мене Месец прође за 29,5 дана, што је људима послужило да направе календар. Овај период називали су месец. Месец је и једино небеско тело на које је крочила људска нога. То је био Нил Армстронг, командант америчке свемирске мисије Аполо 11, 21. јула 1969. године (Луковић, 2018).

Око Сунца се крећу бројна мања небеска тела, која се означавају као мала тела Сунчевог система. Чине их астероиди, комете и метеориди.

Астероиди су мала, чврста небеска тела чији је састав сличан стенама на Земљи. Њихова димензија је различита и креће се од неколико десетина метара до више стотина километара. Астероид 1517 назван је Београд, а астероид 2244 Никола Тесла. Највећи и најпознатији астероид у Сунчевом систему је Церес са пречником од 918 km. Огромна количина астероида различитих димензија чини астероидни појас који се налази између Марса и Јупитера (Главатовић, 2005).

Комете су тамна и хладна небеска тела која се састоје од прашине, смрзнутих гасова, камена и леда. Имају стеновито језгро и магличасти реп од прашине и гасова. Због тог репа називају се и звезде репатице. Постају видљиве тек када се нађу близу Сунца или Земље. Појаву комета народи у прошлости су тумачили као предзнак ратова, болести и других невоља. Најпознатија је Халејева комета, која се појављује на сваких 76 година. Последњи пут је прошла поред Земље 1986. године, а следећи њен пролазак ће бити 2061. године.

Метеориди су небеска тела малих димензија која се састоје од честица прашине и комада стена. При уласку у земљину атмосферу они сагоревају и остављају светлећи траг на небу, па их у народу називају и звезде падалице. Ова појава се назива метеор. Довољно велики метеориди не успевају да сагоре цели у атмосфери и један њихов део може пасти на Земљу. Тада се називају метеорити. Свакога дана на Земљу падну милиони метеорита, али је њихова маса мала, па се не примећују. Ретки су они чија је маса неколико хиљада килограма. На месту њихових удара у Земљу образују се метеоритски кратери.

Земља је лоптастог облика, а мишљење да је она таквог облика појавило се у 6. веку пре нове ере, у време античког филозофа и математичара Питагоре. Облик Земље настао је као последица њеног кретања око замишљене осе. Та замишљена оса пролази кроз тачке које се називају полови. Земља има два пола – северни и јужни (Луковић, 2018).

Земљу чине копнене и водене површине. Највеће копнене површине називају се континенти, а највеће водене површине океани. Постоји седам континената и то су Европа, Азија, Африка, Северна и Јужна Америка, Аустралија и Антарктида. Европа и Азија су повезане и чине једну копнену масу која се назива Евроазија. Између Африке и Азије и Северне и Јужне Америке прокопани су вештачки канали, чиме су прекинуте копнене везе међу њима.

Две трећине планете Земље или 71 %, чини водена површина која се назива Светско море или Светски океан. Светско море представља јединствену водену масу која је континентима и острвима подељено на океане и мора. Светско море се дели на Тихи океан или Пацифик, Атлантски океан или Атлантук, Индијски океан, Северни ледени океан и Јужни или Антарктички океан. Највећу површину има Тихи океан (Луковић, 2018).

Као и сва друга небеска тела, и Земља се окреће око своје осе. Ова врста Земљиног кретања назива се ротација. Земља ротацију врши од запада према истоку брзином око 500 m/s. Најбрже се крећу тачке на екватору, а најспорије тачке на половима. Време које је потребно да Земља обиде један пун круг око своје осе је 24 часа или један дан. Земљину ротацију човек не може да примети голим оком зато што при њој сви предмети задржавају исти међусобни положај. Последице Земљине ротације јесу смена обданице и ноћи, привидно дневно кретање Сунца, локално време.

Земља се окреће око своје осе, али и око Сунца. Кретање Земље око Сунца назива се револуција. Земља начини пун круг око Сунца

за 365 дана и 6 часова, односно 1 годину. Последице Земљине револуције су неједнако трајање обданице и ноћи, смена годишњих доба, и издвајање топлотних појасева (Ракићевић, 1985).

4. Закључак

Упознавање са почетним географским појмовима је од великог значаја за предшколску децу. Деца су у сталном контакту са природном средином због чега показују велико интересовање за проучавање природних појава са којима се срећу. Помоћу експеримената, посматрања, различитих игара, енциклопедија и сличног, деци се на занимљив начин могу представити све оне географске појаве за које су показала интересовање. Њихово интересовање стално се развија због чега им треба помоћи да стекну што јаснија и тачнија искуства о различитим географским појмовима. Најбоље услове за богаћење дечјих искустава о географским појмовима пружа сама природа.

Активности на упознавању почетних географских појмова у природном окружењу детета омогућавају откривање повезаности између различитих природних појава и процеса. Природа нуди и значајне потенцијале за реализацију разноврсних васпитно-образовних активности. Кроз директан контакт са географским објектима, појавама и процесима, деца могу да спроводе различите сазнајне активности, као што су посматрање, мерења, упоређивања, сакупљање материјала, решавање проблемских задатака и уочавање узрочно-последичних веза. Непосредни контакт са географским објектима, појавама и процесима, представља најзначајнији извор знања предшколске деце о њима. Због тога васпитачи треба деци да обезбеде услове који ће омогућити упознавање како природних, тако и друштвених географских појава и појмова. Све активности на упознавању почетних географских појмова у вртићу треба организовати тако да деца активно опажају, развијају сазнајне функције и богате свој речник. То се постиже поштовањем и применом одговарајућих метода и принципа методике упознавања околине, али и њене интеракције са географијом.

ЛИТЕРАТУРА

- Главатовић, Б. (2005). *Основи геонаука*. Подгорица: Грађевински факултет.
- Грујичић, М. (2011). *Методика упознавања околине*. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Луковић, Ј. (2018). *Географија – уџбеник за 5. разред основне школе*. Београд: Фреска.
- Ракићевић, Т. (1985). *Општа физичка географија*. Београд: Научна књига.
- Станић Бојковић, Д. (1990). *Упознавање предшколске деце са околином – Методички приручник*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Nataša Milošević Adamović, Ph.D.
Sladana Majstorović

GEOGRAPHIC KNOWLEDGE IN PRESCHOOL EDUCATION – PLANETS, PLANET EARTH

Summary

This paper is dedicated to the process of acquiring geographic knowledge by preschool-aged children within Early Childhood Environmental Education activities. As one of the oldest sciences, geography offers a fantastic way to introduce children to their environment and natural phenomena. With their specific traits, geographical, as well as the other phenomena, have always awakened interest in preschool-aged children. Numerous geographical phenomena and geographical structures are visible to children, which can make their introduction and children's learning much easier. When working with preschoolers, it is necessary to link knowledge from various sciences, and primarily knowledge in Early Childhood Environmental Education and geography.

Key words: Early Childhood Environmental Education, preschool-aged children, geographical phenomena

ИСТРАЖИВАЊА

Др Љиљана Крнета*

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Др Роса Шапић

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Кристина Дрљић

Предшколска установа
„Драгољуб Удицки“, Кикинда

Јелица Месарош, мастер

Предшколска установа
„Драгољуб Удицки“, Кикинда

UDC 373.2:004.738.5

Оригинални научни рад
Рад примљен: 20. IX 2021.

УТИЦАЈ ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА НА ФИЗИЧКИ РАЗВОЈ ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА – ПРИКАЗ ИСТРАЖИВАЊА

САЖЕТАК: У овом раду дат је приказ истраживања које је било у функцији писања завршног рада на мастер студијама кандидаткиње Јелице Месарош, васпитача са дугогодишњим искуством рада у вртићу. Циљ истраживања је био утврђивање разлика у мишљењу и ставовима васпитача и родитеља у Предшколској установи „Драгољуб Удицки“ у Кикинди, о утицају дигиталних технологија на физички развој предшколског детета. Узорак испитаника чинили су васпитачи запослени у Предшколској установи „Драгољуб Удицки“ у Кикинди и родитељи чија деца похађају исту установу, вртиће „Полетарац“ и „Наша радост“, укупно 109 васпитача и 145 родитеља. Истраживање је спроведено путем „онлајн“ упитника за родитеље и васпитаче.

Резултати показују да су васпитачи и родитељи става, да услед дуготрајног гледања ТВ-а и/или седења за рачунаром, долази до мање потрошње калорија што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности, да користећи рачунар у дужем и неконтролисном периоду деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште, да играње рачунарских игрица лоше утиче на здравље услед дуготрајног седења. Родитељи и васпитачи сматрају да су могући негативни утицаји и на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба. Проналазе и позитивне стране као што је учење енглеског језика, слова, бројева. Представљено истраживање добар је пример за увод у расправу о овом актуелном проблему и закључак је, да је неопходно

* ljiljanakrnet@gmail.com

покренути ширу сарадњу свих друштвених чинилаца на релацији педагошке и медицинске струке, нарочито на пољу спортске медицине.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: истраживање мишљења и ставова, васпитачи, родитељи, дигиталне технологије, деца предшколског узраста, физички развој

1. Увод

Здравље чини правилан физички, психички и социјални развој на предшколском нивоу, те је темељ за даљи развој деце у дигиталном окружењу. Васпитач Јелица Месарош се у свом мастер раду бави темом дигиталних технологија и њиховим утицајем на физички развој предшколске деце и могућим утицајем на њихово здравље. Фокус теоријског оквира мастер рада је на утицају дигиталних технологија на предшколско дете кроз различите фазе физичког развоја деце предшколског узраста, могући утицај на локомоторни апарат, органе за варење и утицај на чула, уз истицање значаја физичког вежбања у дигиталном окружењу, где је седећи стил живота доминантан због употребе информатичких технологија од најранијег узраста.

Прекомерна употреба дигиталних медија може имати негативне последице на све аспекте развоја детета предшколског узраста, те је важно васпитаче, децу и родитеље едуковати и препремити да буду одговорни и информисани о свим превентивним мерама безбедне употребе дигиталних технологија. Ово је била полазна основа за конципирање истраживања чије смо резултате овде приказали.

2. Приказ резултата истраживања

Истраживање је било трансверзално – неексперименталног карактера са применом упитника за васпитаче и чек листе за родитеље. Позивајући се на своје дугогодишње радно искуство, кандидаткиња је осмислила „онлајн“ упитник за родитеље и васпитаче.

Циљ истраживања је утврђивање разлика у мишљењу и ставовима васпитача и родитеља у Предшколској установи „Драгољуб Удицки“ у Кикинди, о утицају дигиталних технологија на физички развој предшколског детета. Узорак испитаника су чинили васпитачи запослени у Предшколској установи „Драгољуб Удицки“ у Кикинди и родитељи чија деца похађају вртиће „Полетарац“ и „Наша радост“. Укупно је било 109 васпитача и 145 родитеља. Резултати су обрађени методама дескриптивне статистике (фреквенције и проценти) и у овом раду приказани су табеларно.

У Табели 1. приказани су резултати одговора на прво питање из упитника за васпитаче које гласи „Услед дуготрајног гледања ТВ-а и/или седења за рачунаром, долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности?“.

Табела 1.

Услед дуготрајног гледања ТВ-а и/или седења за рачунаром, долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности?	<i>f</i>	%
Да	106	97,2%
Не	3	2,8%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 1. може се видети да 97,2% васпитача сматра да услед дуготрајног гледања ТВ-а и/или седења за рачунаром, долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности, док само 2,8% васпитача се не слаже са постављеном тврдњом.

У Табели 2. приказани су резултати одговора на питање из упитника за васпитаче које гласи „Коришћењем рачунара скраћује се време које би деца могла да проведу на свежем ваздуху и у природи?“.

Табела 2.

Коришћењем рачунара скраћује се време које би деца могла да проведу на свежем ваздуху и у природи?	<i>f</i>	%
Да	109	100%
Не	0	0%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 2. може се видети да се сви испитани васпитачи у потпуности слажу да се коришћењем рачунара скраћује време које би деца могла да проведу на свежем ваздуху и у природи.

У Табели 3. приказани су резултати одговора на питање из упитника за васпитаче које гласи „Користећи рачунар деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште?“.

Табела 3.

Користећи рачунар деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште?	<i>f</i>	%
Да	108	99,1%
Не	1	0,9%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 3. може се видети да 99,1% васпитача сматра да користећи рачунар деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште, док само 0,9% васпитача се не слаже са постављеном тврдњом.

У Табели 4. приказани су резултати одговора на питање „Деца медијске садржаје на телефону виде као чаробан свет слика, замену за игру са другом децом, боравак у природи и на игралишту?“.

Табела 4.

Деца медијске садржаје на телефону виде као чаробан свет слика, замену за игру са другом децом, боравак у природи и на игралишту.	<i>f</i>	%
Да	108	99,1%
Не	1	0,9%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 4. може се видети да 99,1% васпитача сматра да деца медијске садржаје на телефону виде као чаробан свет слика, замену за игру са другом децом, боравак у природи и на игралишту, док само 0,9% васпитача је дало негативан одговор.

У Табели 5. приказани су резултати одговора на питање „Играње рачунарских игрица може допринети да се дете ослободи од напетости. Деци су 'вентили' за избацивање потиснутих емоција, наталожених збуњујућих искустава или једноставног вишка енергије?“.

Табела 5.

Играње рачунарских игрица може допринети да се дете ослободи од напетости. Деци су „вентили“ за избацивање потиснутих емоција, наталожених збуњујућих искустава или једноставног вишка енергије?	<i>f</i>	%
Да	43	39,4%
Не	66	60,6%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 5. може се видети да мањи проценат васпитача (39,4%) сматра да играње рачунарских игрица може допринети да се дете ослободи од напетости као и да су деци игрице „вентили“ за избацивање потиснутих емоција, наталожених збуњујућих искустава или једноставног вишка енергије, док је највише васпитача 60,6% дало негативан одговор.

У Табели 6. приказани су резултати одговора на питање „Играње рачунарских игрица лоше утиче на здравље. Услед дуготрајног седења, могући су негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба?“.

Табела 6.

Играње рачунарских игрица лоше утиче на здравље. Услед дуготрајног седења, могући су негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба?	<i>f</i>	%
Да	106	97,2%
Не	3	2,8%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 6. може се видети да 97,2% васпитача сматра да играње рачунарских игрица лоше утиче на здравље и да су услед дуготрајног седења, могући негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба, док само 2,8% васпитача се не слаже са постављеном тврдњом.

У Табели 7. приказани су резултати одговора на питање „Да ли са родитељима деце разговарате (на пример, на родитељским састанцима) о добрим и лошим странама интернета и друштвених мрежа?“.

Табела 7.

Да ли са родитељима деце разговарате (на пример, на родитељским састанцима) о добрим и лошим странама интернета и друштвених мрежа?	<i>f</i>	%
Да	93	85,3%
Не	16	14,7%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 7. може се видети да 85,3% васпитача разговара са родитељима деце (на родитељским састанцима) о добрим и лошим странама интернета и друштвених мрежа, док 14,7% васпитача не разговара са родитељима на наведену тему.

У Табели 8. приказани су резултати одговора на питање „Да ли са децом у вртићу разговарате о појединим опасностима коришћења интернета?“.

Табела 8.

Да ли са децом у вртићу разговарате о појединим опасностима коришћења интернета?	<i>f</i>	%
Да	96	88,1%
Не	13	11,9%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 8. може се видети да 88,1% васпитача разговара са децом у вртићу о појединим опасностима коришћења интернета, док само 11,9% васпитача не прича са децом на наведену тему.

У Табели 9. приказани су резултати одговора на питање „Одлучујући фактори у настанку различитих психо-физиолошких ефеката и поремећаја дечјег развоја, поред садржаја електронских медија, заправо су: дужина праћења, обим и квалитет објашњења од стране родитеља који прати наведене садржаје, као и квалитет праћења и разматрања садржаја?“.

Табела 9.

Одлучујући фактори у настанку различитих психо-физиолошких ефеката и поремећаја дечјег развоја, поред садржаја електронских медија, заправо су: дужина праћења, обим и квалитет објашњења од стране родитеља који прати наведене садржаје, као и квалитет праћења и разматрања садржаја?	<i>f</i>	%
Да	96	88,1%
Не	13	11,9%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 9. може се видети да 97,2% васпитача сматра да су одлучујући фактори у настанку различитих психо-физиолошких ефеката и поремећаја дечјег развоја, поред садржаја електронских медија, дужина праћења, обим и квалитет објашњења од стране родитеља који прати наведене садржаје, као и квалитет

праћења и разматрања садржаја, док само 2,8% васпитача се не слаже са постављеним питањем.

У Табели 10. приказани су резултати одговора на питање „На који начин бисте унапредили васпитно-образовни рад у области физичког васпитања у циљу превенције?“.

Табела 10

На који начин бисте унапредили васпитно-образовни рад у области физичког васпитања у циљу превенције, праћења и разматрања садржаја?	<i>f</i>	%
Организовање семинара из области физичког и здравственог васпитања	27	24,8%
Чешће организовање физичких активности	67	61,5%
Бољи материјални услови	14	12,8%
Организовање физичких активности у различитим срединама и просторима (сала за физичко, двориште вртића, спортски терени, дечја игралишта, спортски центри, плесне дворане, базени, паркови и сл.)	65	59,6%
Укључивање стручњака из области спорта, физичког и здравственог васпитања и коришћење свих понуђених ресурса	53	48,6%
Све од понуђеног	1	0,9%
Организација физичких и других активности на свежем ваздуху	1	0,9%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 10. може се видети да васпита-чи као начин унапређивања васпитно-образовног рада у области физичког васпитања у циљу превенције, праћења и разматрања садржаја, издвајају у највећем проценту чешће организовање физичких активности (61,5%) и организовање физичких активности у различитим срединама и просторима (сала за физичко, двориште вртића, спортски терени, дечја игралишта, спортски центри, плесне дворане, базени, паркови и сл. (59,6%). У мањем проценту издвајају укључивање стручњака из области спорта, физичког и здравственог васпитања и коришћење свих понуђених ресурса (48,6%), организовање семинара из области физичког и здравственог васпитања (24,8%), боље материјалне услове (12,8%), док у најмањем проценту издвајају организацију физичких и других активности на свежем ваздуху и све од понуђеног (0,9%).

У Табели 11. приказани су резултати одговора на питање „Ко-лико је, по Вашем мишљењу, значајно коришћење дигиталне техно-логије у васпитно-образовном раду?“.

Табела 11.

Колико је, по Вашем мишљењу, значајно коришћење дигиталне технологије у васпитно-образовном раду?	<i>f</i>	%
Веома значајно	17	15,6%
Значајно, али не у великој мери	86	78,9%
Није значајно	6	5,5%
Укупно	109	100%

На основу података из Табеле 11. може се видети да 15,6% васпитача сматра да је веома значајно коришћење дигиталне технологије у васпитно-образовном раду, 78,9% васпитача сматра да је значајно, али не у великој мери и 5,5% васпитача сматра да није значајно.

2.1. Резултатни скале ставова за родитеље

У Табели 12. приказани су резултати одговора по првом ставу из скале ставова за родитеље који гласи „Ваше дете је заинтересовано за учешће у физичким активностима.“.

Табела 12.

Ваше дете је заинтересовано за учешће у физичким активностима.	<i>f</i>	%
Сасвим се слажем	123	84,8
Углавном се слажем	19	13,1
Уопште се не слажем	3	2,1
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 12. може се видети да је 84,8% родитеља става да је њихово дете заинтересовано за учешће у физичким активностима, 13,1% се углавном слаже, док се 2,1% родитеља сматра да њихово дете није заинтересовано.

У Табели 13. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Услед дуготрајног гледања ТВ-а долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности.“.

Табела 13.

Услед дуготрајног гледања ТВ-а долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности.	<i>f</i>	%
Сасвим се слажем	111	76,6
Углавном се слажем	31	21,4
Неодлучан/на сам	0	0
Углавном се не слажем	2	1,4
Уопште се не слажем	1	0,7
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 13. може се видети да се 76,6% родитеља сасвим слаже са тврдњом да услед дуготрајног гледања ТВ-а долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности, 21,4% се углавном слаже, 1,4% се углавном не слаже, док се 0,7% родитеља уопште не слаже.

У Табели 14. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Добре стране коришћења дигиталних технологија су и учење енглеског језика.“.

Табела 14.

Добре стране коришћења дигиталних технологија су и учење енглеског језика.	<i>f</i>	%
Да	80	55,2
Можда	58	40
Не	7	4,8
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 14. може се видети да се 55,2% родитеља сасвим слаже са тврдњом да се као добра страна коришћења дигиталних технологија сматра учење енглеског језика, 40% родитеља је дало одговор можда, а 4,8% се не слаже.

У Табели 15. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Лоше стране примене дигиталних технологија су: пасивност деце и неактивност, одузима се слободно време, глорификовање и награђивање агресије, насиље, конфликти, свађе и друго.“.

Табела 15.

Лоше стране примене дигиталних технологија су: пасивност деце и неактивност, одузима се слободно време, глорификовање и награђивање агресије, насиље, конфликти, свађе и друго.	<i>f</i>	%
Сасвим се слажем	120	82,8
Неодлучан/на сам	22	15,2
Уопште се не слажем	3	2,1
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 15. може се видети да 82,8% родитеља се сасвим слаже са тврдњом да су лоше стране примене дигиталних технологија: пасивност деце и неактивност, одузима се слободно време, глорификовање и награђивање агресије, насиље, конфликти, свађе и друго, 15,2% је неодлучно, 2,1% родитеља се не слаже.

У Табели 16. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Да ли са децом разговарате о добрим и лошим странама ТВ програма или цртаних филмова, о видео садржајима на интернету?“.

Табела 16.

Да ли са децом разговарате о добрим и лошим странама ТВ програма или цртаних филмова, о видео садржајима на интернету?	<i>f</i>	%
Да, увек	95	65,5
Понекад	46	31,7
Никад	4	2,5
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 16. може се видети да 65,5% родитеља се децом разговара о добрим и лошим странама ТВ програма или цртаних филмова, о видео садржајима на интернету, 15,2% родитеља понекад, 2,1% родитеља никад не разговара са својим дететом на наведеној тему.

У Табели 17. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Услед дуготрајног седења и играња рачунарских / телефонских игрица, могући су негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба.“.

Табела 17.

Услед дуготрајног седења и играња рачунарских / телефонских игрица, могући су негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба.	f	%
Сасвим се слажем	120	82,8
Углавном се слажем	24	16,6
Неодлучан/на сам	1	0,7
Углавном се не слажем	0	0
Уопште се не слажем	0	0
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 17. може се видети да се 82,8% родитеља сасвим слаже са тврдњом да су услед дуготрајног седења и играња рачунарских / телефонских игрица, могући негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба, 16,6% се углавном слаже и 0,7% је неодлучно.

У Табели 18. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Предшколска деца не би требало да проводе дневно више од 30 минута уз рачунар или телефон.“.

Табела 18.

Предшколска деца не би требало да проводе дневно више од 30 минута уз рачунар или телефон.	f	%
Сасвим се слажем	105	72,4
Углавном се слажем	39	26,9
Неодлучан/на сам	1	0,7
Углавном се не слажем	0	0
Уопште се не слажем	0	0
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 18. може се видети да се 72,4 % родитеља сасвим слаже да предшколска деца не би требало да проводе дневно више од 30 минута уз рачунар или телефон, 26,9% родитеља се углавном слаже и 0,7% је неодлучно.

У Табели 19. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Користећи рачунар, деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште.“.

Табела 19.

Користећи рачунар, деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште.	<i>f</i>	%
Сасвим се слажем	105	72,4
Углавном се слажем	37	25,5
Неодлучан/на сам	1	0,7
Углавном се не слажем	2	1,4
Уопште се не слажем	0	0
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 19. може се видети да се 72,4% родитеља сасвим слаже са тврдњом да користећи рачунар, деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште, 25,5% се углавном слаже, 0,7% је неодлучно и 1,4% се углавном не слаже са наведеном тврдњом.

У Табели 20. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Деца медијске садржаје на телефону виде као чаробан свет слика, замену за играчке и игру са другом децом, боравак у природи и на игралишту.“.

Табела 20.

Деца медијске садржаје на телефону виде као чаробан свет слика, замену за играчке и игру са другом децом, боравак у природи и на игралишту.	<i>f</i>	%
Сасвим се слажем	87	60
Углавном се слажем	46	31,7
Неодлучан/на сам	5	3,4
Углавном се не слажем	6	4,1
Уопште се не слажем	1	0,7
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 20. може се видети да се 60% родитеља сасвим слаже да деца медијске садржаје на телефону виде као чаробан свет слика, замену за играчке и игру са другом децом,

боравак у природи и на игралишту, 31,7% се углавном слаже, 3,4% је неодлучно, 4,1% се углавном не слаже, а уопште се не слаже 0,7%.

У Табели 21. приказани су резултати одговора из скале ставова за родитеље за став који гласи „Користећи телефон, деца могу да науче слова и да читају, али могу да имају проблем са развијањем fine моторике која је касније неопходна за писање.“.

Табела 21.

Користећи телефон, деца могу да науче слова и да читају, али могу да имају проблем са развијањем fine моторике која је касније неопходна за писање.	<i>f</i>	%
Сасвим се слажем	91	62,8
Углавном се слажем	41	28,3
Неодлучан/на сам	9	6,2
Углавном се не слажем	4	2,8
Уопште се не слажем	0	0
Укупно	145	100

На основу података из Табеле 21. може се видети да се 62,8% родитеља сасвим слаже са тврдњом да користећи телефон, деца могу да науче слова и да читају, али могу да имају проблем са развијањем fine моторике која је касније неопходна за писање, 28,3% се углавном слаже, 6,2% је неодлучно, 2,8% се углавном не слаже.

3. Дискусија резултата истраживања

Пошто је на основу циља истраживања дефинисана општа хипотеза, која гласи: „Претпоставља се да су мишљење и ставови васпитача и родитеља о утицају дигиталних технологија на физички развој предшколског детета негативни, али да постоје разлике у зависности од образовног нивоа и радног искуства код васпитача и образовног нивоа родитеља“, можемо закључити да је постављена хипотеза делимично потврђена, јер на основу добијених резултата и родитељи и васпитачи имају негативне ставове о утицају дигиталних технологија на физички развој предшколске деце и предност дају физичким активностима, такође сматрају да дуготрајно коришћење рачунара, телевизије, телефона, доводи до проблема у расту и развоју, до појаве деформитета, и негативно утиче на развој fine моторике. Међутим, није утврђена разлика у ставовима у зависности од образовног нивоа и радног искуства васпитача и образовног нивоа родитеља.

Посебне хипотезе истраживања гласиле су:

Прва хипотеза која гласи: „Претпоставља се да васпитачи имају негативно мишљење о утицају дигиталних технологија на физички развој предшколског детета“, потврђена је. Резултати истраживања показују да 97,2% васпитача сматра да услед дуготрајног гледања ТВ-а и/или седења за рачунаром, долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности, 99,1% васпитача сматра да користећи рачунар деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште, 97,2% васпитача сматра да играње рачунарских игрица лоше утиче на здравље и да су услед дуготрајног седења, могући негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба.

Друга хипотеза која гласи: „Претпоставља се да родитељи имају негативно мишљење о утицају дигиталних технологија на физички развој предшколског детета“, потврђена је, јер добијени резултати показују да се 76,6% родитеља сасвим слаже са тврдњом да услед дуготрајног гледања ТВ-а долази до мање потрошње калорија, што доводи до гојазности, слабе кондиције, опадања интересовања за друге корисне и здраве активности, 82,8% родитеља сматра да су лоше стране примене дигиталних технологија: пасивност деце и неактивност, одузима се слободно време, глорификовање и награђивање агресије, насиље, конфликти, свађе и друго, 82,8% родитеља сасвим се слаже са тврдњом да су услед дуготрајног седења и играња рачунарских / телефонских игрица, могући негативни утицаји на вид због оптерећења и напрезања очију, а због опште телесне неактивности долази до слабљења тонуса мишића, смањене кондиције, кривљења кичменог стуба, 72,4% родитеља се сасвим слаже са тврдњом да користећи рачунар, деца могу да имају проблем са кичмом, видом, руком, шаком, држањем тела и здрављем уопште.

Трећа хипотеза која гласи: „Претпоставља се да постоји значајна разлика у мишљењу васпитача о утицају дигиталних технологија на физички развој предшколског детета према нивоу образовања и годинама радног искуства“, није потврђена, јер резултати показују да без обзира на ниво образовања и година радног искуства, васпитачи су у највећем проценту дали идентичне одговоре и потврђују негативне утицаје дигиталних медија на физички развој предшколског детета.

Четврта хипотеза која гласи: „Претпоставља се да постоји значајна разлика у мишљењу родитеља о утицају дигиталних технологија

на физички развој предшколског детета према образовном нивоу“, није потврђена, јер резултати истраживања показују да ставови родитеља према употреби дигиталних технологија и негативног утицаја на физички развој предшколског детета нису у зависности од образовног нивоа.

Васпитачи и родитељи, који чине интервјуисани узорак у испитивању, у највећем броју разговарају са својом децом о негативним странама употребе дигиталних технологија. Сматрају да би деца требало више времена да проводе у природи, у физичким активностима, али велики проценат родитеља сматра да њихова деца морају више бити подстицана да би била заинтересована за укључивање у физичке активности. Такође, васпитачи истичу начине унапређивања васпитно-образовног рада у области физичког васпитања у циљу превенције, праћења и разматрања садржаја, а то су чешће организовање физичких активности у различитим срединама и просторима (сала за физичко, двориште вртића, спортски терени, дечје игралиште, спортски центри, плесне дворане, базени, паркови и сл.), укључивање стручњака из области спорта, физичког и здравственог васпитања и коришћење свих понуђених ресурса, организовање семинара из области физичког и здравственог васпитања и боље материјалне услове. Ово истраживање је посебно вредно, јер доноси предлоге, сугестије и примедбе из праксе актуелног васпитно-образовног рада.

4. Закључак

Резултати овог истраживања су корисна повратна информација за све који се баве васпитно-образовним радом, за стручну и научну заједницу из области медицине, спорта, педагогије и дигиталних медија. Заједничким системским деловањем стручних ауторитета можемо укључити породицу и целу друштвену заједницу да превентивно делује на развијање безбедносне здравствене и физичке културе деце и свих младих који одрастају у дигиталном окружењу.

Такође, можемо закључити да испитани васпитачи препознају значај правилне употребе дигиталних медија, тј. да су заинтересовани да своја искуства поделе с колегама, с родитељима (породицама) и стручном јавношћу из области медицине и спорта. Васпитачи су се изјаснили и да свакодневно брину о дечјем здрављу како кроз физичке активности тако и кроз релаксацију и одмор, али да тек заједно са родитељима и релевантним друштвеним чиниоцима чине покретачку карику у решавању проблема здравља и физичког развоја деце предшколског узраста у дигиталном окружењу. Васпитачи су спремни и заинтересовани да се едукују и сарађују са свим чиниоцима медицинске и спортске научно-стручне

заједнице да би превентивно креирали безбедно дигитално окружење за децу и своје искуство поделили са родитељима.

Представљено истраживање је добар пример за увод у расправу о овом актуелном проблему и закључак је, да је неопходно покренути ширу сарадњу свих друштвених чинилаца на релацији педагошке и медицинске струке, нарочито на пољу спортске медицине. Акценат је на превентивним мерама и системском, мисијском раду просвете (предшколског и школског система) на пољу безбедносне културе очувања здравља деце, али и мисијском деловању релевантних друштвених чинилаца, доносилаца одлука и представника медијско-дигиталне сцене. Сви заједно смо одговорни за здравље наших покољења, о здрављу се брине 365 дана у години, од предшколског детињства се делује на пољу едукације и развоју свести о важности превентиве у области здравља, хигијене, спорта и медицине.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелић, С., Милосављевић, Г. (2007). *Нове информационе технологије у образовању деце*. Вол. 6, Реф. Е-ИВ-8, п. 494–498. ИНФОТЕХ-ЈАХОРИНА.
- Анђелковић, Н. (2008). *Детје и рачунар у породици и децијем врџињу*. Београд: Беоњига.
- Берар, М., Џиновић-Којић, Д. (2009). *Телесни развој и здравствено васпијање – уџбеник за студенте педагошких и учитељских факултета*. Сомбор: Педагошки факултет.
- Бренеселовић Павловић, Д. (2012). *Непостојећи дигитални простор у предшколском васпијању Србије*. Техника и Информатика у образовању. Чачак: Технички факултет.
- Василијевић, Д., Бојовић, Ж., Илић, М. (2015). Примена техничких уређаја у раду са децом предшколског узраста. *Зборник радова*, бр. 17, стр. 53–66. Ужице: Учитељски факултет.
- Димитрић, Љ., Јанковић, М. (2011). *Технологија, информатика и образовање за друштво учења и знања*. *Зборник Међународној симпозијума*. Чачак: Технички факултет.
- Ђорђевић, В., Бала, Г. (2006). *Физичка активност деце предшколског узраста*. Ур. Густав Бала. Нови Сад: Факултет физичке културе.
- Крагујевић, Г. (2005). *Теорија и методика физичког васпијања – за учитеље и студенте учитељског факултета*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Крнеџа, Љ. (2019). *Детје и медији. Приручник за студенте мајстер струковних студија*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.
- Крнеџа, Љ., Месарош Живков, А., Важић, А. (2015). Интегрисање информатичких технологија у методикку физичког и здравственог васпитања презентовањем ергономских препорука за правилну употребу рачунара. *Зборник ВШССОВ*, год. Х, бр. 2, стр. 45–56.
- Миленковић, С. (2007). *Медијска култура*. Сремска Митровица: Висока школска струковних студија за образовање васпитача.

- Цветковић, Н. (2014). *Вежбољка са основама локомоторној система и моторној учења (750 вежди)*. Земун: Публик Практикум.
- Џиновић, М., Милановић, К. (2010). Услови за коришћење рачунарске опреме у васпитно-образовном раду са децом предшколског узраста. *Иновације у настави*, 23(3), 35–44.

Електронски извор:

<http://www.roditelj.org> (приступљено 03.02.2021.)

Ljiljana Krneta, Ph.D.

Rosa Šapić, Ph.D.

Kristina Drljić

Jelica Mesaroš, M.A.

THE INFLUENCE OF DIGITAL MEDIA ON THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL-AGED CHILD – RESEARCH OVERVIEW

Summary

This paper offers an overview of the research conducted with the purpose of writing the master thesis of the candidate Jelica Mesaroš, a preschool teacher with several decades of work experience. The goal of the research was to determine the differences in the opinions of preschool teachers and parents of children from the preschool institution “Dragoljub Udicki” in Kikinda on the influence of digital technologies on the physical development of children. The research sample consisted of preschool teachers employed in the preschool institution “Dragoljub Udicki” in Kikinda and parents of children enrolled in the same institution, kindergartens “Poletarac” and “Naša radost”, 109 teachers and 145 parents in total. The respondents participated through an online survey.

The research results show that both teachers and parents feel that due to prolonged TV watching and/or sitting in front of a computer energy expenditure decreases, which then leads to obesity, poor concentration and/or weakened interest in other useful and healthy activities; that a prolonged and uncontrolled use of a computer can lead to children having problems with their spine, eyesight, arms, hands, body posture and health in general; that playing computer games negatively affects the children's health due to prolonged sitting. Parents and teachers feel that the reason for the possible negative effects to the children's eyesight is the strain and fatigue of the eyes, and that the overall physical inactivity can weaken the muscles, lower physical fitness and cause spine curvature disorders. They also point out the positive sides such as learning English, letters and numbers, for example. The research represented here can serve as a good example to open a discussion on this modern-day problem and the conclusion is that it is necessary to initiate a broader cooperation of all the relevant educational and healthcare professionals, especially in the field of sports medicine.

Key words: research into opinions and attitudes, preschool teachers, parents, digital technologies, preschool-aged children, physical development

Др Ангела Месарош-Живков*

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Габријела Попов Тапавички, мастер

Вртић при Основној школи
„Светозар Марковић – Тоза“,
Елемир – Тараш

UDC 796.012-053.4
Оригинални научни рад
Рад примљен: 15. X 2021.

СТАВОВИ ВАСПИТАЧА О ПРИМЕНИ МЕТОДА СТАНИЦА У ПРЕДШКОЛСКОМ ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ¹

САЖЕТАК: Рад са станицама је плански и системски усмерен ток вежбања са циљем утврђивања кретних, односно моторних способности под дејством повећаног оптерећења и за истовремено побољшање физичких способности: при чему деца подељена у врсте, групе или парове, вежбају на већем броју справа (станица, радних места), које су, према одређеном принципу, постављене у један низ (круг). Основни задатак и циљ рада са станицама је да се постигне континуитет рада путем постављања већег броја радних места (станица), чиме се време чекања своди на минимум.

Истраживачки део рада бави се питањем који су ставови васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању. Узорак истраживања чини 100 васпитача запослених у Предшколској установи, односно вртићу при Основној школи „Светозар Марковић – Тоза“ у Елемиру – Тарашу (N= 8) и Основној школи „Др Бошко Вребалов“ у Меленцима (N= 5), Предшколској установи у Зрењанину (N=42), као и студенти мастер струковних студија у Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди (N=45), који су изнели своја мишљења по питању реализације метода станица у вртићу, обезбеђивања неопходних материјала и ресурса неопходних за реализацију, као и евентуалних препрека. Истраживање је спроведено у току месеца марта и априла 2021. године. На основу резултата истраживања, долази се до закључка да васпитачи у својој васпитно-образовној пракси у великој мери примењују метод станица који позитивно утиче на развој физичких, моторичких и функционалних способности деце.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: физичко васпитање, метод станица, васпитачи, предшколско дете

* angelamesaros.zivkov@gmail.com

¹ Мастер рад одбрањен из предмета Холистички приступ у психомоторном развоју предшколског детета, 2021. године, под менторством др Ангеле Месарош-Живков.

1. Увод

Физичка активност у предшколском васпитању полази од општих дидактичких законитости, проналази путеве и начине примењене наставе који произилазе из биолошких и друштвених законитости који владају на подручју физичког васпитања. Налазећи се, са већим бројем додирних тачака, међу многим наукама, методика је формирала своју специфичност – свој предмет, садржај, облике и методе рада, које данас са другим областима и методикама чине холистички приступ у раду са децом. Захваљујући томе деца кроз физичку активност, песму, рецитовање, посматрање, игру уче на врло интересантан обједињен начин, који је код деце радо прихваћен. Деца уче играјући се, а да тога нису ни свесна.

У холистичкој едукацији васпитач се види мање као особа од ауторитета, која води и контролише, већ пре као „пријатељ“ учења и искуствени водич и друг. Предшколска установа би требала да буде место где деца и одрасли раде заједно у заједничком циљу. У таквој установи се подразумева отворена комуникација, а разлике да се уважавају и поштују. Кооперација (сарадња) је нормална и предњачи у односу на компетенцију (такмичење). Многе установе које су прихватиле холистичке ставове едукације немају оцењивања, градације или награде. Награда је помоћи другима и радити заједно, а не пласман испред неког другог. Холистичка едукација промовише култивисање духовности, поштовање природног окружења и осећај социјалне правде. То подразумева инспирацију креативности детета, имагинацију, саосећање, самоедукацију, развој социјалних вештина и емоционално и физичко здравље. Едукација са холистичком перспективом има за циљ да свакој особи омогући развој интелектуалног, емоционалног, социјалног, физичког, уметничког, креативног и духовног потенцијала.

Највећи допринос у остваривању општег васпитног циља, физичко васпитање може да обезбеди само ако у њему ученици нађу довољно подстицаја за стваралачко ангажовање и реализацију својих властитих потенцијалних склоности и способности. (Крсмановић, Берковић, 1999).

Свако ефикасно и безбедно телесно вежбање деце заснива се на претпоставци да је оно у потпуности примерено њиховим узрасним могућностима и потребама, које наставник треба добро да познаје и уважава. (Крагујевић, 2008).

Акценат рада са станицама је у томе да се деца оспособе да правилно изводе вежбе под променљивим оптерећењем и у различитим

условима. Поред физиолошког утицаја на организам, овакав рад има и свог утицаја на васпитне компоненте: јачање воље, чврстине и одлучности, развијање самопоуздања, спремности да се издрже напори, истраје у раду, самосталност деце у раду итд.

Према Вишњићу, рад са станицама је систематски и плански ток вежбања у коме су ученици подељени на више група са малим бројем ученика, чији је циљ стабилизација и аутоматизација моторних активности у условима повећаног оптерећења, при чему се утиче на развој физичких способности. (Вишњић, 2006).

2. Физичка активност у предшколском узрасту и њен значај

Предшколски узраст је период када дете достиже степен развоја који омогућава да се почне са систематским физичким вежбањем. Читав период предшколског узраста може се окарактерисати као период највеће пластичности, адаптивности. У оквиру физичког васпитања деца овог узраста треба да добију елементарна знања о правилности извођења кретања код вежби, рада и играња, треба да науче и да прихватају правила низа покретних игара, правилан начин коришћења справа и реквизита, да усвоје правила личне хигијене – правила везана за неговање тела, хигијене одевања и обувања, хигијене личног и групног вежбања. (Ђурковић, 1995).

Од посебног значаја је физичко васпитање деце предшколског узраста за њихову припрему за школу. Режим живота и рада у школи може се неповољно одразити на дечји организам, ако он није благовремено ојачао и очврснуо. Због тога је неопходно обезбедити да организам, у границама узрасних могућности, организованим физичким васпитањем, ојача и очврсне да буде у стању да се успешно супротстави штетном деловању дуготрајног седења и мировања. Предшколски узраст се сматра периодом који је од пресудног значаја за целокупни развој будуће личности. Утицај у овом добу је најупечатљивији и најтрајнији. Сматра се да су навике створене у овом предшколском узрасту пресудне за читав живот. Зато је од великог значаја редовним, систематским, физичким васпитањем код деце овог узраста, развијати потребе свакодневног телесног вежбања. Велики број људи се не бави редовним телесним вежбањем баш због немања навика, а оне се стичу у детињству. (Богосављевић, 1986).

У програму физичког васпитања јасно се истиче да је циљ физичког васпитања да разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном,

афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада. (Милановић, Мирков, Радисављевић Јањић, Чапрић, 2016).

3. Метод станица комбинованог типа у предшколском узрасту

Рад са станицама је плански и систематски усмерен ток вежбања са циљем утврђивања кретних, односно моторних способности под дејством повећаног оптерећења и за истовремено побољшање физичких способности; при чему деца подељена у врсте, групе или парове, вежбају на већем броју справа (станица, радних места), које су, према одређеном принципу, постављене у један низ (круг). Основу кружне методе чини серијско понављање низа различитих вежби које се смењују према утврђеној шеми, односно симболу кружног тренинга. (Крсмановић, Берковић, 1999).

Према Вишњићу, кружни тренинг је вид интервалног начина рада, најчешће састављен од једноставних вежби повезаних у систем, који својим ефектом утиче на побољшање снаге и других функционалних способности ученика или спортиста. (Вишњић и сар., 2006).

Систем станичних кругова представља организацију вежбања у којој се низови вежби формирају на основу механичке истородности, што је посебно препоручљиво код утврђивања и усавршавања одређених моторичких форми код којих још није завршена фаза стабилизације. Овакав систем омогућава стваралачко изражавање деце. Они се труде да научена кретања изводе што тачније и правилније, што лепше и са што више понављања. Као и кружни метод, овај метод је веома користан и занимљив за ученике, уноси посебну динамику рада и добро расположење у рад. Наставник треба константно да пружа позитивну повратну информацију, јер ученици воле да чују подршку када раде на развоју својих физичких способности. (Гаџић, 2019).

Овим обликом рада ефикасно се може утицати на развој физичких способности деце, као и на повећање активног времена вежбања у току активности физичког васпитања. Метод станице се може спроводити у току целе основне фазе активности, али се он углавном спроводи у једном делу основне фазе, најчешће у трајању од око 15 минута. Деца иду од вежбе до вежбе по строго утврђеном редоследу. У процесу усмерене активности методике физичког васпитања, најчешће се примењује мали круг од 4 до 8 вежби, и велики круг од 10 до 12 вежби (што наравно није стриктно). Мали кругови су пригодни

за комбиновање са другим вежбањима у основној фази часа, наравно због краћег трајања (може се поставити више мањих кругова), док велики кругови имају бољи утицај на функционалне способности деце, јер је у њима веће укупно оптерећење. Приликом одабира вежби мора се водити рачуна о њиховом облику и намени, али пре свега о оптерећењу приликом извођења.

Иако се вежбањем кроз метод станице у широкој мери доприноси формирању личности детета, његов специфични циљ је развијање и подизање физичких способности путем одговарајућих кретних активности. Његова суштина је изазивање прогресивних промена кроз само вежбање. Само ако се деца излажу довољном оптерећењу у току активности физичког васпитања, може се очекивати побољшање њихових физичких способности. По многим ауторима, „кружна метода“ представља форму рада (методу) која највише доприноси интензификацији наставе физичког васпитања. Њен основни задатак је да се дете преведе из тзв. полазног или иницијалног стања у финално (жељено) стање.

Да би васпитач успешно организовао метод станица у току активности, мора веома добро да познаје развојне карактеристике и могућности деце, физиолошке законитости вежбања и законитости спортског тренинга. Мора да буде добар организатор и мотиватор како би децу заинтересовао и усадио им све праве вредности ове методе рада.

Васпитач мора да зна и пренесе да:

– Метод станица (кружни метод) је вежбање, а не тестирање. Не изводи се у виду такмичења и нема за циљ упоређивање;

– Немогуће је стандардизовати вежбовне активности. Дете изводи вежбу према својим могућностима;

– Код млађих, али и генерално, строго се води рачуна о правилности извођења вежби. Вежбе се изводе пуном амплитудом покрета, а некада их је потребно изводити улагањем максималног напора. Васпитач децу технички оспособљава за сваку вежбу;

– Дете се усмерава ка сопственом напретку, не такмичи се са другом децом.

Најзначајније питање кружне методе јесте дозирање оптерећења на основу узраста детета. Да би кружна метода дала свој пуни допринос и ефекте који се од ње очекују, потребно је спровести одговарајуће мотивационе условности понашања сваког детета, а то је да знају, могу, хоће и постижу постављене задатке:

- *Знају* – имају јасне представе о задацима који стоје испред њих.

- *Моју* – квантитативни и квалитативни избор вежби које су прилагођене узрасту детета.
- *Хоће* – изграђивање интересовања за кружни метод путем откривања читавог богатства садржаја рада.
- *Посијужу* – организовање рада тако да се са једне стране омогућава успешна реализација програма кружног метода, а са друге, да се вежбање усклади са активностима у вртићу и код куће, као и са осталим елементима живота детета.

Потребна је велика стручност и посвећеност васпитача у активностима физичког васпитања, да поштује адаптабилност и пре свега континуираност, јер само при појави кумулативног ефекта у току активности физичког васпитања може доћи до остварења циља.

4. Методологија истраживања

4.1. Проблем, предмет и циљ истраживања

Проблем овог истраживања представља утврђивање мишљења васпитача о значају примене метода станица у предшколском физичком васпитању.

Предмет истраживања су мишљења васпитача о примени методе станица у раду са децом предшколског узраста.

Циљ истраживања јесте утврдити ставове васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању. На основу циља истраживања, дефинисани су задаци истраживања:

1. Утврдити заступљеност метода станица у предшколском физичком васпитању.
2. Утврдити заинтересованост васпитача за реализацију метода станица у предшколском физичком васпитању.
3. Утврдити постојање препрека за реализацију метода станица у предшколском физичком васпитању.
4. Утврдити који су ставови васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању.
5. Утврдити да ли су ставови васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању позитивни или негативни.

4.2. Хипотезе истраживања

На основу циља истраживања, дефинисана је Општа хипотеза: „Претпоставља се да су ставови васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању различити“.

На основу постављених задатака, дефинисане су посебне хипотезе:

1. Претпоставља се да је метод станица у већој мери заступљен у предшколском физичком васпитању.
2. Претпоставља се да су васпитачи у довољној мери заинтересовани за реализацију метода станица у предшколском физичком васпитању.
3. Претпоставља се да су препреке за реализацију метода станица у предшколском физичком васпитању мањак справа и реквизита, као и недостатак простора.
4. Претпоставља се да васпитачи сматрају да примена метода станица у предшколском физичком васпитању позитивно утиче на развој физичких, моторичких и функционалних способности деце.
5. Претпоставља се да су ставови васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању позитивни.

4.3. Узорак исйиййаника

Узорак у истраживању чини 100 васпитача запослених у Предшколској установи, односно вртићу при Основној школи „Светозар Марковић – Тоза“ Елемир – Тараш (N= 8) и Основној школи „Др Бошко Вребалов“ Меленци (N= 5), Предшколској установи Зрењанин (N=42), као и студенти мастер струковних студија у Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди (N=45). Истраживање је спроведено у току месеца марта и априла 2021. године.

Општи подаци о васпитачима као што су пол, стручна спрема, године радног стажа у струци, назив и седиште вртића у којем раде, представљени су табеларно. Упитник је попунило 100 васпитача, различитих година радног стажа и различитог степена стручне спреме.

У Табели 1. приказана је структура испитаника по полу.

Табела 1. Пол испитаника

Мушки	Женски
2	98
2%	98%

На основу приказаних резултата у Табели 1. може се видети да од укупног броја испитаника истраживања, 98 испитаника је женског пола, односно 98%, а два испитаника су мушког пола, односно 2%.

У Табели 2. приказан је степен стручне спреме васпитача.

Табела 2. Степен стручне спреме васпитача

Виша	Висока струковна	Специјалистичке студије	Факултет	Мастер
15	42	39	5	9
15%	42%	39%	5%	9%

На основу приказаних резултата у Табели 2. може се видети да од укупног броја учесника у анкети, од сто васпитача 15 васпитача је са вишом стручном спремом, што чини 14%, 42 васпитача са високом струковном школом, што је 38%, 39 васпитача са завршеним специјалистичким студијама, односно 35%, 5 васпитача са завршеним факултетом, што чини 5% и 9 васпитача који су завршили мастер студије, односно 8%.

У Табели 3. приказане су године радног стажа испитаника.

Табела 3. Године радног стажа испитаника

до 10 година	од 11 до 20 година	преко 20 година
50	31	19
50%	31%	19%

На основу приказаних резултата у Табели 3. можемо видети да од 100 васпитача највећи проценат чине васпитачи који имају до 10 година радног стажа 50, што чини 50%, од 11 до 20 година радног стажа има 31 васпитач, односно 31%, док је најмање испитаника преко 20 година радног стажа у струци 19, што чини 19%.

4.4. Узорак варијабли

Зависна варијабла (у проблему) је предмет опажања, а то је спремност васпитача задавање мишљења (позитивног или негативног) за утврђивање значаја и примену метода станица у физичким активностима деце предшколског узраста.

Независна варијабла не утиче на друге варијабле, а у овом пројекту независне варијабле су модел рада, ниво образовања и радно искуство васпитача.

5. Обрада и анализа података истраживања

План обраде података обухвата евидентирање анкетног упитника према кодној листи. Резултати добијени анкетним упитницима приказани су табеларно.

У Табелй 4. прйказаны су добййены одговорй васпытача на прво пытае койе гласй „Сматрате лй да йе у вашем раду у довољной мери заступљено предшкoлско фйзййкo васытае?“.

Табела 4. Заступљеност предшкoлског фйзййког васытаа у раду васытача

Да	Не	Мoжда	Слажем се	Не слажем се
49	21	22	5	3
49%	21%	22%	5%	3%

Одговорй испытаныка койй су прйказаны у Табелй 4. потврђују да йе код 49 васытача, што чынй 49%, у довољной мери заступљено педшкoлско фйзййкo васытае, код 21 васытача, што чынй 21%, нййе у довољной мери заступљено, 22 васытача, oдносно 22% навело йе да йе мoжда заступљено у довољнй мери, 5 васытача, oдносно 5% се слаже са тврдьом да йе у довољной мери заступљено, док 3 васытача, oдносно 3% се не слаже са том тврдьом.

У Табелй 5. прйказаны су добййены одговорй васытача на друго пытае койе гласй „Да лй сте упoзнаты са метoдoм станыа у предшкoлском фйзййкoм васытау?“.

Табела 5. Упoзнатост васытача са метoдoм станыа

Да	Не	Мoжда	Слажем се	Не слажем се
84	8	8	0	0
84%	8%	8%	0%	0%

На oснову одговара испытаныка, койй су прйказаны у Табелй 5. мoже се вйдети да йе 84 васытача, што чынй 84%, упoзнато са метoдoм станыа у предшкoлском фйзййкoм васытау, 8 васытача, oдносно 8% нййе упoзнато, 8 васытача, oдносно 8% мoжда йе упoзнато са метoдoм станыа у предшкoлском фйзййкoм васытау, док тврдье слажем се и не слажем се, немају одговора.

У Табелй 6. прйказаны су добййены одговорй васытача на треће пытае койе гласй „Да лй препoзнайете значай прымене метoда станыа у предшкoлском фйзййкoм васытау?“.

Табела 6. Препoзнавање значаја метoде станыа

Да	Не	Мoжда	Слажем се	Не слажем се
82	6	12	0	0
82%	6%	12%	0%	0%

На основу одговора иситаника који су приказани у Табели 6. 82 васпитача, што чини 82% препознаје значај метода станица у предшколском физичком васпитању, 6 односно 6% васпитача не препознаје значај метода станица у предшколском физичком васпитању, 12 васпитача, односно 12% можда препознаје значај, а тврдње слажем се и не слажем се немају одговора.

У Табели 7. приказани су добијени одговори васпитача на четврто питање које гласи „Примењујете у довољној мери метод станица у предшколском физичком васпитању?“.

Табела 7. Заступљеност метода станица у предшколском физичком васпитању

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
38	23	30	9	0
38%	23%	30%	9%	0%

На основу одговора испитаника који су приказани у Табели 7. можемо видети да 38 васпитача, односно 38% у довољној мери примењује метод станица, 23 односно 23% васпитача не примењује у довољној мери метод станица, 30 васпитача, односно 30% можда у довољној мери примењује метод станица у предшколском физичком васпитању, 9 васпитача, односно 9% се слаже да у довољној мери примењује метод станица, док тврдња не слажем се нема одговора.

У Табели 8. приказани су добијени одговори васпитача на пето питање које гласи „Слажете ли се да метод станица у предшколском физичком васпитању позитивно утиче на физички развој детета?“.

Табела 8. Примена метода станица позитивно утиче на физички развој детета

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
81	0	9	10	0
81%	0%	9%	10%	0%

На основу одговора испитаника приказаних у Табели 8. можемо видети да 81 васпитач, што чини 81% сматра да примена метода станица у предшколском физичком васпитању позитивно утиче на физички развој детета, 9 васпитача, односно 9% сматра да можда примена метода станице позитивно утиче на физички развој детета, 10 васпитача, односно 10% се слаже да примена метода станице позитивно утиче на физички развој детета.

У Табелі 9. приказани су добијени одговори васпитача на шесто питање које гласи „Постоје ли препреке при реализацији метода станица у Вашој установи?“.

Табела 9. Постојање препрека при реализацији метода станица

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
26	74	0	0	0
26%	74%	0%	0%	0%

На основу одговора испитаника приказаних у Табелі 9. може се закључити да 74 васпитача, што чини 74% нема препрека при реализацији метода станица у установи у којој ради, 26 васпитача, односно 26% има препрека при реализацији метода станица у установи у којој ради.

Одговори који су се издвојили својом фреквентношћу су: недостатак адекватног простора; установа не поседује физкултурну салу; мањак справа и реквизита; тренутна епидемиолошка ситуација.

У Табелі 10. приказани су добијени одговори васпитача на седмо питање које гласи „Поседујете довољно разноврсних справа и реквизита које користите приликом реализације метода станица?“.

Табела 10. Поседовање разноврсних справа и реквизита за реализацију метод станица

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
48	24	24	4	0
48%	24%	24%	4%	0%

У Табелі 10. можемо видети одговоре испитаника од којих је 48 васпитача, односно 48% потврдило да поседује довољно разноврсне справе и реквизите за реализацију метод станица, 24 васпитача, односно 24% се изјаснило да не поседује довољно разноврсних справа и реквизита, 24 васпитача, односно 24% се изјанило да можда у довољној мери поседује разноврсне справе и реквизите, док се 4 васпитача, односно 4% слаже да у довољној мери поседује разноврсне справе и реквизите при реализацији метод станица.

У Табелі 11. приказани су добијени одговори васпитача на осмо питање које гласи „Материјали и други ресурси потребни за реализацију метода станица доступни су Вам у довољној мери?“

Табела 11. Доступност материјала и других ресурса за реализацију метод станица

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
44	26	22	5	3
44%	26%	22%	5%	3%

На основу одговора испитаника приказаних у Табели 11. може се закључити да 44 васпитача, односно 44% потврдило је да су им материјали и други ресурси доступни у довољној мери за реализацију метод станица, 26 васпитача, односно 26% не поседује у довољној мери материјале и друге ресурсе за реализацију метод станица, 22 васпитача, што чини 22% можда поседује материјале и друге ресурсе који су потребни за реализацију метод станица, 5 васпитача односно 5% слаже се да поседује материјале и друге ресурсе потребне за реализацију метод станице, док 3 васпитача, односно 3% се не слаже са том тврдњом.

У Табели 12. приказани су добијени одговори васпитача на девето питање које гласи „У току реализације метода станица деца имају могућност самосталног одабира реквизита и справа?“.

Табела 12. Могућност деце да самостално бирају справе и реквизите

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
54	17	19	9	1
54%	17%	19%	9%	1%

У Табели 12. приказани су одговори на основу којих можемо закључити да је 54 васпитача, односно 54% потврдило да деца имају самостални избор справа и реквизита приликом реализације метод станица, 17 васпитача, односно 17% одговорило је да деца немају могућност самосталног избора, 19 васпитача, односно 19% изјаснило се да деца можда имају могућност самосталног избора справа и реквизита, 9 васпитача, односно 9% слаже се са том тврдњом, док 1 васпитач, односно 1% се не слаже са тим да деца имају могућност самосталног одабира справа и реквизита приликом реализације метод станица.

У Табели 13. приказани су добијени одговори васпитача на десето питање које гласи „Кроз реализацију метода станица могуће је пратити напредовање деце?“.

Табела 13. Праћење деце кроз реализацију метод станица

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
84	1	6	9	0
84%	1%	6%	9%	0%

На основу добијених резултата приказаних у Табели 13. може се закључити да 84 васпитача, односно 84% сматра да је кроз реализацију метод станица могуће пратити напредовање деце, 1 васпитач, односно 1% навео је не као одговор, 6 васпитача, односно 6% сматра да је можда могуће пратити напредовање деце кроз реализацију метод станица, 9 васпитача, односно 9% слаже се да је кроз реализацију метод станица могуће пратити напредовање деце.

У Табели 14. приказани су добијени одговори васпитача на једнаесто питање које гласи „Слажете ли се да примена метода станица у предшколском физичком васпитању има позитиван утицај на свеобухватни развој дејих способности и вештина?“.

Табела 14. Примена метод станица има позитиван утицај на свеобухватни развој дејих способности и вештина

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
81	1	4	14	0
81%	1%	4%	14%	0%

У Табели 14. приказани су добијени резултати на основу који се може закључити да је 81 васпитач, односно 81% потврдио да примена метод станица има позитиван утицај на свеобухватни развој дејих способности и вештина, 1 васпитач, односно 1% изјаснио се да нема, 4 васпитача, односно 4% мисли да примена метод станица можда утиче на свеобухватни развој дејих способности и вештина, а 14 васпитача, односно 14% сагласно је о позитивном утицају примене метод станица.

У Табели 15. приказани су добијени одговори васпитача на дваесто питање које гласи „Сматрате ли да примена метода станица у предшколском физичком васпитању доприноси унапређењу партнерских односа на релацији дете–васпитач?“.

Табела 15. Применом метод станица доприноси се унапређењу партнерских односа између детета и васпитача

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
81	1	6	12	0
81%	1%	6%	12%	0%

На основу приказаних резултата у Табели 15. може се закључити да највећи проценат васпитача 81, односно 81% сматра да се применом метод станица унапређују партнерски односи на релацији дете–васпитач, најмањи проценат васпитача 1, односно 1% сматра да не доприноси, 6 васпитача, односно 6% сматра да примена метод станица можда утиче на унапређивање партнерских односа између детета и васпитача, 12 васпитача, односно 12% слаже се да се применом метод станица унапређују партнерски односи на релацији дете–васпитач.

У Табели 16. приказани су добијени одговори васпитача на тринаесто питање које гласи „Предшколска установа се у довољној мери укључује ради побољшања квалитета реализације метод станица?“.

Табела 16. Укљученост предшколске установе у довољној мери ради побољшања квалитета реализације метод станица

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
44	18	23	7	8
44%	18%	23%	7%	8%

На основу добијених резултата приказаних у Табели 16. може се видети да највећи проценат васпитача 44, односно 44% потврђује да се предшколска установа у довољној мери укључује ради побољшања реализације метод станица, 18 васпитача, односно 18% сматра да се не укључује у довољној мери, 23 васпитача, односно 23% навело је да се предшколска установа можда у довољној мери укључује ради побољшања реализације метод станица, 7 васпитача, односно 7% слаже се да се предшколска установа у довољној мери укључује, док се 8 васпитача, односно 8% се не слаже да се довољно предшколска установа укључује ради побољшања реализације метод станица.

У Табели 17. приказани су добијени одговори васпитача на четрнаесто питање које гласи „Вашим ангажовањем реализација метода станице код деце је радо прихваћена?“.

Табела 17. Ангажовањем васпитача метод станица од стране деце се радо прихвата

Да	Не	Можда	Слажем се	Не слажем се
78	2	7	13	0
78%	2%	7%	13%	0%

Одговори испитаника приказаних у Табели 17. потврђују да је 78 васпитача, односно 78% сагласно да је њиховим ангажовањем метод

станлица код деце радо прихваћен начин рада, 2 васпитача, односно 2% навело је не као одговор, 7 васпитача, односно 7% сматара да можда својим ангажовањем утиче да метод станица код деце буде радо прихваћен, 13 васпитача, односно 13% слаже се да се својим ангажовањем метод станица радо прихвата од стране деце.

6. Дискусија

На основу одговора на питање о заступљености метод станица у предшколском физичком васпитању из анкетног упитника за васпитаче, 38 васпитача, односно 38% у довољној мери примењује метод станица, 23 односно 23% васпитача не примењује у довољној мери метод станица, 30 васпитача, односно 30% можда у довољној мери примењује метод станица у предшколском физичком васпитању, 9 васпитача, односно 9% се слаже да у довољној мери примењује метод станица, што потврђује хипотезу да је метод станица у већој мери заступљен у предшколском физичком васпитању.

На основу одговора на питање које се тиче заинтересованости васпитача за реализацију метод станица из анкетног упитника за васпитаче, 82 васпитача, што чини 82% препознаје значај метода станица у предшколском физичком васпитању, 6 односно 6% васпитача не препознаје значај метода станица у предшколском физичком васпитању, 12 васпитача, односно 12% можда препознаје значај, што потврђује хипотезу да су васпитачи у довољној мери заинтересовани за реализацију метод станица у предшколском физичком васпитању.

На основу одговора на питања везана за постојање препрека при реализацији метод станица из анкетног упитника за васпитаче, 74 васпитача, што чини 74% нема препрека при реализацији метод станица у установи у којој ради, 26 васпитача, односно 26% има препрека при реализацији метода станица у установи у којој ради, док је 48 васпитача, односно 48% потврдило да поседује у довољној мери разноврсне справе и реквизите за реализацију метод станица, 24 васпитача, односно 24% изјаснило се да не поседује довољно разноврсних справа и реквизита, 24 васпитача, односно 24% изјаснило се да можда у довољној мери поседује разноврсне справе и реквизите, док се 4 васпитача, односно 4% слаже да у довољној мери поседује разноврсне справе и реквизите при реализацији метод станица, што потврђује хипотезу да су препреке за реализацију метода станица у предшколском физичком васпитању мањак справа и реквизита, као и недостатак простора.

На основу одговора на питање које се тиче утицаја метод станица на свеобухватни развој детета, 81 васпитач, односно 81% потврдио је да примена метода станица има позитиван утицај на свеобухватни развој дечјих способности и вештина, 1 васпитач, односно 1% изјаснио се да нема, 4 васпитача, односно 4% мисли да примена метод станица можда утиче на свеобухватни развој дечјих способности и вештина, а 14 васпитача, односно 14% сагласно је о позитивном утицају примене метод станица, што потврђује хипотезу да васпитачи сматрају да примена метода станица у предшколском физичком васпитању позитивно утиче на развој физичких, моторичких и функционалних способности деце.

На основу одговора на питања која се тичу ставова васпитача о примени метод станица из анкетног упитника за васпитаче, потврђује се хипотеза да су ставови васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању позитивни, *јер сматрају да се применом метода станица позитивно утиче на физички развој деце* где се 81 васпитач изјаснио, што чини 81% да сматра да примена метода станица у предшколском физичком васпитању позитивно утиче на физички развој детета, 9 васпитача, односно 9% сматра да можда примена метода станице позитивно утиче на физички развој детета, 10 васпитача, односно 10% слаже се да примена метод станица позитивно утиче на физички развој детета, док 81 васпитач, односно 81% сматра да се применом метода станица унапређују партнерски односи на релацији дете–васпитач, најмањи проценат васпитача 1, односно 1% сматра да не доприноси, 6 васпитача, односно 6% сматра да примена метод станица можда утиче на унапређивање партнерских односа између детета и васпитача, 12 васпитача, односно 12% слаже се да се применом метод станица унапређују партнерски односи на релацији дете–васпитач.

На основу добијених и анализираних резултата истраживања, можемо закључити да су све постављене хипотезе потврђене.

Анализом долазимо до закључка да испитаници анкетног упитника подржавају примену метода станица у предшколском физичком васпитању, али да за квалитетну реализацију метода станица наводе недостатак адекватног простора и мањак справа и реквизита, и да већа укљученост предшколске установе може то да реши. Зато је потребно што више укључити предшколску установу како би се омогућила средства за квалитетнији и разноврснији рад, а самим тим би партнерски однос на релацији дете–васпитач био много комплекснији, јер већа могућност избора код деце доводи да интересовања и жеље за физичком активношћу.

7. Закључна разматрања

Циљ истраживања приказаног у раду је долажење до података везаних за ставове васпитача о примени метода станица у предшколском физичком васпитању. Популација у истраживању су васпитачи. Узорак истраживања чинили су запослени васпитачи Предшколске установе, односно вртића при Основној школи „Светозар Марковић – Тоза“ Елемир – Тараш (N= 8) и вртића при Основној школи „Др Бошко Вребалов“ Меленци (N= 5), Предшколска установа Зрењанин (N=42), као и студенти мастер струковних студија у Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди (N=45).

Добијени резултати доводе до закључка да је примена предшколског физичког васпитања веома битна, као и примена метода станица. Осим утицаја на физички развој, деца се кроз реализацију и примену метода станица обезбеђује потреба за кретањем и истраживањем сопствених могућности и потенцијала. Више од половине испитаника наводи значај примене метода станица, али немају све услове за њено реализовање.

При реализацији метода станица, веома је важно водити рачуна да активност својим садржајем утиче на формирање целокупне личности детета, што је уз маштовитог и креативног васпитача могуће. Радна места, односно станице, могу садржати реквизите различитих величина, боја и облика, где деца могу при њиховој примени да понове геометријске облике (лопта–круг; струњача–правоугаоник; палица–равна линија; вијача–крива линија) и повежу своје вежбање са математиком и ликовним активностима, препознавајући различите боје реквизита. Справе на којима деца треба да вежбају, попну се, пузе или провлаче, а налазе се на радним местима, односно станицама, могу да повежу са просторном релацијом (горе–доле; испод–изнад). Добра организација и кротивност васпитача доводи да дете кроз реализацију метод станица, па и сваке друге физичке активности, има могућност повезивања свих области у једно, што представља холистички приступ у раду са децом. Област физичког васпитања обухвата развој сва три домена (когнитивног, афективног, психомоторног) и на тај начин утиче на развој целовитости детета.

Васпитач је тај који на адекватан начин треба да реализује такав начин рада, а предшколска установа обезбеди све ресурсе како би физичка активност деце била квалитетна. Деци увек треба дати могућност избора, а васпитач својом креативношћу и знањем треба да употпуни и обезбеди безбедан рад на станицама. Сама разноврсност облика и боја реквизита и справа код деце привлачи пажњу. Деца више

воле физичку активност која садржи и помоћна средства. Врло је важно да се васпитач и деца договарају шта ће радити и на који начин, које ће справе и реквизите користити у току физичке активности. Тако васпитач постаје њихов партнер, неко ко је са њима равноправан, а такав начин рада са децом је опуштенији и успешнији.

ЛИТЕРАТУРА

- Вишњић, Д. (2006). *Настава физичкој васпитања: од II до III разреда основне школе: приручник за студенте, наставнике и професоре*. Београд: Култура.
- Вишњић, Д., Милановић, И., Радисављевић Јањић, С. (2006). *Настава физичкој и здравственој васпитања: за четви разред основне школе*. Београд: Завод за уџбенике.
- Гаџић, А. (2019.). *Теорија и методика физичкој и здравственој васпитања*. Београд: Универзитет Сингидунум.
- Ђурковић, З. (1995). *Методика физичкој васпитања деце предшколској узраста*. Шабац: Виша школа за образовање васпитача.
- Крагујевић, Г. (2008). *Физичко васпитање за четврти разред основне школе. Приручник за учитеље*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Крсмановић, Б., Берковић, Л. (1999). *Теорија и методика физичкој васпитања*. (стр. 185–186). Нови Сад: Факултет физичке културе.
- Милановић, И., Мирков, Д., Радисављевић Јањић, С., Чапић, Г. (2016). *Приручник за праћење физичкој развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичкој васпитања*. Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Angela Mesaroš-Živkov, Ph.D.
Gabrijela Popov Tapavički, M.A.

PRESCHOOL TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS STATION ACTIVITIES IN EARLY PHYSICAL EDUCATION

Summary

Station activities are a planned and guided set of exercises aimed at simultaneous measuring of movement or motor-performance fitness and improving of physical abilities. Children are lined up, or divided into groups or pairs; they exercise on a larger number of stations (exercise workstations) which are placed in a circle, according to a chosen principle. The main goal of station activities is to achieve continuity in exercise by adding more workstations, which minimizes the waiting time.

The research part of the paper focuses on the attitudes of preschool teachers towards the use of station teaching in early physical education. The research sample consists of 100 preschool teachers employed in Preschool institution – kindergarten at the elementary school “Svetozar Marković – Toza” in Elemir – Taraš

(N=8), preschool teachers employed in elementary school “Dr Boško Vrebalov” in Melenci (N=5), preschool teachers employed in Preschool Institution in Zrenjanin (N=42), and master’s students from Preschool Teachers’ Training College in Kikinda (N=45). All the respondents offered their views on station teaching in early physical education, on how to provide the necessary equipment and resources needed for realization, as well as on possible obstacles. The research was conducted during March and April 2021. Based on the results of the research, we can conclude that preschool teachers often apply station teaching in their everyday practice and that station activities positively affect the development of physical, motor and functional abilities of children.

Key words: Physical Education, station activities, preschool teachers, preschool-aged child

ПРИРОДНИ ОБЛИЦИ КРЕТАЊА КАО ОСНОВА ЗА ПСИХОФИЗИЧКИ РАЗВОЈ¹

САЖЕТАК: У раду су описани природни облици кретања који се користе у раду са децом предшколског узраста, организација физичких активности и значај физичких активности за правилан раст и развој деце. Циљ овог истраживања био је да се утврде које природне облике кретања васпитачи користе у раду са децом предшколског узраста. Узорак истраживања чинило је 30 испитаника – васпитача.

Добијени резултати указују на то да општу хипотезу од које смо пошли „Васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују све природне облике кретања“, можемо прихватити. Резултати истраживања говоре у прилог томе да су васпитачи свесни значаја редовног физичког вежбања за правилан дечији раст и развој, да већина васпитача неколико пута у току недеље организује усмерене физичке активности, а да природне облике кретања васпитачи примењују свакодневно у раду са децом предшколског узраста.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: природни облици кретања, физичка активност, психофизички развој, предшколски узраст

1. Увод

Без кретања у простору нема живота. Кретање је довело човека до данашњег стадијума развоја. У почетку човек се кретао како би обезбедио основне егзистенцијалне потребе, а данас се креће како би обезбедио материјалну корист. У савременом друштву, урбанизација и напредак технологије, услови рада и живота, довели су до тога да се обим човековог непосредног телесног ангажовања у животу уопште и раном процесу све више смањује. Смањење физичке активности и вежбања доводи у питање нормално функционисање многих виталних органа који су се и развили управо захваљујући телесном

¹ Рад је настао у оквиру предмета Холистички приступ у психомоторном развоју предшколског детета, на мастер струковним студијама у ВШССОВ у Кикинд, код предметних наставника др Зорана Мијића и др Ангеле Месарош-Живков.

вежбању (Шаботић, Дедеић, 2006) и негативно се одражава на целокупно здравље људи. Правилан физички развој је први и најважнији корак ка здравом животу. Добро телесно здравље, физичка отпорност, складна развијеност тела и лепа спољашњост утичу позитивно како на физичко, тако и на душевно здравље човека. Да би правилно расло и развијало се, за дете је важно да се креће, да скаче, прескаче, котрља, да се пење, да трчи и то никако не бисмо смели да спутавамо или занемаримо, ни као родитељи, ни као васпитачи. У дететовој природи је да се креће и буде активно, јер на тај начин истражује свет који га окружује. Физички развој уско је повезан са свим осталим аспектима развоја. У томе се огледа велика улога свих који раде са децом, између осталог, и нас васпитача. Важно је код деце на предшколском узрасту развијати позитиван однос према вежбању, као и љубав према спорту, јер здраве навике које се стекну у том узрасту остају и касније.

Физичко васпитање је процес који се спроводи смишљено, организовано, плански са циљем да се допринесе функционалном усавршавању организма, формирању и развијању кретних навика, као и психичких, моралних, вољних и естетских квалитета. Циљ се постиже помоћу средства физичког васпитања. Основно средство физичког васпитања је вежба, али могу бити и различите справе и реквизити. Неизоставан део сваке физичке активности су природни облици кретања.

Природни облици кретања користе се стално, нарочито ходање и трчање. Они представљају спонтане или свесне, присилне или вољне, промене механичког стања (положаја и места) људског тела или неких делова у простору. Биотичка моторичка знања или природни облици кретања, јесу моторички програми који омогућавају успешно савладавање простора, препрека, отпора и успешну манипулацију објектима. Ове вештине су корисне и важне за развој основа моторике на којима се касније могу градити комплексне и захтевне моторичке вештине. Активности у оквиру природних облика кретања деле се на:

- Успешно савладавање простора (ходање, трчање, ваљање, котрљање и пузање);
- Успешно савладавање препрека (балансирање, провлачење, прескакање, пењање, силажење);
- Успешно савладавање отпора (држање, упирање, вучење, гурање, подизање, ношење, навлачење);
- Успешно манипулисање објектима (додавање и бацање, хватање, вођење и жонглирање).

Савладавање најразличитијих облика кретања условљава да се будућа моторичка знања брже и лакше науче и усвоје. Моторичке и функционалне способности (координација, флексибилност, равнотежа, прецизност, снага, брзина, издржљивост) побољшавају се путем природних облика кретања. Најчешћи облици кретања који се користе у раду са децом предшколског узраста су: ходање, трчање, пењање, скакање, пузање, провлачење, дизање и ношење, котрљање, колутање, потискивање и надвлачење, бацање. Правилан раст и развој деце зависи од многих фактора. Неки од њих су: правилна исхрана, физичка активност, као и повољни здравствено-хигијенски услови живота. Досадашња испитивања показала су да се многе болести могу успешно избећи правилним физичким вежбањем, како у установи, тако и код куће. Деца су врло активна и покретљива, а лекарска испитивања су доказала да је добра покретљивост својствена здравој деци (Пењин, Живановић, 1998). У физичком васпитању детета основни метод је игра. Дете се кроз игру физички развија, а истовремено и васпитава. У зависности од тога како је игра организована стичу се и прве морално важне особине. У пракси се показало да деца радо учествују у активностима у којима се вежбе изводе кроз покретне игре. Треба приликом важања користити што више мотивационих средстава (похвале, музика, реквизити, справе, играчке...).

2. Методологија истраживања

2.1. Проблем, предмет и циљ истраживања

Проблем истраживања: Употреба природних облика кретања у раду са децом предшколског узраста.

Предмет истраживања: Природни облици кретања у раду са децом предшколског узраста.

Циљ истраживања: Утврдити које природне облике кретања васпитачи користе у раду са децом предшколског узраста.

Задаци истраживања:

- Испитати да ли васпитачи примењују природне облике кретања у раду са децом предшколског узраста;
- Испитати које природне облике кретања васпитачи примењују у раду са децом предшколског узраста;
- Испитати на основу чега васпитачи бирају одређене природне облике кретања.
- Испитати којим играма и активностима васпитачи подстичу унапређивање природних облика кретања;

- Испитати колико често васпитачи организују физичке активности у раду са децом предшколског узраста и који простор користе за реализацију активности;
- Испитати мишљење васпитача о реакцијама деце током физичке активности, о значају редовних физичких активности за добробит деце предшколског узраста.

2.2. Хипотезе истраживања

Полазећи од постављеног циља и задатака истраживања, формулисана је општа хипотеза: „Васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују све природне облике кретања“.

Као посебне хипотезе истраживања, формулисане су следеће хипотезе:

- Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују природне облике кретања;
- Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују разноврсне природне облике кретања;
- Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста природне облике кретања бирају у складу са узрастом деце и зависно од структуре групе;
- Претпоставља се да васпитачи применом разноврсних игара и активности код деце предшколског узраста подстичу развој и унапређивање природних облика кретања;
- Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста често организују физичке активности и да за реализацију физичке активности користе различите просторе;
- Претпоставља се да деца позитивно реагују на физичке активности, да су васпитачи свесни значаја редовних физичких активности за добробит деце предшколског узраста.

2.3. Узорак истраживања

Узорак овог истраживања чинило је 30 испитаника. Истраживање је реализовано у периоду од 20. новембра 2021. године до 25. новембра 2021. године. За прикупљање података о природним облицима кретања који се најчешће користе у раду са децом предшколског узраста, примењен је Google анкетни упитник, конструисан за потребе овог истраживања. Упитник је намењен васпитачима. У истраживању је учествовало 27 испитаника женског пола и 3 испитаника мушког

пола. Међу испитаницима који су учествовали у истраживању више од половине испитаника има радни стаж до 10 година – 16 испитаника, радни стаж од 10 до 20 година има 8 испитаника, радни стаж од 20 до 30 година има 4 испитаника, а више од 30 година радног стажа има 2 испитаника. Највећи број испитаника има завршену високу школу – 14 испитаника, завршене мастер студије има 9 испитаника, завршену вишу школу има 3 испитаника, а средње и специјалистичко образовање имају по 2 испитаника.

2.4. Методе и технике истраживања

У истраживању је примењена метода теоријске анализе и дескриптивна метода. Метода теоријске анализе примењена је за теоријску основу истраживања, док је дескриптивна метода примењена за описивање педагошких појмова и за извођење закључака. За прикупљање података о искуству и мишљењу васпитача одабрано је анкетирање путем Google анкетног упитника, конструисаног за потребе овог истраживања. Први део упитника односи се на опште податке испитаника (пол, године радног стажа и ниво образовања испитаника). Други део упитника садржи 11 питања. 3 питања су затвореног типа и испитаници треба да заокруже један од понуђених одговора у складу са својим мишљењем и искуством, док је 8 питања отвореног типа и испитаници одговарају у складу са својим мишљењем и искуством.

3. Резултати реализованог упитника

На основу анонимног анкетног упитника који су испитаници попуњавали, добијени подаци приказани су оним редом којим су постављана питања у упитнику.

У Табели 1. и на Графикону 1. приказани су подаци о полној структури испитаника.

Табела 1. Полна структура испитаника

Пол	Фреквенција	Проценат
Мушко	3	10%
Женско	27	90%

Анализом података из Табеле 1. видимо да је од 30 испитаника који су попунили овај упитник, 27 испитаника женског пола, а само 3 испитаника мушког пола.

Графикон 1.

На Графикону 1. приказан је процентуално однос испитаника мушког и женског пола. Ту видимо да од 30 испитаника који су попунили анкетни упитник, 27 испитаника женског пола представља 90% испитаника, а 3 испитаника мушког пола чини 10% укупног броја испитаника.

У Табели 2. и на Графикону 2. приказана је структура испитаника по годинама радног стажа.

Табела 2. Структура испитаника по годинама радног стажа

Године радног стажа испитаника	Фреквенција	Проценат
до 10 година радног стажа	16	53%
од 10 до 20 година радног стажа	8	27%
од 20 до 30 година радног стажа	4	13%
више од 30 година радног стажа	2	7%

Анализом Табеле 2. можемо видети да од 30 испитаника, више од половине анкетираних, односно 16 испитаника има до 10 година радног стажа, 8 испитаника има од 10 до 20 година радног стажа, 4 испитаника има од 20 до 30 година радног стажа а 2 испитаника има више од 30 година радног стажа.

Графикон 2.

На Графикону 2. приказана је процентуално структура испитаника по годинама радног стажа. Видимо да највећи проценат испитаника има до 10 година радног стажа, чак 53% васпитача. 27% испитаника има од 10 до 20 година радног стажа. 13% испитаника има од 20 до 30 година радног стажа, а 7% испитаника има више од 30 година радног стажа.

У Табели 3. и на Графикону 3. приказана је структура испитаника на основу последњег стеченог нивоа образовања.

Табела 3. Структура испитаника на основу последњег стеченог нивоа образовања

Ниво образовања	Фреквенција	Проценат
средња школа	2	7%
виша школа	3	10%
висока школа	14	46%
специјалистичке студије	2	7%
мастер студије	9	30%

У Табели 3. можемо видети да највећи број испитаника има завршену високу школу – 14 испитаника, затим мастер студије – 9 испитаника, исти је број испитаника са завршеном средњом школом и специјалистичким студијама учествовао у истраживању – по 2 испитаника. Троје испитаника има завршену вишу школу.

Графикон 3.

На Графикону 3. приказана је процентуално структура испитаника на основу последњег завршеног нивоа образовања, па можемо видети да највише испитаника има завршену високу школу, чак 46% испитаника, 30% испитаника има завршене мастер студије, 10% испитаника има завршену вишу школу, а међу испитаницима исти је проценат оних са завршеном средњом школом и специјалистичким студијама по 7%.

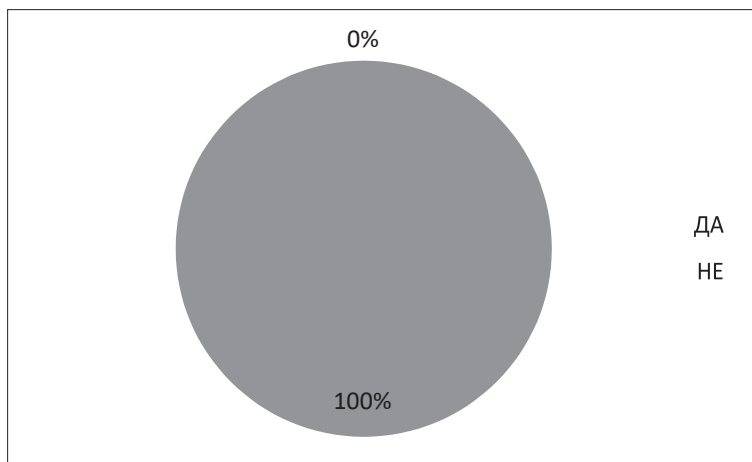
У Табели 4. и на Графикону 4. приказани су одговори испитаника на питање „Да ли у раду са децом предшколског узраста примењујете природне облике кретања?“.

Табела 4. Одговори васпитача на питање „Да ли у раду са децом предшколског узраста примењујете природне облике кретања?“

Понуђени одговори	Фреквенција	Проценат
Да	30	100%
Не	0	0%

У Табели број 4. можемо видети да је 30 од укупно 30 испитаника, на постављено питање одговорило потврдно, односно да у раду са децом предшколског узраста примењују природне облике кретања.

Графикон 4.

На Графикону 4. можемо видети да је 100% испитаника одговорило потврдно на питање и да у раду са децом предшколског узраста сви примењују природне облике кретања.

У Табели 5. и на Графикону 5. приказани су одговори испитаника на питање „Које природне облике кретања користите у раду са децом предшколског узраста?“.

Табела 5. Природни облици кретања које васпитачи користе у раду са децом предшколског узраста

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
различити облици ходања	24	31%
трчање	19	25%
скакање	14	18%
пузање	7	9%
прескакање	4	8%
провлачење	6	5%
пењање и силажење	3	4%

Табела 5. приказује одговоре које су испитаници наводили као одговор на постављено питање. Испитаници су наводили неколико одговора на ово питање. Анализом Табеле 5. видимо да је најчешћи одговор испитаника да у раду са децом примењују различите облике ходања, овај одговор се нашао код 24 испитаника, затим трчање

19 одговора, скакање 14 одговора, пузање 7 одговора, провлачење 6 одговора, прескакање 4, пењање и силажење 3 одговора.

Графикон 5.

На Графикону 5. приказани су природни облици кретања које су испитаници навели да најчешће користе у раду са децом предшколског узраста. Сваки испитаник навео је по неколико природних облика кретања које најчешће користи у раду са децом. На основу одговора можемо видети да су најзаступљенији различити облици ходања (ходање на прстима, на петама, ивицом стопала, брзо и споро ходање...). Ходање је 31% испитаника навео као одговор. 25% испитаника одговорило је да примењује трчање као природни облик кретања у раду са децом, 18% испитаника као одговор навело је скакање, 9% одговорило је да примењује пузање, 8% као одговор навело је провлачење, а само 5% испитаника навело је прескакање и 4% пењање и силажење.

У Табели 6. и на Графикону 6. приказани су одговори испитаника на питање „Због чега бирате баш наведене природне облике кретања?“.

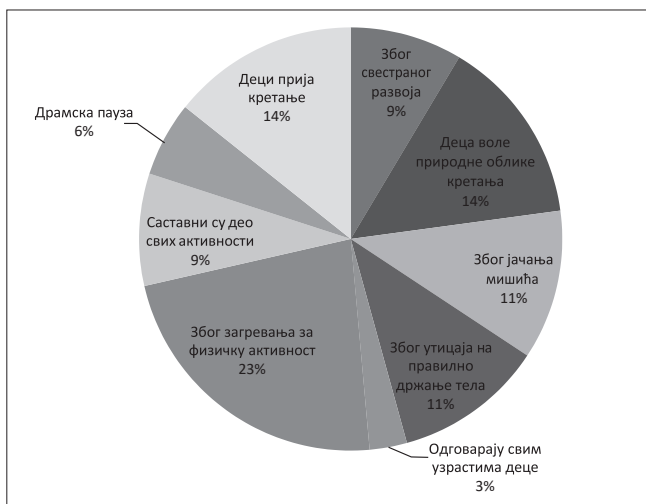
Табела 6. Одговори испитаника на питање „Због чега бирате баш наведене природне облике кретања?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Због свестраног развоја	3	9%
Деца воле природне облике кретања	5	14%
Због јачања мишића	4	11%
Због утицаја на правилно држање тела	4	11%

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Одговарају свим узрастима деце	1	3%
Због загревања за физичку активност	8	23%
Саставни су део свих активности	3	9%
Драмска пауза	2	6%
Деци прија кретање	5	14%

У Табели 6. имамо приказане одговоре испитаника на питање због чега бирају природне облике кретања, које су навели као одговор у претходном питању. Свако од испитаника навео је један или више одговора. Неки одговори се понављају. На основу Табеле 6. можемо закључити да васпитачи природне облике кретања највише користе због загревања за физичку активност, ово је као одговор навело 8 испитаника. По 5 испитаника природне облике кретања често користи, јер деца воле и прија им кретање, по 4 испитаника као одговор навело је због јачања мишића и због утицаја на правилно држање тела, 3 испитаника навело је као одговор да природне облике кретања користи у раду са децом због свестраног развоја, исти број испитаника као одговор навео је и зато што су природни облици кретања саставни део свих активности. Двоје анкетираних испитаника навело је да природне облике кретања користи као драмску паузу у току реализације усмерене активности, а 1 од анкетираних испитаника одговорио је да природне облике кретања користи, јер су одговарајући за сваки узраст.

Графикон 6.

Посматрајући Графикон 6. можемо видети у процентима изражене одговоре које су испитаници навели као разлоге због којих бирају одређене природне облике кретања у раду са децом предшколског узраста. 23% испитаника навело је да природне облике кретања користи због загревања за активност, по 14% испитаника природне облике кретања користи, јер деца воле природне облике кретања и прија им кретање. 11% испитаника природне облике кретања примењује, јер утичу на правилно држање тела, 11% испитаника сматра да природни облици кретања доприносе јачању мишића, по 9% испитаника природне облике кретања примењује, јер су природни облици кретања саставни део свих активности, као и због свестраног развоја деце. 6% испитаника природне облике кретања користи као драмску паузу у току реализације усмерене активности, а 3% испитаника истиче да природни облици кретања одговарају свим узрастима.

У Табели 7. и на Графикону 7. приказани су одговори испитаника на питање „Којим све играма и активностима код деце подстичете развој и унапређивање природних облика кретања?“.

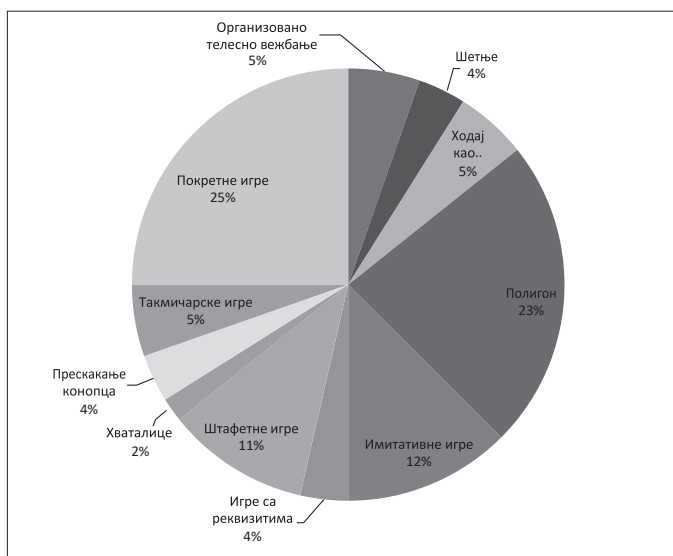
Табела 7. Одговори испитаника на питање „Којим све играма и активностима код деце подстичете развој и унапређивање природних облика кретања?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Покретне игре	14	25%
Организовано телесно вежбање	3	5%
Шетње	2	4%
Ходај као...	3	5%
Полигон	13	23%
Имитативне игре	7	12%
Игре са реквизитима	2	4%
Штафетне игре	6	11%
Хваталице	1	2%
Прескакање конопца	2	4%
Такмичарске игре	3	5%

У Табели 7. приказани су одговори испитаника на постављено питање којим све играма и активностима код деце подстичу

развој и унапређивање природних облика кретања. Сваки испитаник наводио је више одговора. На основу резултата можемо видети да је највише испитаника навело да подстиче унапређивање и развој природних облика кретања код деце покретним играма – 14 одговора, организовањем полигона 13 испитаника, имитативним играма 7 испитаника, штафетним играма 6 испитаника, по 3 испитаника као одговор навело је организовано телесно вежбање, такмичарске игре и игру ходај као, по два испитаника одговорило је да развој природних облика кретања код деце подстиче шетњом, играма са реквизитима, прескакањем конопца, а само један испитаник навео је хваталице као одговор.

Графикон 7.

Анализом Графикона 7. можемо видети да испитаници за развој природних облика кретања код деце у пракси највише користе покретне игре – 25%, полигонали – 23%, имитативне игре – 12%, штафетне игре – 11%, организовано телесно вежбање, игре ходај као и такмичарске игре – по 5% испитаника, игре са реквизитима, прескакање конопца и шетња – 4% испитаника, а хваталице – 2% испитаника.

У Табели 8. и на Графикону 8. приказани су одговори испитаника на питање „Који све фактори, по Вашем мишљењу, утичу на правилан раст и развој деце?“.

Табела 8. Одговори испитаника на питање „Који све фактори, по Вашем мишљењу, утичу на правилан раст и развој деце?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Исхрана	14	25%
Генетски фактор	6	11%
Сан	7	9%
Физичка активност	16	28%
Пол	2	3%
Боравак на ваздуху	9	16%
Здравствени фактори	2	3%
Социјални услови	3	5%

Табела 8. приказује одговоре које су испитаници наводили као факторе који, по њиховом мишљењу, утичу на правилан раст и развој деце предшколског узраста. Свако од испитаника као одговор на постављено питање навео је више фактора. На првом месту по броју одговора јесте физичка активност, више од половине испитаника (16 испитаника) је ово навело као фактор који утиче на раст и развој деце предшколског узраста, затим исхрана – 14 пута се нашла као одговор, боравак на ваздуху – 9 одговора, редован сан – 7 одговора, генетски фактори – 6 одговора, социјални услови 3 одговора, здравствени фактор – 2 одговора.

Графикон 8.

Анализом Графикона 8. видимо да чак 28% испитаника наводи физичку активност као најзначајнији фактор који утиче на раст и

развој деце предшколског узраста, 25% наводи да исхрана утиче на правилан раст и развој, 16% испитаника наводи као значајан фактор за правилан раст и развој деце боравак на ваздуху, 11% испитаника наводи утицај генетике, 9% испитаника истиче значај сна за правилан раст и развој деце предшколског узраста, 5% испитаника наводи социјалне услове као утицајне факторе, а по 3% испитаника наводи здравствене факторе и пол детета.

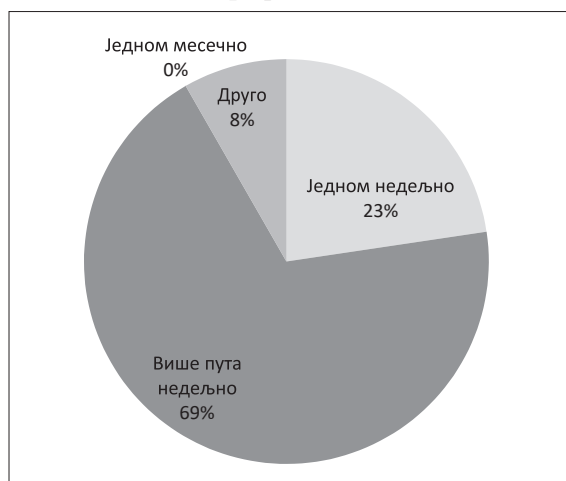
У Табели 9. и на Графикону 9. приказани су одговори испитаника на питање „Колико често у раду са децом предшколског узраста организујете физичке активности?“.

Табела 9. Одговори испитаника на питање „Колико често у раду са децом предшколског узраста организујете физичке активности?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
једном недељно	2	8%
више пута недељно	25	69%
једном месечно	0	0%
друго	3	23%

Анализом Табеле 9. видимо да највећи број испитаника одговара на питање да у раду са децом предшколског узраста више пута недељно организује физичке активности – 25 испитаника је од 4 понуђена одговора изабрало овај. 2 испитаника једном недељно реализује физичке активности у раду са децом предшколског узраста, 3 испитаника је означило да на другачији начин организује физичке активности у раду са децом.

Графикон 9.

Анализом Графикана 9. видимо да 69% испитаника у раду са децом предшколског узраста више пута недељно организује физичке активности, 23% испитаника једном недељно организује физичке активности у раду са децом, 8% испитаника другачије организује физичке активности у раду са децом предшколског узраста.

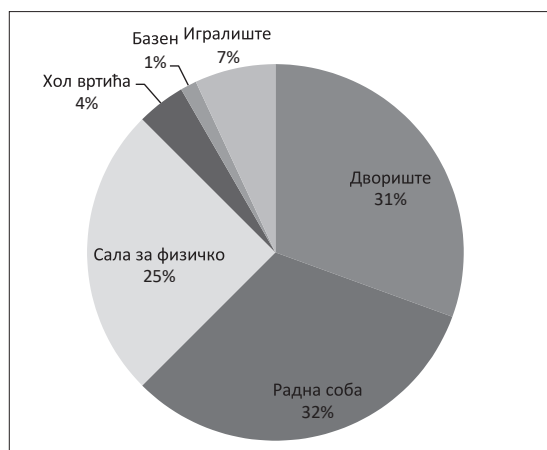
У Табели 10. и на Графикону 10. приказани су одговори испитаника на питање „Који простор користите за реализацију физичких активности у раду са децом предшколског узраста?“.

Табела 10. Одговори испитаника на питање
„Који простор користите за реализацију физичких активности
у раду са децом предшколског узраста?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Двориште	22	31%
Радна соба	23	32%
Сала за физичко	18	25%
Хол вртића	3	4%
Базен	1	1%
Игралиште	5	7%

У Табели 10. приказани су одговори испитаника на питање који простор користе за реализацију физичких активности у раду са децом предшколског узраста. Свако од испитаника навео је више одговора на ово питање. Анализом одговора закључујемо да се физичке активности најчешће реализују у радној соби, овај одговор је дало чак 23 испитаника, затим у дворишту вртића 22 испитаника, салу за физичко навело је 18 испитаника, 3 испитаника навело је да физичке активности са децом реализује у холу вртића, један испитаник навео је базен као одговор, а 5 испитаника одговорило је да и игралиште користи за реализацију физичких активности у раду са децом предшколског узраста.

Графикон 10.

На Графикону 10. процентуално су приказани одговори испитаника на питање који простор користе за реализацију физичких активности у раду са децом предшколског узраста. Простор који се највише користи за реализацију физичких активности на основу одговора испитаника јесте радна соба – 32% испитаника навело је као одговор, 31% испитаника навео је двориште као простор у ком реализују физичке активности у раду са децом, 25% испитаника навело је салу за физичко као простор за реализацију физичких активности у раду са децом, 7% испитаника навело је да физичке активности у раду са децом реализује на игралишту, 4% испитаника физичке активности са децом реализује у холу вртића, а 1% испитаника реализује активности и на базену.

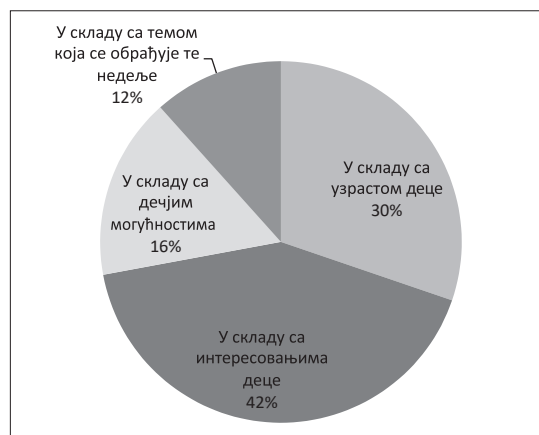
У Табели 11. и на Графикону 11. приказани су одговори испитаника на питање „На основу чега вршите избор физичких активности у раду са децом предшколског узраста?“.

Табела 11. Одговори испитаника на питање „На основу чега вршите избор физичких активности у раду са децом предшколског узраста?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
У складу са узрастом деце	13	30%
У складу са интересовањима деце	18	42%
У складу са дечијим могућностима	7	16%
На основу теме која се обрађује те недеље	5	12%

У Табели 11. приказани су одговори испитаника на питање на основу чега врше избор физичких активности у раду са децом. Неколико испитаника на ово питање дало је више одговора. Анализирајући Табелу 11. видимо да 13 испитаника активности бира у складу са узрастом деце, 18 испитаника навело је да прати интересовања деце, 7 испитаника води се дечијим могућностима приликом избора активности, а 5 испитаника активности бира у складу са актуелном недељном темом која се обрађује у групи.

Графикон 11.

Графикон 11. приказује процентуално на основу чега испитаници врше избор физичких активности у раду са децом. 42% испитаника наводи да избор врши на основу дечијих интересовања, 30% испитаника избор врши у складу са узрастом деце, 16% испитаника избор врши у складу са дечијим могућностима, а 12% испитаника избор активности врши у складу са темом која се обрађује те недеље.

У Табели 12. и на Графикону 12. приказани су одговори испитаника на питање „Како деца најчешће реагују када учествују у физичким активностима?“.

Табела 12. Одговори испитаника на питање „Како деца најчешће реагују када учествују у физичким активностима?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Деца активно учествују	4	12%
Деца су раздрагана	6	17%

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Влада позитивна атмосфера	7	20%
Деца су срећна	11	31%
Деца су мотивисана	1	3%
Деца су заинтересована	2	6%
Деца се труде да вежбе изводе правилно	4	11%

Анализирајући Табелу 12. видимо да су сви испитаници навели позитивне реакције деце, па можемо закључити да деца радо учествују у физичким активностима. По 4 испитаника као одговор наводи да деца активно учествују у активностима и да се труде да вежбе изводе правилно, 6 испитаника каже да су деца раздрагана, 7 испитаника атмосферу у групи описује као позитивну у току реализације физичких активности, 11 испитаника каже да су деца срећна док се реализује физичка активност, 2 испитаника истиче заинтересованост дете за физичку активност, и 1 од испитаника наводи да су деца мотивисана за активност.

Графикон 12.

На Графикону 12. процентуално су приказани одговори испитаника који се односе на питање какве су реакције деце у току реализације физичке активности. 31% испитаника наводи да су деца срећна, 20% испитаника наводи да у групи влада позитивна атмосфера, 17% испитаника наводи да су деца раздрагана, 12% испитаника наводи да

деца активно учествују, 11% испитаника наводи да се деца труде, 6% испитаника наводи да су деца заинтересована за учешће у активно-стима, 3% испитаника наводи да су деца мотивисана.

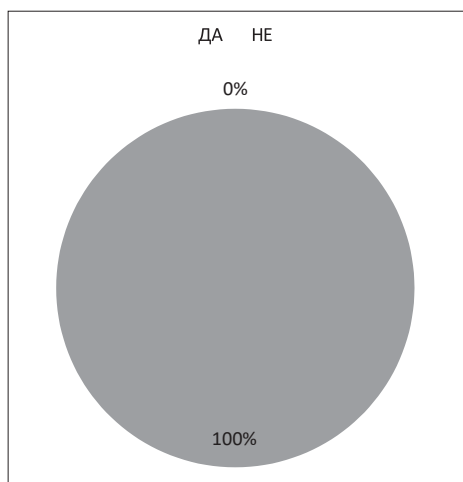
У Табели 13. и на Графикону 13. приказани су одговори испитаника на питање „Да ли мислите да је редовна физичка активност важна за децу предшколског узраста?“.

Табела 13. Одговори испитаника на питање „Да ли мислите да је редовна физичка активност важна за децу предшколског узраста?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Да	30	100%
Не	0	0

Анализом Табеле 13. видимо да сви испитаници мисле да је редовна физичка активност значајна за децу предшколског узраста. 30 од 30 испитаника потврдно је одговорило на ово питање.

Графикон 13.

На Графикону 13. видимо процентуално приказане одговоре васпитача на питање да ли мисле да је редовна физичка активност важна за децу предшколског узраста. 100% испитаника одговорило је потврдно на ово питање.

У Табели 14. и на Графикону 14. приказани су одговори испитаника на питање „Шта мислите да се код деце предшколског узраста постиже редовним физичким вежбањем?“.

Табела 14. Одговори испитаника на питање „Шта мислите да се код деце предшколског узраста постиже редовним физичким вежбањем?“

Одговори испитаника	Фреквенција	Проценат
Правилан раст и развој	16	45%
Јачање имунитета	4	11%
Љубав према спорту и навика за вежбањем	3	8%
Истрајност	2	6%
Развој сарадње и тимског духа	8	22%
Интелектуални развој	3	8%

У Табели 14. наведени су одговори добијени од испитаника на питање шта мисле да се код деце постиже редовним физичким вежбањем. Свако од испитаника навео је минимум један одговор. Неколико испитаника навело је два одговора. Видимо да 16 испитаника наводи правилан раст и развој као одговор, затим развој сарадње и тимског духа 8 испитаника наводи као одговор, 4 испитаника наводи да редовно физичко вежбање доводи до јачања имунитета код деце, по 3 испитаника наводе као одговор да се редовним физичким вежбањем код деце развија љубав према спорту и стварају навике за вежбањем, као и да се подстиче интелектуални развој редовним физичким вежбањем, 2 испитаника наводе да се код деце редовним физичким вежбањем развија истрајност.

Графикон 14.

На Графикону 14. приказани су процентуално одговори испитаника на питање шта мисле да се код деце постиже редовним физичким вежбањем. Видимо да 45% испитаника истиче правилан раст и развој, затим 22% испитаника сматра да редовно физичко вежбање код деце развија сарадњу и тимски дух, 11% испитаника наводи да редовно физичко вежбање доприноси јачању имунитета код деце, по 8% испитаника наводи да редовно физичко вежбање подстиче интелектуални развој код деце и да деца на тај начин развијају љубав према спорту и навику за редовним каснијим вежбањем. 6% испитаника мисли да се редовним физичким вежбањем код деце развија истрајност.

4. Дискусија

Добијени резултати указују на то да општу хипотезу од које смо пошли „Васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују све природне облике кретања“, можемо прихватити.

Постављене хипотезе од којих смо пошли „Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују природне облике кретања“, „Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују разноврсне природне облике кретања“, „Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста природне облике кретања бирају у складу са узрастом деце и зависно од структуре групе“, „Претпоставља се да васпитачи применом разноврсних игара и активности код деце предшколског узраста подстичу развој и унапређивање природних облика кретања“, „Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста често организују физичке активности и да за реализацију физичке активности користе различите просторе“, „Претпоставља се да деца позитивно реагују на физичке активности, да су васпитачи свесни значаја редовних физичких активности за добробит деце предшколског узраста“, такође можемо прихватити.

На основу анализе добијених резултата можемо закључити да васпитачи у раду са децом предшколског узраста примењују све природне облике кретања, да су свесни значаја редовног физичког вежбања и физичких активности за правилан раст и развој деце, јер је чак 25 од 30 испитаника одговорило да више пута недељно у раду са децом предшколског узраста организује физичке активности. Испитаници су од свих споменутих фактора у највећем броју наводили физичку активност као битан фактор за правилан дечији раст и развој. Такође, за реализацију физичких активности васпитачи користе све просторе који су им доступни, не само у вртићу, већ и у природи, и у окружењу, јер физичка активност утиче позитивно на дечије расположење.

Васпитачи у свом раду користе различите имитативне игре, покретне игре, штафетне игре, организују полигоне све са циљем да првенствено утичу на правилан раст и развој детета, затим да код деце развијају љубав према спорту, да развијају моторику, да развијају тимски дух, притом, водећи рачуна о интересовањима деце, њиховим способностима.

5. Закључак

Физичко васпитање у предшколској установи је значајан део општег васпитања. Уколико је дете млађе, утолико је и улога физичког васпитања већа и значајнија. Структуре у централном нервном систему одговорне за развој неких моторичко-функционалних способности, формирају се до седме године живота. (Јанковић, Прусина, 2009). Природни облици кретања су присутни у свакодневном животу људи, и саставни су део сваке физичке активности. Када васпитачи бирају физичку активност у обзир морају узети узрасне карактеристике деце.

Деци предшколског узраста треба омогућити спонтано и природно изражавање, које се појављује када је присутна слобода кретања. Такође, за дете предшколског узраста битан је садржај изражен покретом, а не облик израженог. (Сабо, 2011). Потребно је сачувати суштину форме и садржаја вежбе, али дозволити и одступање од рационалног начина извођења, уз кориговање васпитача. У супротном може доћи до неуспеха и губитка жеље за даљим вежбањем.

Деца су по природи живахна, радознала, воле да се крећу, да истражују, да се играју, па у складу са тим васпитачи треба да планирају и организују активности. Физички развој уско је повезан са свим осталим аспектима развоја. У томе се огледа велика улога васпитача. Важно је код деце на предшколском узрасту развијати позитиван однос према вежбању, као и љубав према спорту, јер здраве навике које се стекну у том узрасту остају и касније.

Резултати истраживања показују да су васпитачи свесни колико је велики значај физичког вежбања за добробит деце, што је добар показатељ. Васпитачи често организују физичке активности. У раду са децом васпитачи примењују природне облике кретања, користећи, притом, разноврсне игре и активности, имитативне игре, полигоне, такмичарске игре. Деца са одушевљењем учествују у активностима у којима се вежбе изводе кроз покретне игре, нарочито уз музику и васпитачи би требало то често у свом раду да користе.

Важно је да васпитачи у току реализације физичке активности храбре децу, да их мотивишу, подстичу на учешће. Васпитач треба да

буде креативан и оригиналан, да уноси стално новине у свој рад. Када је организација физичких активности у питању, васпитач би требало да искористи простор, средства и реквизите који су му на располагању за реализацију физичких активности, јер данас, са напретком технологије, деца све мање времена проводе у покрету и то се негативно одражава на целокупно здравље, раст и развој деце.

ЛИТЕРАТУРА

- Дедеић, Н., Шаботић, Б. (2006). Природни облици кретања као основа моторичког развоја деце предшколског узраста. *Црнојорска сјорјиска академија „Сјорј Монј“*, бр. 10–11, стр. 387–394. доступно: http://www.sportmont.ucg.ac.me/clanci/SportMont_Jun_2006_Sabotic_387-394.pdf
- Јанковић, И., Прусина, И. (2009). *Приручник за васјијаче*. Нови Сад: Stylos art.
- Пењин, Д., Живановић, М. (1988). *Дечја јимнастјика*. Рума: ИГП „Графам-промет“.
- Сабо, Е. (2011). *Метјодика физичкој васјијчања јредшколске деце – Теорија и јракса*. Нови Сад: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.

Ivana Ostojić

NATURAL MOVEMENTS AS THE BASIS FOR PSYCHO-PHYSICAL DEVELOPMENT

Summary

In this paper, the author writes about the natural movements used with preschool-aged children, the process of organizing physical exercises and the importance of physical exercise for a healthy growth and development of children. The goal of the research was to determine which natural movements preschool teachers use when working with preschool-aged children. The research sample consisted of 30 respondents – preschool teachers.

The results obtained show that the general hypothesis “Preschool teachers apply all the natural movements when working with preschool-aged children” can be accepted. The results of the research confirm that preschool teachers are aware of the importance of regular physical exercise for a healthy growth and development of children, that the majority of teachers organizes guided physical exercise several times a week, and that the natural forms of movement are applied daily in working with preschool-aged children.

Key words: natural movements, physical activity, psycho-physical development, preschool age

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

ЧИТАЈ И ГЛЕДАЈ „ФАЗОНЕ И ФОРЕ“

(Љубивоје Ршумовић, *Фазони и форе*, Лагуна, Београд, 2018;
Љубивоје Ршумовић, *Фазони и форе 2*, Лагуна, Београд, 2019)

Љубивоје Ршумовић, један од најпопуларнијих, ако не и најпопуларнији живи дечији песник, своју препознатљивост највише дугује медијима. Његово медијско експонирање умногоме је допринело препознатљивости књижевног стваралаштва овог писца.

Тако је, осим што је био запослен на Радио Београду, доцније и на телевизији, уређивао неколико дечијих листова и часописа, водио својевремено веома гледане и популарне путописне емисије, Ршумовић оставио и јак ауторски траг у емисијама или серијалима за најмлађе, као глумац, сценариста, водитељ и др.

Један од најпопуларнијих играних серијала, који је сниман у неколико циклуса, или како би ТВ посленици рекли, сезона – јесу и *Фазони и форе*. Ова играна структура, укључујући све наставке, безмало четири деценије је присутна на ТВ екранима.

У форми кратке игране форме, на трагу енглеских ситкома, прилагођених нашем поднебљу и дечијем узрасту, Ршумовић је кроз овај серијал остварио успешну синтезу играног (драмског, односно визуелног) и књижевног (писаног). Тако је објединио медије и направио реверзибилну реакцију и из једнодимензионалног текста (који укључује само чуло вида), ангажовао и сва остала дечија чула, пре свега, слуха.

Кад је реч о ангажману, и сам песник ништа није препуштао случају. Тако је за овај серијал, који је отпочео 1985. године, ангажовао врло живописну галерију ликова – од Раше проналазача, којег је тумачио Раша Попов, преко Алапаче у интерпретацији Мирјане Карановић, потом Ненада Ненадовића, Слободана Бодe Нинковића, до афирмације плејаде младих глумаца, којима је то било прво појављивање пред камерама. Музички део серијала такође је врло пажљиво биран ангажовањем, у то време, врло популарних певача Неде Украден, Сеида Мeмића Вајте или браће Вранешевић. Иначе, Предраг и Младен

Вранешевић аутори су и препознатљиве уводне и одјавне шпице за *Фазоне и форе* (Слика 1).

Слика 1 – Најавна песма за ТВ шпицу и књигу *Фазони и форе*

Ршумовић, је добро знао да добар резултат може да постигне само ако има и добро укомпонован тим. Браћа Вранешевић су већ била добро знана имена на овдашњој музичкој сцени, најпре кроз састав *Неоиланџи*, а касније и као *Лабораторија звука*, а врло успешни су били и у такозваној примењеној музици, о чему налазимо податак у *Екс Ју рок енциклопедији* Петра Јањатовића „Заједно су почели да раде 1971. године када су на текст песника и музичара Бранка Андрића компоновали музику за краткометражни филм 'Здрави људи за разоноду', редитеља Карпа Године. За њу су добили награду на фестивалу краткометражног и документарног филма у Београду. То их је стимулисало да се озбиљније посвете примењеној музици. У стану су импровизовали студио и компоновали за радио, филм, телевизију и позориште. За тај рад су често били награђивани

код нас и у иностранству. Током дугогодишњег рада написали су музику за филмове 'Вештачки рај', 'Још овај пут', 'Крај рата', 'Октоберфест', 'Оригинал фалсификата', 'Пун месец над Београдом' и друге. Аутори су музике и шпица за ТВ серије 'Полетарац', 'Приче из Непричаве', 'Форе и фазони', 'Чик погоди ко сам' и друге.“ (Јањатовић, 2005: 124).

Уз учешће самог Ршумовића у играном делу, ова серија је била прави амалгам живописних ликова, који је обухватио и висок квалитет текста, глумачке интерпретације, декора (већим делом серија је снимана у бечејском дворцу *Фанџаси*), продукције и наравно музике.

Када је реч о музичком делу серијала, браћа Вранешевић су, чини се као нико на овдашњој музичкој сцени, успела да компонују духовиту музику. То им је био и знак препознавања. Зато је и остварена успешна симбиоза с Ршумовићевим духовитим скечевима од којих су саздани *Фазони и форе*.

Иначе, након готово три деценије, Ршумовић се одлучује да овај ТВ серијал преточи у књигу и поново пред нову генерацију читалаца подастре неке старе, а и освежене *фазоне и форе*. Знано је из историје уметности да велики или мали екран црпе своје стваралаштво у великој мери из литературе. У свету је много чешћи и обрнут поступак, а код нас је то прави раритет. У скорије време, осим Ршумовића, то је само учинио Горан Марковић преточивши филм „Тито и ја“ у роман. Обично овдашњи ствараоци сматрају да је врхунац презентације неког писца и дела – појављивање на ТВ екранима, јер се тако долази до најшире публике. Очито да Ршумовић не мисли тако. Он, иако је у својој каријери био човек медија, никад не запоставља књигу и верује у њену едукативну моћ. Зато ће се овај рад и бавити првим двама књигама *Фазона и фора*, које су иначе богато и колоритно илустроване, заслугом Александра Стојшића.

Већ је напоменуто да Љубивоје Ршумовић у свом раду увиђа важност визуелизације било ког властитог литерарног предлошка, па тако и овог. Његови *Фазони и форе*, ма колико ефектно били написани, без адекватних илустрација које би пратиле текст, биле би осетно сиромашније.

То можемо видети и погледом на корицу прве књиге из 2018. године, коју је ликовно опремио Александар Стојшић (Слика 2).

Слика 2 – Корица прве књиге *Фазони и форе*

Што се литерарног дела тиче, требало би напоменути да сам Ршумовић „зна да се деци допадају снажне и еуфоничне стилске конструкције, јер је у њиховој природи да воле оно што их импресионира (...). Он не крије жељу да песму преточи у игру, у којој је рефрен њена суштина и њена лирска срж. Та непосредност брише и последњу дистанцу између песника и малих читалаца. То може бити објашњење зашто деца посебно воле и прихватају поезију Љубивоја Ршумовића.“ (Милинковић, 2014: 479).

Даљом анализом књиге, тачније њеног књижевног (у)дела, можемо лако увидети да је Ршумовић на самом почетку био изворни хумориста. Наравно, његова поетика се дубоко ослањала на завичајни такозвани „ерски“ хумор, али у бити, овај песник је имао довољно имажинације да све то преточи у ефектан скеч, као примерице овај из прве књиге *Фазони и форе*:

Неша: И добро, како си ми?

Бода: Ех, како! Остарило се.

Неша: И шта се то лепо догађа у старости?

Бода: Догађају се три ствари. Прва је – слаби памћење! (Паузица.)

Неша: А друге две?

Бода: Шта „Друге две“ (Ршумовић, 2018: 83).

Та наслоњеност на завичај приметна је и у другој књизи *Фазони и форе*, где је илустратор Александар Стојшић, с ликовном лакоћом, ефектно и колоритно испратио песничку замисао (Слика 3).

Слика 3 – Стојшићево ликовно виђење штрајка златиборских оваца

Дакле, показало се да је у процесу коауторства на неком уметничком делу, врло важна међусобна кохерентност сарадника. Врло често је важна и поетичка сличност, мада је могуће и да се свако држи „свог забрана“, ако влада занатом. Овде увиђамо да су се ликовњак и литерата допуњавали и сарађивали. Резултат је визуелно и литерарно богат доживљај читања и гледања.

Такво успешно допуњавање књижевне и ликовне идеје, Љубивоје Ршумовић успешно је остваривао и с Душаном Петричићем, нашим прослављеним карикатуристом. Међутим, чини се да је ту и ризик био мањи, јер су обојица аутора генерацијски ближа и довољно етаблирана да не буде промашаја. У случају *Фазона и фора*, постојао је већи ризик, ако не ликовни, онда сигурно генерацијски, јер је Стојшић релативно млад аутор, па је постојала могућност „неконектовања“. Међутим, опет се показало да је Ршумовићев књижевни опус лакорек, једноставан, духовит и довољно близак свим генерацијама, па тако и далеко млађој Стојшићевој.

Бавећи се другом књигом *Фазони и форе*, наилазимо опет на добро знану Ршумовићеву поетичку линију:

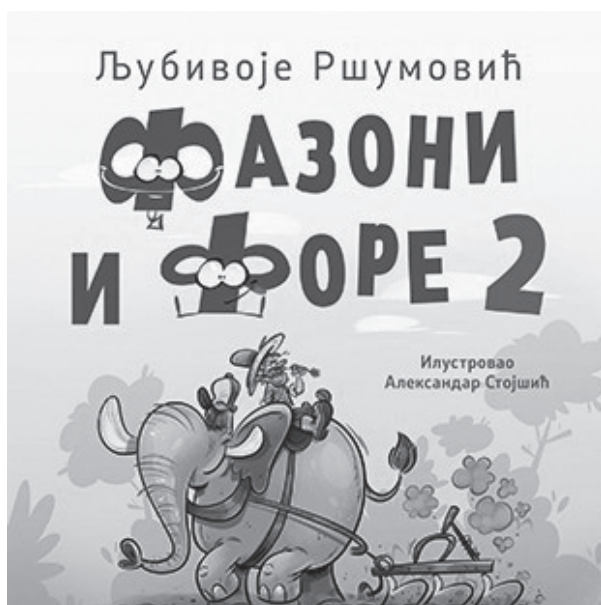
Неша: Докторко, шта да радим, ћерка ми има температуру?!

Мира: Је ли висока?

Неша: Па тако, метар и три центиметра. (Ршумовић, 2019: 42)

Дакле, овај књижевник не бежи ни од нонсенса и каламбура, ни од игре речи и двосмислености, ни од комедије забуне; дакле, не бежи ни од једног већ провереног елемента у књижевној пракси. Та скеч – ефектност одувек је била блиска Ршумовићу и зато је, не наравно увек, изворним хумором успевао да уклопи наизглед неспојиве синтагме, па чак и уз оксимороне направи ефектан каламбур.

Због свега тога било је од необичне важности да медијски тим који прати текст овог песника буде у стању да до краја испрати идеју и да је с песником компатибилан. То смо већ видели на примеру ТВ серије *Фазони и форе*, у којој је глумачка и редитељска подела била брижљиво одабрана. То видимо и у штампаним издањима ових књига и у Стојшићевој реализацији (Слика 4).

Слика 4 – Корица друге књиге *Фазони и форе*

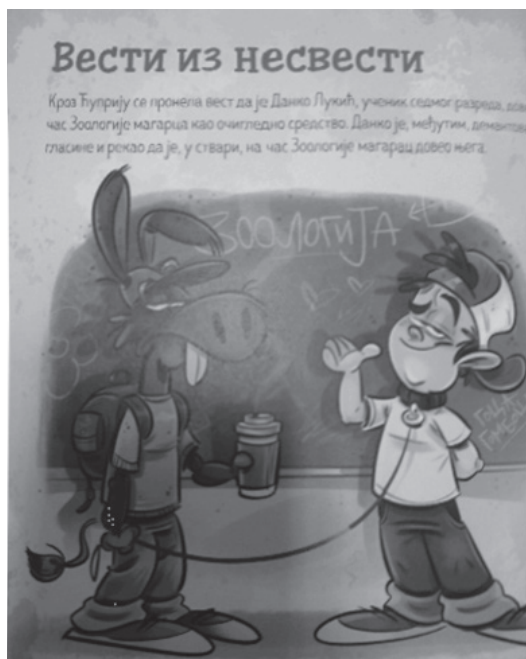
Љубивоје Ршумовић не бежи дакле ни од најбоље традиције овдашњег песништва, следећи трагове својих претходника Душана Радовића у нонсенсу, Драгослава Андрића у благо ироничној хуморној црти својственој западној Србији, потом, на мотивском плану најчешће на рустикалности својственој Бранку Ћопићу, а на метрички бриљантној прецизности и уједначеном ритму, видљиви су утицаји Бранислава Цветковића.

С друге стране, можда је мање осветљен и аспект колико сам Ршумовић има следбеника. Његова поетска упоришта плод су богатог читалачког искуства, али је таква књижевна квалитативна уједначеност

довела до тога да је број Ршумовићевић следбеника импозантан. Најочитији његови следбеници од релативно етаблираних су Дејан Алексић, најпре по форми, и Игор Коларов на мотивском плану.

Могуће је и код Ршумовићевог илустратора Стојшића увидети утицаје неких од најпризнатијих домаћих ликовњака. Тај избор сведеног, такорећи пастелног колора, перспективе из првог плана, пуне, сигурне, али не и дебеле линије која би оптерећивала слику и персонификације појединих природних појава, налазимо и у радовима Растка Тирића, чије су превасходне преокупације графика, анимација и стрип, односно елементи поп културе, али колоритно сведени и без агресије на чула посматрача. Такав је и Стојшић. Његово илустровање поменутих књига, иако у служби текста, има велику дозу самосталности у изразу. Стојшић има меру, а као и код песме, тако и код слике, право дело је дело с мером, што би рекао Душко Радовић. Права симбиоза у овој књизи је да писац и илустратор један другом не сметају, већ се допуњују, а опет с довољно аутономије да би обојица имала простора да истакну лични печат у књизи.

Наравно, требало би поменути да је сам песник искористио и неке своје раније успешне досетке и „форе“ како би обогатио ову књигу („Вести из несвести“) (Слика 5), али важно је да се Стојшић и овде одлично снашао, пре свега, како је речено, у следу Ршумовићеве поетике и књижевног израза.

Слика 5 – „Вести из несвести“
виђене четкицом илустратора
Стојшића

Дакле, иако генерацијски хетерогени, Ршумовић као писац и Стојшић као илустратор успели су да кроз две књиге *Фазона и фора* створе кохерентно и целовито дело, које је деци довољно атрактивно са оба посматрана аспекта. Очигледно је да Љубивоје Ршумовић спада у књижевнике који су подједнако инспиративни свим узрастима, а показало се и разним уметницима – од композитора преко илустратора до редитеља итд. Ршумовићева лакоћа писања и разумљивост текста доприносе да је овај стваралац не само омиљен, него и тражен, и што је можда још важније у данашње време – заиста читан, слушан и гледан.

Утисак је да Ршумовић није бежао од естрадности; да је радом на телевизији био у епицентру догађаја и, попут својих колега Милована Витезовића, својевремено уредника на Телевизији Београд и Душка Трифуновића на сарајевској телевизији, и Ршумовић је могао да „ведри и облачи“, слави или елиминише нечије дело. Срећом по гледаоце, овај се песник није играо с властитим кредибилитетом, мада, није ни пропуштао прилику да кад год може убаци и свој текст у неку ТВ серију, шпицу, популарну музичку нумеру.

Последњих година овај стваралац све више се огледа у прозном изразу, и утисак је да и њиме подједнако успешно барата користећи властита песничка искуства. То укратко значи ефектност, разумљивост, духовитост, ритмичност и поучност. Такве су и његове серијал-књиге *Фазони и форе*.

ЛИТЕРАТУРА

- Јањатовић, П. (2005). *Илустрована екс Ју рок енциклопедија*. Београд, ауторско издање.
- Милинковић, М. (2014). *Историја српске књижевности за децу и младе*. Београд: Букленд.
- Ршумовић, Љ. (2018). *Фазони и форе*. Београд: Лагуна.
- Ршумовић, Љ. (2019). *Фазони и форе 2*. Београд: Лагуна.

Немања Савић

УПУТСТВО ЗА САРАДНИКЕ

Зборник ВШССОВ објављује изворне радове из свих области истраживања друштвених и хуманистичких наука. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени, као ни они који не задовољавају научне критеријуме Уредништва.

У *Зборнику ВШССОВ* публикују се радови обима једног ауторског табака (ауторски табак има 30.000 знакова, укључујући и размак између знака, сажетак, резиме и литературу). Изузетно од овога може се одступити у договору са Уредништвом.

Зборник ВШССОВ садржи рубрике: *Истраживања, Стилугије и чланци, Оцене и прикази*.

Сви текстови треба да буду куцани фонтом Times New Roman, величина слова 12, проред 1,5.

Текстови писани на српском језику, екавским или ијекавским наречјем, треба да буду писани ћирилицом. Страна имена аутора која се спомињу у тексту треба да буду транскрибована и исписана ћирилицом, а приликом првог помена, треба да буду написана у загради оригиналним језиком и писмом. Презимена аутора у заградама, приликом харвардског начина навођења, такође треба да буду написана на језику и писму на којима је изворник. Поједине речи и изрази могу бити, из научно-стручних потреба, писани на оригиналном језику и писму. Сви цитати на српском језику треба да буду писани ћирилицом.

Рад треба да буде исправан у погледу правописа, граматике и стила. У *Зборнику радова ВШССОВ* се примењује *Правойис српскога језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурице (Матица српска: Нови Сад 1993) и текстови треба да буду писани у складу с њиме. Рукопис понуђен за штампу (за рубрике *Истраживања, Стилугије и чланци*) треба да има следеће елементе: име и презиме аутора, наслов рада, сажетак, кључне речи, текст рада, резиме на енглеском језику (укључујући и наслов рада) и научни апарат (редоследом којим су овде наведени). Сажетак и кључне речи могу да се пошаљу на српском језику, пошто Уредништво има могућност да обезбеди превод сажетка на енглески језик.

Заглавље:

1. Титула аутора, име и презиме аутора, установа у којој је аутор запослен и контакт (е-адреса), на почетку рада у левом блоку;

2. Наслов рада – пише се на средини, великим словима (фонт 12) и болдом. Поднаслови се пишу на средини, малим словима и болдом и нумеришу се арапским бројевима. Уколико у поднаслову има више целина, оне се такође означавају арапским бројевима (нпр. 1.1., 1.1.1., итд.).

Сажетак (начин писања: САЖЕТАК:) (фонт 10) би требало да садржи прецизно одређене спознајне и интерпретативне циљеве рада, сажето дефинисане поступке и методе и резултате рада. Сажетак не треба да буде дужи од 900 знакова с размацама (100 до 250 речи) и не би требало да премаши 10% дужине текста рада.

После сажетка следе кључне речи (начин писања: КЉУЧНЕ РЕЧИ:) (фонт 10). У кључним речима, којих не би требало да буде више од десет, треба указати на главне проблеме истраживања.

Извори се цитирају или наводе у тексту, у округлим заградама, на следећи начин: презиме аутора књиге или рада и година издања – нпр. (Радовановић, 1986); ако се жели упутити на одређену страницу – нпр. (Радовановић, 1986: 58); ако има више аутора са истим презименом – (Ивић, П. 1998: 89) (Ивић, М. 1970: 45); ако аутор има више радова из исте године – нпр. (Бугарски, 1996а) (Бугарски, 1996б).

У фуснотама дају се само коментари аутора.

Литература (библиографија, извори) наводи се по азбучном реду на следећи начин:

Бугарски, Р. (1996а). *Језици*. Нови Сад: Матица српска.

Бугарски, Р. (1996б). *Писмо*. Нови Сад: Матица српска.

Ивић, М. (1970). „О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици са везником да“. *Зборник за филолођију и лингвистику*, XIII/1: 43–53.

Ивић, П. (1998). *Прејлед историје српскохрватској језика. Целокуйна дела. VIII*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Радовановић, М. (1986). *Социоллингвистика*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада. Дневник.

Текстови доступни on-line у попису литературе се наводе на следећи начин:

Монографске публикације: Презиме и име аутора, наслов у курзиву (италику), интернет адреса с које је текст преузет, датум презимања.

Пример: Stephens, James. *Irish Fairy Tales*. <<http://www.surlalune-fairytels.com/books/ireland/jamesstephens.html>> 2. 9. 2010.

Периодична публикација: Име и презиме аутора, наслов текста под наводима, наслов периодичне публикације курзивом (италиком), број и датум публикације (само ако није садржана у интернет адреси), интернет адреса, датум преузимања.

Пример: Опаџић, Зорана. „Одрастање у multikulturalnim sredinama у srpskoj književnosti за decu i mlade“. *Detinjstvo* <http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/Detinjstvo/XXXV_4/index_html?stdlang=ba_rs> 2. 9. 2010.

Радове треба доставити Уредништву (tamaragrujic77@gmail.com; tanjabrkljac@gmail.com), у електронској форми и одштапане (идентичне електронској верзији). Уредништво задржава право да прилагођава рад општим правилима уређивања *Зборника* и стандардима српског језика.

Сви радови у *Зборнику ВШССОВ* подлежу рецензирању стручњака из надлежне области.

Сви рукописи приспели на време који се уклапају у предвиђен обим и припремљени су у складу с *Уйуџсџвом*, биће штампани у *Зборнику ВШССОВ*.

Уредништво *Зборника ВШССОВ*

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XV, број 1.
Кикинда 2020.

Главни и одговорни уредник
др Тамара Грујић, проф.

Уредништво

Проф. др Милица Андевски (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Радмила Живковић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), доц. др Јелена Гајић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), проф. др Оља Арсенијевић (Факултет за менаџмент у Сремским Карловцима, Универзитет „Унион – Никола Тесла“ у Београду), Тања Бркљач, мастер (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Србислава Павлов, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Загорка Марков, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Милорад Степанов, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Александар Јоксимовић, предавач (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Данијела Радловић Чудрило, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди).

Уредништво из иностранства

Проф. др Михај Радан (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Михаела Радучеа (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Митја Крајнчан (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Марчела Батистић Зорец (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Роби Крофлић (Филозофски факултет, Одсек за педагогију и андрагогију, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Арјана Миљак (Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска), др Дејан Михајловић (Технолошки институте Монтереј, Сиудад, Мехицо), проф. др Зоран Трпитец, декан (Факултет за менаџмент ресурса ЦКМ, Свеучилиште „Херцеговина“, Мостар, БиХ), доц. др Жељко Пожега (Економски факултет, Осијек, Хрватска), проф. др Весна Бедековић, декан (Висока школа за менаџмент и туризам, Вировитица, Хрватска), проф. др Габор Боднар (Катедра за музикологију, Филозофски факултет, Универзитет „Етвош Лоранд“, Будимпешта, Мађарска), проф. др Александар Федоров, проректор (Државни педагошки институт „Антон Чехов“, Таганрог, Русија), проф. др Ала Белусова, шеф Катедре за психологију образовања (Факултет за педагогију и практичну психологију, Јужни државни универзитет, Ростов, Русија), проф. др Јон Думитру, шеф Катедре за педагогију (Факултет за социологију и психологију, Западни универзитет, Темишвар, Румунија).

Издавач

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди
Светосавска 57, 23300 Кикинда
vsssov@vaspitacka.edu.rs
www.vaspitacka.edu.rs

За издавача

Др Ангела Месарош-Живков, директор

Превод

Тања Бркљач, мастер

Прелом

Јелена Панић

Штампа

ЈП „Службени гласник“, Београд

Лектура и коректура

др Тамара Грујић, проф.

Корице

Миомирка Меланк

Фотографија на корицама

Владимир Сретеновић

Тираж

100 примерака

Уредништво не заступа ставове аутора чије текстове објављује.

Сва ауторска права задржана. Забрањено је свако неовлашћено умножавање, фотокопирање или репродукција делова текста.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

371.3(082)

ЗБОРНИК радова Високе школе струковних студија за
образовање васпитача / главни и одговорни уредник Тамара
Грујић. - 2008 - . - Кикинда : ВШССОВ, 2009 - . 24 cm

Два пута годишње. - Наставак публикације : Зборник
радова ВШОВ “Зора Крцалић Зага”

ISSN 2217-5725
COBISS.SR-ID 263951879

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

ISSN 2217-5725